

LINGUA ET VITA

vedecký časopis
na výskum jazykov a interkultúrnej komunikácie
Fakulty aplikovaných jazykov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Journal
for Research of Languages and Intercultural Communication
of the Faculty of Applied Languages,
University of Economics in Bratislava

Ročník VI

Číslo 11/2017

LINGUA ET VITA 11/2017

REDAKČNÁ RADA/EDITORIAL BOARD

Šéfredaktorka časopisu/Editor-in-chief: Doc. PhDr. Daniela Breveníková, CSc.
Výkonný redaktor/Executive Editor: PhDr. Roman Kvapil, PhD.

Členovia redakčnej rady/Editorial Board Members:

Univ. Prof. Dr. Irena Zavrl, PhD.

University of Applied Sciences, Burgenland, Eisenstadt, Austria

Dipl. Slaw. Heike Kuban

University Erfurt, Germany

Елена Юрьевна Стриганкова, канд. филос. наук, профессор

The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Saratov

Светлана Михаеловна Минасян, канд. пед. наук

Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Yerevan, Armenia

Dr. Farida Djaileb, Associate Prof.

University of Science and Technology, Oran, Algeria

Doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.

Charles University in Prague, Czech Republic

Mgr. Tomáš Káňa, PhD.

Masaryk University, Brno, Czech Republic

Prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Doc. PhDr. Helena Šajgalíková, CSc.

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Doc. PhDr. Ladislav Lapšanský, PhD.

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD.

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Doc. Mgr. Irina Dulebová, PhD.

Comenius University in Bratislava, Slovak Republic

Mgr. Mária Spišiaková, PhD.

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Recenzenti/Editorial Consultants:

Doc. Mgr. Ing. Katarína Seresová, PhD.

Doc. PhDr. Danuša Lišková, CSc.

Doc. Mgr. Irina Dulebová, PhD.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.

PhDr. Tatiana Hrivíková, PhD.

Mgr. Diana Patrícia Varela Cano, PhD.

Mgr. Sofia Tužinská, PhD.

Grafická úprava a zlom/Graphic Design: PhDr. Roman Kvapil, PhD.

Vydavateľ/Publisher: Vydavateľstvo EKONÓM, jún 2017

Náklad: 50 ks

ISSN 1338-6743

Za pravopisnú, gramatickú, lexikálnu a štylistickú stránku uverejnených príspevkov zodpovedajú autori príspevkov.

Adresa redakcie/Editorial Office:

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta aplikovaných jazykov

Dolnozemská cesta 1

852 35 Bratislava, Slovenská republika

Email: casopis.faj@gmail.com

RUBRIKY ČASOPISU/CATEGORIES OF THE JOURNAL

JAZYK, KOMUNIKÁCIA, KULTÚRA LANGUAGE, CULTURE, COMMUNICATION

Rubrika je venovaná najmä:

- lingvistickým javom na úrovni synchrónie a diachrónie,
- porovnávacej lingvistike,
- teórii komunikácie a interkultúrnej komunikácie,
- dejinám a kultúre jazykovej oblasti.

DIDAKTIKA A METODIKA VYUČOVACÍCH A CUDZÍCH JAZYKOV DIDACTICS AND METHODOLOGY OF TEACHING AND FOREIGN LANGUAGES

Rubrika je venovaná najmä:

- didaktike jazykov,
- metodike výučby jazykov,
- učebným štýlom a stratégiam v cudzojazyčnej edukácii,
- testológii v kontexte SERR pre cudzie jazyky.

TRANSLATOLÓGIA TRANSLATOLOGY

Rubrika je venovaná najmä:

- teórii a praxí prekladateľstva a tlmočníctva,
- prekladu a tlmočeniu všeobecného a umeleckého textu z cudzieho jazyka do slovenského jazyka a naopak,
- prekladu a tlmočeniu odborného textu z cudzieho jazyka do slovenského jazyka a naopak, najmä v ekonomických vedách.

RECENZIE REVIEWS

Rubrika je venovaná recenziám vedeckých statí, odborných článkov, projektových štúdií, publikácií a monografií vytvorených na fakulte, na iných vysokých školách na Slovensku a v zahraničí.

SPRÁVY REPORTS

Rubrika je venovaná správam z vedeckých podujatí a podporných vedeckovýskumných aktivít Fakulty aplikovaných jazykov a Ekonomickej univerzity.

5 OBSAH/CONTENTS

7 ÚVOD/INTRODUCTION

JAZYK, KULTÚRA, KOMUNIKÁCIA/LANGUAGE, CULTURE, COMMUNICATION

9 HELENA VEDRALOVÁ

K USTÁLENÝM SPOJENÍM V SOUČASNÉ NĚMECKÉ PÍSEMNÉ OBCHODNÍ KOMUNIKACI

ABOUT THE STABILIZED STRUCTURES IN THE CONTEMPORARY GERMAN BUSINESS COMMUNIKATION

17 YAOUNDA DAÏROU, PILAR ÚCAR

LA EXPLICACIÓN DE TEXTO COMO PRETEXTO PARA LA INTEGRACIÓN DE LA CULTURA EN LAS AULAS DE ELE: EL CASO DE CAMERÚN

THE EXPLANATION OF THE TEXT AS A PRETEXT FOR CULTURE INTEGRATION IN THE ELE CLASSES: CAMEROON'S CASE

28 STANISLAVA HUDÍKOVÁ, GABRIELA RECHTORÍKOVÁ

PREČO ČÍTAŤ V ORIGINÁLI. PRÍSLOVIA, POREKADLÁ A USTÁLENÉ SLOVNÉ SPOJENIA NA MATERIÁLI RUSKÝCH SPISOVATELIEK 20. A 21. STOROČIA

WHY READ IN THE ORIGINAL. PROVERBS, SAYINGS AND IDIOMS ON THE MATERIAL RUSSIAN WRITER 20TH AND 21ST CENTURIES

32 JAVIER RIVERO GRANDOSO

LA NOVELA CRIMINAL DEL SIGLO XXI EN ESPAÑA: MERCADO EDITORIAL Y REPRESENTACIÓN DEL ESPACIO

21ST CENTURY CRIME FICTION IN SPAIN: PUBLISHING MARKET AND REPRESENTATION OF THE CITY

39 PETER HALÁSZ

ZUR LINGUISTISCHEN VERBVALENZANALYSE AUSGEWÄHLTER WIRTSCHAFTSDEUTSCHER FACHTEXTE

LINGUISTIC ANALYSIS OF VERBAL VALENCY IN SELECTED TEXTS FROM ECONOMIC GERMAN LANGUAGE

46 LENKA KALOUSKOVÁ

VLIV OSVÍCENSKE FILOSOFIE NA NĚMECKOU LEXIKOGRAFI (s hlavním téžitstěm v předmluvách ke slovníkům Adelunga, Campeho a Eberharda)

THE IMPACT OF THE ENLIGHTENMENT PHILOSOPHY ON GERMAN LEXICOGRAPHY (focused on introductions to the lexicons of Adelung, Campe and Eberhard)

53 NIKOLA ZEČEVIC

IMPACT OF NATIONALISM ON LANGUAGE-NAMING PRACTICES IN 19TH CENTURY CROATIA

DIDAKTIKA A METODIKA VYUČOVACÍCH A CUDZÍCH JAZYKOV
DIDACTICS AND METHODOLOGY OF TEACHING AND FOREIGN LANGUAGES

62 ELENA SMOLEŇOVÁ

VPLVV EMÓCIÍ NA PROCES UČENIA SA CUDZÍCH JAZYKOV
IMPACT OF EMOTIONS ON LANGUAGE LEARNING

RECENZIE/REVIEWS

68 ZUZANA HRDLIČKOVÁ

FECUŠOVÁ, J. 2017. *Príručka k dani z príjmov v Spojenom kráľovstve*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove [preklad z anglického originálu].

70 BARBARA ĎURČOVÁ

PALKOVIČOVÁ, E. 2016. *Hispanoamerická literatúra na Slovensku optikou dejín prekladu a recepcie inojazyčných literatúr*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 176 s. ISBN 978-80-223-4062-5.

72 MÓNICA SÁNCHEZ PRESA

ŠTUBŇA, Pavol. 2015. *Základy simultánneho tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského. 162 s. ISBN 978-80-223-3943-8.

73 HELENA ŠAJGALÍKOVÁ

Mandelíková, Lenka. 2017. *Textová lingvistika*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov. 128 s. ISBN 978-80-8075-771-7.

SPRÁVY/REPORTS

75 ZUZANA HRDLIČKOVÁ

ERASMUS+ – UČITEĽSKÁ MOBILITA VO FÍNSKU

ÚVOD

Vážení čitatelia,

otvárame šiesty ročník a v poradí už jedenaste číslo nášho fakultného časopisu Lingua et vita. V nezmenenej štruktúre a rubrikách vám opäť ponúkame niekoľko výstupov z oblasti jazyka, kultúry, interkultúrnej komunikácie a didaktiky a metodiky výučby jazykov. Už tradične v úvodoch nášho časopisu uvažujeme nad poslaním jazyka, kultúry a interkultúrnej komunikácie a zvykneme si pripomenúť aj niektoré významnejšie výročia narodení a odchodu predstaviteľov slovenského literárneho a kultúrneho diania.

Aj tentokrát sme zalistovali v kalendári Literárneho informačného centra, v ktorom nás zaujalo niekoľko výročí významných osobností dejín a kultúry, rovnako i udalostí slovenského národa. Myslíme si, že aj v rámci úvodu VI. ročníka časopisu Lingua et vita si aktivity uvedených osobností na Slovensku a niektoré vybrané udalosti slovenského kultúrneho diania zaslúžia niekoľko poznámok.

Mária Terézia – 300. výročie narodenia (*13. 5. 1717). Cisárovna Svätej ríše rímskej nemeckého národa, Kráľovná Uhorska, Česka, Chorvátska a Slavónska, arcivojvodkyňa Rakúska, vojvodkyňa Parmy a Piacenzy a veľkovojvodkyňa Toskánska, jedna z najvýznamnejších panovníkov, zaviedla mnohé reformy (školstvo, zdravotníctvo, poľnohospodárstvo...), korunovaná v Bratislave r. 1741 za uhorskú kráľovnú.

Jozef Miloslav Hurban – 200. výročie narodenia 130. výročie úmrtia (*19. 3. 1817 – †21. 2. 1888 – 2018). Národný buditeľ, literát, novinár, politik, prvý predseda Slovenskej národnej rady, organizátor kultúrneho života slovenského národného hnutia, najaktívnejší člen Spoločnosti česko-slovanskej, Ústavu reči a literatúry československej, vydavateľ almanachu Nitra, spoluautor Tatína a Slovenských pohľadov, vedúca osobnosť slovenského povstania v revolučných rokoch 1848 – 1849. Je zaradený do zoznamu výročí UNESCO na rok 2017.

Dokončenie hlavného oltára Majstra Pavla z Levoče v Chráme sv. Jakuba v Levoči – 500. výročie (1517). Ide o jednu z najvýznamnejších gotických sakrálnych pamiatok na našom území. Autorstvo oltára sa pripisuje Majstrovi Pavlovi – neskorogotickému rezbárovi pôsobiacemu v Levoči. V roku 2009 bola Levoča a Dielo Majstra Pavla, koncentrované hlavne v Chráme svätého Jakuba, zaradené na Zoznam svetového dedičstva UNESCO ako rozšírenie už v roku 1993 zapísanej lokality Spišský hrad a pamiatky okolia. Okrem hradu sem patrí aj Spišská kapitula, kostol v Žehre a chránené územia Drevenská a Sivá Brada. Oficiálny názov celej lokality UNESCO na Spiši teraz zní Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia.

Štefan Moyzes – 220. výročie narodenia (*24. 10. 1797). Banskoobystrický biskup, pedagóg, prvý predseda Matice slovenskej, politik, publicista, vydavateľ, profesor na Kráľovskej akadémii v Záhrebe, kultúrny pracovník.

Svetozár Hurban Vajanský – 170. výročie narodenia (*16. 1. 1847). Básnik a spisovateľ, predstaviteľ slovenského realizmu, redaktor Národných novín, organizátor kultúrneho, literárneho a politického života na Slovensku.

Terézia Vansová – 160. výročie narodenia (*18. 4. 1857). Slovenská spisovateľka, predstaviteľka prvej generácie realizmu na Slovensku, priekopníčka ženského románu a autorka pôvodnej slovenskej divadelnej tvorby, zakladateľka ženského časopisu Dennica, ktorý vychádzal vo vyššom náklade ako Slovenské národné noviny a Slovenské pohľady, funkcionárka Živeny, podporovateľka ochotníckeho divadla a etnografska a osvetová

pracovníčka v oblasti gastronómie (vydávala kuchárske knihy). Venovala sa aj regionálnym dejinám.

Božena Slančíková Timrava – 150. výročie narodenia (*2. 10. 1867). Predstaviteľka kritického realizmu, kritizuje nielen vyššie spoločenské vrstvy, ale aj obyčajných ľudí. Príbehy zasadzovala zväčša do dedinského alebo malomestského prostredia svojho rodného kraja a mnohé z nich sú založené na jej vlastných skúsenostiah a príbehoch z jej života.

Dobroslav Chrobák – 110. výročie narodenia (*16. 2. 1907). Predstaviteľ lyrizovanej prózy, literárny kritik, publicista, vydavateľ, vysokoškolský pedagóg, riaditeľ Československého rozhlasu na Slovensku a zberateľ prísloví a porekadiel.

Ludo Zúbek – 110. výročie narodenia (*12. 7. 1907). Patril k tvorciam slovenského historického biografického románu a zaslúžil sa o rozvoj slovenskej rozhlasovej hry pre deti a mládež, ale i dospelých. Písal prednášky, fejtóny, reportáže, cestopisné páisma, poviedky, rozhlasové hry a romány. Venoval sa tiež literatúre faktu a prekladal z maďarskej a českej literatúry.

Gejza Dusík – 110. výročie narodenia (*1. 4. 1907). Slovenský hudobný skladateľ. Priekopník slovenskej populárnej hudby, spolu s P. Braxatorisom a Františkom Krištofom Veselým spoluzakladateľ slovenskej operety.

Schválenie staroslovienčiny ako bohoslužobného jazyka – 1150. výročie (867). Úspechom práce Cyrila a Metoda je dišputa solúnskych bratov s trojjazyčníkmi v Benátkach koncom roku 867 a obrana slovanského jazyka a bohoslužby. Pápež Hadrián II. napokon schválil aj slovanský liturgický jazyk (staroslovienčinu) ako štvrtý jazyk západnej cirkvi popri latinčine, gréčtine a hebrejčine.

Prvá kodifikácia spisovnej slovenčiny – 230. výročie (1787). Anton Bernolák uzákonil prvú formu spisovnej slovenčiny na základoch kultúrnej západoslovenčiny. V r. 1787 vyšiel spis Jazykovedno-kritická rozprava o slovenských písmenach a Gramatica slavica (Slovenská gramatika). Bernolákovčina sa sice nestala spisovným jazykom všetkých Slovákov, ale používala sa až do r. 1843, teda vyše 50 rokov.

Založenie prvého slovenského gymnázia v Revúcej – 155. výročie (1862). Osemročné slovenské evanjelické gymnázium v Revúcej bolo prvou strednou školou v Uhorsku, na ktorej sa vyučovalo v slovenskom jazyku. Myšlienka sa zrodila na stretnutí gemerských a malohontských národovcov, ktorá sa uskutočnila pri príležitosti smútočnej slávnosti na počesť zosnulého P. J. Šafárika v novembri 1861. Táto idea bola realizovaná 16. septembra 1862.

Založenie Evanjelického kolégia v Prešove – 350. výročie (1667). Mesto Prešov bolo jedným z najvýznamnejších centier evanjelickej konfesie. Kolégium sa stalo významnou podporou vzdelanosti a humanistického školstva a vytvorilo základy pre vysoké školstvo v Prešove. Historická kolegiálna knižnica je jednou z najvýznamnejších historických knižníc na Slovensku a samotná budova kolégia je významnou historickou a kultúrnou pamiatkou.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
výkonný redaktor

K USTÁLENÝM SPOJENÍM V SOUČASNÉ NĚMECKÉ PÍSEMNÉ OBCHODNÍ KOMUNIKACI

ABOUT THE STABILIZED STRUCTURES
IN THE CONTEMPORARY GERMAN BUSINESS COMMUNIKATION

HELENA VEDRALOVÁ

Abstract

Business communication is increasingly becoming an integral aspect of both professional and personal life. The article deals with the most common stabilized structures, idioms and collocations characteristic of German business correspondence and used in the field of professional communication. Significant attention is paid to contemporary trends in the language of business practice and to the comparison of traditional commercial letters, e-mails and faxes.

Keywords: foreign trade, business correspondence, professional phraseology, phraseological expressions, collocations, commercial letter, e-mail, fax.

Abstrakt

Obchodní komunikace tvoří důležitou součást profesního i soukromého života. Článek pojednává o nejobvyklejších ustálených spojeních, idiomech a kolokacích charakteristických pro německou obchodní korespondenci a jejich užití v odborné komunikaci. Hlavní zájem je věnován současných trendům v odborném jazyce a srovnání tradičních obchodních dopisů, e-mailů a faxů.

Klíčová slova: mezinárodní obchod, obchodní korespondence, odborná frazeologie, frazeologismy, kolokace, obchodní dopis, e-mail, fax.

Obchodní dopis jako tradiční prostředek písemné komunikace

Komunikace v obchodním styku tvoří nedílnou součást nejen profesního, ale též i soukromého života. Velká část komunikace v obchodním životě se stále uskutečňuje písemnou formou – obchodním dopisem zasláným poštou, faxem, e-mailem.

Tradičním prostředkem obchodní písemné komunikace je obchodní dopis, písemné sdělení určené jednomu či více příjemcům týkající se jejich obchodních aktivit. Kromě typických obchodních dopisů spojených s určitou fází obchodu, jako jsou např. poptávka, nabídka, objednávka, potvrzení objednávky, upomínka či reklamace patří k obchodním písemnostem též reklamní texty, inzeráty, firemní sdělení a zprávy jakož i dopisy profesního charakteru, jako je žádost o místo či výpověď z pracovního poměru aj. (srov. Šilhánová, 2011, s. 42, Höppnerová, 2013, s. 87 – 88). Obchodní dopisy patří k oficiálním textům a vykazují oproti soukromým dopisům jisté standardní znaky v oblasti obsahu i formy. Jsou to texty vytvářené a zasílané firmami, úřady, institucemi apod. a rovněž texty vytvářené a zasílané úřadům, bankám, institucím nebo podnikům soukromými osobami (Menzel, Kuhn, 2007, s. 159, 257).

Obchodní dopis jakožto nositel informací plní nejen informativní, ale i reprezentativní funkci a vyžaduje věcné ztvárnění, jasné vyjadřování a přehledné členění. Obsah i forma těchto sdělení podléhají obvyklým pravidlům a formálním ustanovením. (Šilhánová, 2010, s. 65). Německé obchodní dopisy vycházejí z průmyslových norem DIN 676 a DIN 5008, jejichž

dodržování však není právně povinné. Od roku 2010 spadá DIN 676 pod DIN 5008, článek 16 (Duden, 2015, s. 221).

U neznámých partnerů účastnících se písemné obchodní komunikace jde v korespondenci podléhající zvyklostním normám o věcné vyřízení služebních nebo obchodních záležitostí. Samozřejmě existují též jisté přechodné formy, méně formální obchodní sdělení, kdy se komunikační partneři sice osobně dobře znají, ale v písemném styku dodržují zdvořilostní normy vyplývající z existujících zvyklostí oficiálního písemného styku a/nebo sociálních hierarchických vztahů. V každém případě tedy mají být dopisy zdvořilé, ať jde o obchodní partnery známé či neznámé. U obchodních písemností je důležité pozitivní přijetí a k očekávané zpětné vazbě pochopitelně přispívá celková formální stránka dopisu a jazyková a stylistická úroveň pisatele.

Ustálené slovní obraty v německé písemné obchodní komunikaci – odborná frazeologie

Pro opakující se stereotypní situace profesní praxe se vžily ustálené, do jisté míry pevné a z hlediska společenských konvencí závazné obraty, tvořící základní prvky oficiálních obchodních dopisů a v dnešní době převažujících e-mailů. Tyto obraty, běžně používané v písemné německé obchodní komunikaci, jsou podstatnou pevnou součástí textových stavebních kamenů celé řady učebnic německé obchodní korespondence pro cizince i rodilé mluvčí (např. Höppnerová a kol., 1999, 2010, 2013; Sachs, 2005; Hiiemäe, 2005; Rumpelová, 2006; Menzel, Kuhn, 2007; Kozáková, 2012).

V obchodních dopisech se běžně vyskytují jako **pevné konstrukce** ustálené **zdvořilostní formulace**, jako např. oslovení (*Sehr geehrter Herr – Vážený pane, Sehr geehrte Frau – Vážená paní, Sehr geehrte Damen und Herren – Vážené dámy a pánové*), závěrečný pozdrav (*Mit freundlichen Grüßen – S přátelskými pozdravy*) a další obvyklé závěrečné obraty (*Wir freuen uns auf Ihre Antwort/Bestellung/unsere Zusammenarbeit – Těšíme se na Vaši odpověď/objednávku/naši spolupráci; Vielen Dank für Ihr Verständnis/Ihr Vertrauen/Ihre Geduld/ Ihren Bescheid – Vřelý dík za Vaše porozumění/Vaši důvěru/trpělivost/zprávu; Wir stehen Ihnen gerne zur Verfügung – Jsme Vám s radostí k dispozici; Wir sind unter der Telefonnummer ... zu erreichen – Zastihnete nás na telefonním čísle ...*) apod.

Kromě těchto zdvořilostních, počtem omezených formulací patřících k základním prvkům německých obchodních dopisů se užívá celá řada **rutinních odborných obratů a vět** odkazujících na konkrétní fázi obchodu (poptávka, nabídka, objednávka, potvrzení objednávky, upomínka, reklamace aj.) a vyskytujících se rovněž i v dopisech profesního charakteru (žádost o místo, výpověď aj.). Tento bohatý „strategický repertoár“ prvků (Coulmas, 1981, s. 67) se od omezeného počtu zdvořilostních obratů liší nejen kvantitativně, nýbrž i širokým výskytem odborných termínů, značnou variabilitou a plynulým přechodem k volným spojením. Jak dokládají různé učebnice německé obchodní korespondence, je jejich počet „téměř nekonečný“ (srov. Höppnerová, 2013, s. 88).

Některé často užívané odborné obraty a věty mají **pevnou podobu** (*Preis inklusive Verpackung. – cena včetně balení, Preis freibleibend – cena nezávazná, solange der Vorrat reicht – do vyprodání zásob, frei Haus – vyplaceně do sídla firmy, Die Preise gelten ab Werk. – Ceny platí ze závodu* apod.), ovšem počet takových spojení je omezený. Pro většinu specifických slovních spojení a vět obchodního jazyka tvořících jádro stavebních kamenů učebnic německé obchodní korespondence je však typická značná **variabilnost** (např. *Angebot machen/vorlegen/unterbreiten – učinit, předložit nabídku, Die Bestellung überschreitet/übertrifft unsere Möglichkeiten. – Objednávka překračuje/přesahuje naše možnosti.*). Odborné obraty a formulace uváděné v učebnicích německé obchodní korespondence jsou značně rozsáhlé, ovšem jakožto nepostradatelný jazykový materiál pro zvládnutí zdařilé písemné komunikace s německými obchodními partnery nezbytné.

Jak známo, využívá německý jazyk mezinárodního obchodu v písemné komunikaci značného množství **frazeologismů**, přičemž oblast kompetence frazeologie doznala

v posledních desetiletích značného rozšírení. Zatímco zastánci užšího pojetí frazeologie [např. Fleischer, 1982; Burger, 1982] se zabývali především **frazeologismy idiomatickými** (ustálená alespoň dvouslová obrazná spojení tvořící sémantickou jednotku, která jsou relativně pevná a stávají se jakožto reprodukovaná stabilní spojení součástí slovníku daného jazyka), zahrnují se v širším pojetí, kdy idiomaticnost (obraznost) již není pojímána jako základní předpoklad frazeologismu, nýbrž jen jako jeho fakultativní znak, do frazeologie též **pevné neidiomatické vazby a komunikativní obraty** (Feilke, 2003, s. 209 – 299; 2012 s. 1 – 31), **kolokace**, často užívaná ustálená spojení s omezenou kolokabilitou (pojitelnosti/kombinovatelnosti) (Gläser, 1986, s. 40; Kromann, 1989, s. 266 – 267; Wotjak, 1994, s. 653; Donalies, 1994, s. 342; Hausmann, 2007, s. 217 – 234; Kratochvílová, 2011, s. 87 – 119), ale i **celé texty** (Gülich, 1997, s. 131 – 175; 2007, s. 468 – 481]. O rozdelení oblasti kompetence frazeologie např. Vedralová, 2007, s. 103 – 113.

V rámci **idiomatických jednotek** vyskytujících se v obchodním a hospodářském jazyce se jedná buď o **plně idiomatická spojení** (*in rote/schwarze Zahlen kommen/geraten – dostat se do červených/černých čísel, höhere Gewalt – vyšší moc*), nebo častěji o **částečně idiomatická víceslovná spojení** s jednou idiomatickou složkou (*offene Rechnung – otevřený účet, stiller Gesellschafter – tichý společník*) (srov. Höppnerová, 2013, s. 84 – 85). Dekódováním frazeologismů v hospodářském tisku, jejich variacemi (např. *rote/schwarze Zahlen schreiben – psát červená/černá čísla, aus roten/schwarzen Zahlen herausführen – vyvést z červených/černých čísel*) a nacvičováním jejich morfologicko-syntaktické a lexikální stavby při výuce německého odborného jazyka se zabývá např. Miriam Olejárová. Zdůrazňuje nutnost dodržení struktury frazému, protože i poměrně malá změna může mít za následek změnu významu celého spojení: *Geschäfte machen (handeln) – obchodovat, ein [gutes] Geschäft machen (finanziellen Gewinn aus etwas ziehen) – udělat dobrý obchod, ale sein Geschäft machen (seine Notdurft verrichten) – vykonat svou potřebu* (2000/2001, s. 84).

V německém obchodním jazyce ovšem převažují **neidiomatické pevné vazby a kolokace**. Většinou se jedná o terminologická spojení, buď s jedním možným lexémem (*Embargo verhängen – uvalit embargo*), nebo i více lexémy (*Geschäftskontakte knüpfen, anknüpfen, aufnehmen, vertiefen, aufrechterhalten – navázat, prohloubit, udržovat obchodní vztahy*). Jednotlivé složky kolokací lze obměňovat/nahrazovat jen omezeně (*das Angebot/die Offerte unterbreiten/vorlegen – předložit nabídku*), tím se liší od volných spojení. Ustálené spojení *einen Vertrag schließen/abschließen/kündigen – uzavřít/vypovědět smlouvu* je kolokaci, ale spojení *einen Vertrag besprechen/erwähnen/erwägen ... – projednat/zmínit/uvážit ... smlouvu* je spojení volné. Jednoznačné odlišení kolokací a volných spojení je mnohdy obtížné, neboť přechod mezi nimi je plynulý. Znalost pojitelnosti slov ve spojení s ustáleným charakterem má pro zvládnutí odborného (ale i obecného) jazyka zásadní význam, tj. nestačí pouhá znalost izolovaných slov, ale je třeba osvojit si správně konkrétní vazby podle sémantických pravidel (*das Sortiment erweitern – rozšířit sortiment, Gerüchte verbreiten – rozšířit zvěsti*) a rovněž rozlišit kontext, v němž se tato spojení vyskytují (srov. Höppnerová, 2013, s. 88 – 90). Ve zcela odlišném kontextu lze tedy užít např. vazbu *eine Bestellung widerrufen – odvolat, stormovat objednávku a spojení die Ware abrufen – odvolat zboží po částečně ze skladu*. Výskyt kolokací je v německém jazyce zahraničního obchodu značný a jejich znalost je pro zdar a dobrou úroveň písemné obchodní komunikace podstatná.

K současným tendencím v oblasti stylu a formy německé obchodní korespondence

Nejen volba slov, větná stavba a utváření textu rozhodují o stylu a tónu obchodního dopisu, důležitý je především celkový dojem, kterým pisatel působí na adresáta. Hranice mezi tím, jaké vyjádření je vhodné a které již nikoli, jsou plynulé.

V současné době je možno v německé obchodní korespondenci pozorovat jisté **zjednodušení** formálního vyjádření ve smyslu odklonu od prázdných klišé a snahy o stručné, jasné, ale i neobvyklé formulace. V současných obchodních sděleních je zřejmá snaha o

volnější způsob vyjadřování (*Im Falle weiterer Fragen stehen wir Ihnen jederzeit zur Verfügung.* – *V případě dalších otázek jsme Vám kdykoli k dispozici.* = *Haben Sie noch Fragen? Rufen Sie uns unter ... an.* *Wir beraten Sie gern.* – *Máte další otázky? Zavolejte nám na č. ... Rádi Vám poradíme.*). Nebo místo věcného údaje v odstavci Betreff (věc) se objevují neobvyklé a provokující informace (*Lassen Sie sich von uns verführen – Nechte se námi svést* nebo *Ihre Treue wird belohnt – Vaše věrnost bude odměněna*) (srov. Höppnerová, 2013, s. 88).

Podobně je tomu se závěrečným pozdravem. Dřívější ustrnulé formulace (*Mit vorzüglicher Hochachtung – S hlubokou úctou nebo Wir hoffen Ihnen hiermit gedient zu haben und verbleiben...* – *Doufáme, že jsme Vám tímto posloužili, a zůstáváme...*) byly nahrazeny běžným neutrálním spojením *Mit freundlichen Grüßen* – *S přátelskými pozdravy* (v obchodní češtině stručně *S pozdravem*). Osobnější vztah k adresátovi je možné vyjádřit variací *Mit herzlichen/besten Grüßen* – *Se srdečnými/vřelými pozdravy* (Duden, 2003, s. 19).

Naopak užití v Německu již ustrnulého, avšak v Rakousku běžného obratu v závěru obchodního dopisu *Mit Hochachtung/hochachtungsvoll* – *S úctou* může za jistých okolností získat ironický nádech a záměrně tak dokumentovat nesouhlasný postoj pisatele s uvedenou situací.

Snahu o jednodušší způsob vyjádření je možno sledovat též u volby jednotlivých slov, především u substantiv: *Benachrichtigung* – *Nachricht* = *uvědomění* – *zpráva*; *Rückäußerung* – *Antwort* = *zpětné vyjádření* – *odpověď*, u sloves se užívá běžnějších synonym (*überreichen* – *schicken*, *senden* = *předat* – *poslat*, *zaslat*), na druhé straně se však někteří pisatelé stále drží osvědčených vazeb a formulací, i když by mohli užít zjednodušeného vyjádření (*baldmöglichst* – místo *bald*; *im Hinblick auf* – místo *wegen*) (srov. Šilhánová, 2010, s. 74 – 75). Poměrně často je snaha o jednodušší způsob vyjádření patrná i u nahrazování verbonominálních vazeb (tzv. Funktionsverbgefuge) jednoslovnými slovesnými synonymy (*Buchung vornehmen* – *buchen* = *provést zúčtování* – *zaučtovat*; *den Beschluss fassen* – *beschließen* = *učinit rozhodnutí* – *rozhodnout* a též u prepozičních verbonominálních vazeb: *zur Lieferung bringen* – *liefern* = *provést dodávku* – *dodat*; *mit Unterschrift versehen* – *unterschreiben* = *opatřit podpisem* – *podepsat*) (srov. Böhler/Klumpp, 2001, s. 65; Šilhánová, 2010, s. 74 – 81). Tuto tendenci potvrzuje též Duden řadou dalších příkladů, např. *Änderungen vornehmen* – *ändern* = *provést změnu* – *změnit*; *die Meinung vertreten* – *meinen* = *zastávat mínění* – *mínit*; *Zustimmung erteilen* – *zustimmen* = *udělit souhlas* – *souhlasit* (srov. Duden, 2015, s. 28).

Minulostí jsou rovněž nadměrné nominalizace působící ve zhuštěném vyjádření často těžkopádně a byrokraticky (*Wegen Außerachtlassung aller Sicherheitsmaßnahmen und Nichtbefolgung der Betriebsvorschriften wurden bei der Tieferlegung der Rohre drei Arbeiter verletzt.* – *Kvůli zanedbání všech bezpečnostních opatření a neakceptování provozních předpisů byli při hloubkovém pokládání trubek zraněni tři dělníci.*), Duden doporučuje nahradit takováto nominální spojení živějším a snadněji srozumitelným verbálním způsobem vyjádření a větu rozdělit (*Drei Arbeiter wurden verletzt, als sie die Rohre tiefer legten. Sie hatten die Sicherheitsmaßnahmen außer Acht gelassen und die Betriebsvorschriften nicht befolgt.* – *Tři dělníci byli zraněni, když pokládali potrubí hlouběji do země. Nedbalí bezpečnostních opatření a neřídili se provozními předpisy.*) (srov. Duden, 2003, s. 29).

Taktéž dříve časté nadužívání neobvyklých knižních slov v úřední korespondenci ztěžující běžnému uživateli porozumění bývá nahrazeno obvyklejším, volnějším způsobem vyjádření (*anheim stellen* – *überlassen* = *ponechat*, *zůstavit na vůli*; *unter Hintanstellung* – *trotz* = *i přes*; *im Vorhinein* – *im Voraus* = *předem* nebo méně běžných zkratek¹ jako ggf. – *gegebenfalls* = *popř.*, *případně*; *bzgl.* – *bezüglich* = *ohledně*; *u. U.* – *unter Umständen* = *za jistých okolností*, dle kontextu odlišné *u. E.* – *unseres Erachtens*/*unter Einschränkung* = *dle našeho mínění/za omezení*). Např. obtížně srozumitelný zhuštěný text (*Wir stellen Ihnen anheim, ggf. den Vertrag aufzulösen, und erklären unter Hintanstellung erheblicher Bedenken im Vorhinein unser Einverständnis.* – *Ponecháváme na Vašem rozhodnutí případné zrušení*

smlouvy a vyjadřujeme Vám předem i přes značné rozpaky svůj souhlas.) se značně zjednoduší rozdělením do dvou celků (*Sie können den Vertrag auflösen. Obwohl wir erhebliche Bedenken haben, erklären wir Ihnen jetzt schon unser Einverständnis. – Smlouvu můžete zrušit. Ačkoliv jsme velmi na rozpacích, vyjadřujeme Vám již nyní svůj souhlas*) (srov. Duden, 2003, s. 24).

Vedle klasických obchodních dopisů jsou v obchodní sféře velmi oblíbeným komunikačním prostředkem **e-maily**. Jsou sotva odmyslitelné ze všedního dne v moderní kanceláři, rovněž tak v soukromém životě. E-mail nahrazuje dnes nejen tradiční médium – obchodní dopis, ale často i telefonické volání. Problematikou e-mailů, se zabývá např. Eichhoff-Cyrus, 2000 a řada autorů ve sborníku Ziegler/Dürscheid, 2002, dále Dürscheid, 2006, s. 104 – 117; Dürscheid, 2009, s. 39 – 70 a další.

Poznámka: ¹zkratky dle: Koblischke, H. (1981): Kleines Abkürzungsbuch, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut. Lizenz-Nr. 433 130/116/81, Best.-Nr. 577 029 5. ISBN 3323000617

E-mails skýtají oproti dopisům, tak telefonátům četné výhody. Ve srovnání s dopisem je to jednoduchá e-mailová adresa, e-mail je na rozdíl od dopisu rychleji napsán a odeslán a doručen, oproti telefonickému rozhovoru skýtá díky uložené kopii písemný podklad, na který se ve sporném případě lze odvolat. K obecným jazykovým znakům e-mailů patří především neformální oslovení a závěrečné formulace, užívání krátkých, často eliptických vět, větných fragmentů, uvádění hovorových nebo dialektických výrazů, užívání akronym a smileys, časté psaní malými písmeny, vynechávání interpunkčních známének a hojně užívání anglicismů (Eichhof-Cyrus, 2000, s. 60). Na základě těchto znaků má e-mailová korespondence velmi blízko k ústní komunikaci.

Z výhod, které způsobují, že je tento komunikační prostředek tak oblíbený, vyrůstají ovšem též i jeho nevýhody: jeho rychlé napsání vede mnohého pisatele k jisté nedbalosti – pravopisným, gramatickým a stylistickým chybám. Jednoduché psaní adres svádí k rozesílání e-mailů více příjemcům, než by bylo vlastně nutné, a k zbytečnému zaplavení jejich poštovních schránek, což vyvolává často nespokojenosť a stres. Levné odesílání e-mailů vede mnohé podniky k zasílání nevyžádaných reklam a sdělení, což má za následek rozmrzelost a hněv příjemců, kteří mohou za jistých okolností firmu i žalovat! Toto všechno nemá a nemusí nastat, pokud odesílatel dbá nejdůležitějších pravidel chování na internetu, tzv. „internetové etikety“ – něm. Netiquette/Netikette, např. neprovozovat masový mailing (tzv. „spamming“), vždy vyplnit rádek věc/předmět, psát zdvořile a s rozmyslem, formulovat stručně, jasně a k věci, nezapomenout/nevynechávat oslovení a pozdrav, dbát pravidel pravopisu, gramatiky a dobrého stylu, předchozí sdělení necitovat zbytečně celé (pouze místa, na která se odvoláváme), nezasílat důvěrné informace (pokud ano, tak zakódovaně), používat jen obvyklý formát zpráv, který příjemci nezpůsobí technické problémy (srov. Duden, 2003, s. 271 – 273).

V případě sporu mezi obchodními partnery se e-mail liší též od tradičního obchodního dopisu z hlediska průkaznosti. E-mail nemá na rozdíl od dopisu vzhledem k absenci vlastnoručního podpisu průkaznost listiny. Mnohem více má status tzv. „volného důkazu“. Pokud lze věrohodně potvrdit, že e-mail skutečně pochází od potvrzeného odesilatele a obsah není zfalšován, může, ale nemusí být u soudu zohledněn jako důkaz.

Zvláštního významu nabývá v této souvislosti elektronický podpis – druh „pečetě“, který může být přidělen elektronickému dokumentu a zvýšit jeho důkazní hodnotu. Elektronický podpis se sice nedá srovnat s autentickým podpisem v dopise, avšak e-mail tímto dosahuje větší průkaznosti (Duden, 2003, s. 275).

K současným formám obchodní komunikace stále patří též **faxy**, jejichž text je obdobou obchodních dopisů a je přenosný prostřednictvím telefonního vedení téměř okamžitě. Při faxování zůstává originál v rukou odesilatele, příjemce obdrží na svém přístroji přesnou kopii. Toto je zvláště výhodné, posílají-li se skici, výkresy a jiné dokumenty. Fax není originál, mohou se jím však posílat objednávky a soupisy nabídek, dokonce objednávky a jejich

potvrzení, ale smlouvy, které musí být podepsány vlastnoručně, jako legitimní dokumenty faxovat nelze, rovněž tak není vhodné posílat faxem důvěrné či tajné informace (srov. Menzel, Kuhn, 2007, s. 390 – 392). V dnešní době lze faxy posílat i přijímat též online přes internet.

Závěr

Převážná část obchodní komunikace se uskutečňuje písemnou formou, hlavním prostředkem je obchodní dopis v tradiční podobě, nadále i fax a v dnešní době se velmi výrazně prosazuje e-mail. Tyto formy plní nejen informativní, nýbrž i reprezentativní funkci a podléhají obvyklým pravidlům a formálním ustanovením. Celková formální stránka takovýchto písemností, jazyková a stylistická úroveň pisatele přispívají k očekávané zpětné vazbě od příjemce.

Jazyk německé obchodní korespondence obsahuje ustálené, do jisté míry pevné obraty, které je třeba se naučit a aktivně užívat. V písemné komunikaci v oblasti mezinárodního obchodu se často vyskytují **frazeologismy** – plně i částečně idiomatičké vazby, neidiomatičké pevné konstrukce a tzv. kolokace – ustálená spojení s omezenou pojitevností. Znalost kombinovatelnosti slov má pro zvládnutí odborného i obecného jazyka zásadní význam, nestačí pouhá znalost izolovaných slov, je třeba osvojit si správně konkrétní vazby podle sémantických pravidel a kontextuálního užití.

V současné době je možno v německé obchodní korespondenci zaznamenat jisté **zjednodušení** formálního vyjádření ve smyslu odklonu od otřelých prázdných klišé ve prospěch stručnějšího a volnějšího způsobu vyjadřování. Dřívější ustrnulé formulace jsou nahrazovány běžnějšími neutrálními spojeními. Nadmerná nominalizace působící těžkopádně se častěji nahrazuje živějším verbálním způsobem, neobvyklá knižní slova a obtížně srozumitelná spojení se nahrazují obvyklejší slovní zásobou a nadmerně zhuštěné věty se zjednoduší rozdelením do více celků.

Vedle tradičních obchodních dopisů jsou velmi oblíbeným komunikačním prostředkem **e-mailsy**, nahrazující dopisy a často i telefonické hovory. Tyto prostředky komunikace mají oproti dopisům i telefonátům četné výhody, z nichž ovšem plynou ale i značná úskalí. Průkaznost e-mailu zvyšuje elektronický podpis, který však nedosahuje důkazní hodnoty autentického podpisu v dopise. V obchodní komunikaci se stále vyžívají i **faxy**, ovšem vzhledem k tomu, že přenesený text je kopie, nemohou být touto cestou zasílány dokumenty, vyžadující vlastnoruční podpis odesilatele.

Literatura

- BURGER, H., BUHOFER, A., SIALM, A. 1982. *Handbuch der Phraseologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. ISBN 3-11-008002-8.
- COULMAS, F. 1981. *Routine im Gespräch. Zur pragmatischen Fundierung der Idiomatik*. Wiesbaden: Athenaion. ISBN 3-7997-0798-0.
- DONALIES, E. 1994. Idiom, Phraseologismus oder Phrasem? Zum Oberbegriff eines Bereichs der Linguistik. In: *Zeitschrift für germanistische Linguistik*, s. 334 – 349. ISSN 0301-3294.
- DUDEN 2003. *Briefe schreiben – leicht gemacht*. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG. Mannheim: Dudenverlag. ISBN 3-411-05554-5.
- DUDEN 2015: *Briefe und E-Mails gut und richtig schreiben*. Bibliographisches Institut GmbH. Berlin: Dudenverlag. ISBN 978-3-411-74303-2.
- DÜRSCHIED, CH. 2006. Merkmale der E-Mail-Kommunikation. In: SCHLOBINSKI, P. (Hg.). *Sprache und Kommunikation in den neuen Medien*. Band 7. Mannheim, Leipzig, Sien, Zürich, s. 104 – 117. ISBN 3411042125.

- DÜRSCHIED, CH. 2009. E-Mail: eine neue Kommunikationsform? In: MORALDO, S. M. (Hg.) *Internet.kom. Neue Sprach- und Kommunikationsformen im World Wide Web*, Bd. 1: Kommunikationsplattformen. Rom: Aracne Editrice, s. 39 – 70. ISBN 9788854829190.
- EICHHOFF-CYRUS, K. M. 2000: Vom Briefsteller zur Netikette: Textsorten gestern und heute. In: EICHHOFF-CYRUS, K., HÖBERG, R. (Hrsg.) *Die deutsche Sprache zur Jahrtausendwende. Sprachkultur oder Sprachverfall?* Thema Deutsch, Band 1. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, s. 53 – 88. ISBN 3-411-70601-5.
- FLEISCHER, W. 1982. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut Leipzig. ISBN 9783484730328.
- FEILKE, H. 2003. Textroutine, Textsemantik und sprachliches Wissen. In: LINKE, A., ORTNER, H., PORTMANN, P. R. (Hgg.): *Sprache und mehr. Ansichten einer Linguistik der sprachlichen Praxis*. (Reihe Germanistische Linguistik 245). Tübingen: Niemeyer, s. 209 – 229. ISBN 978-3-484-31245-6.
- FEILKE, H. 2012. Was sind Textroutinen? Zur Theorie und Methodik des Forschungsfeldes. In: FEILKE, H., LEHNE, K. (Hg.) *Schreib- und Textroutinen. Theorie, Erwerb und didaktischmediale Modellierung*. (Forum Angewandte Linguistik Bd. 52). Frankfurt a. M. u.a.: Peter Lang, s. 1 – 31. ISBN 978-3-631-281-1. eBook ISBN 978-3-653-01844-8.
- GLÄSER, R. 1986. *Phraseologie der englischen Sprache*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie. Lizenz-Nr. 434, 130/20/86, Best.-Nr. 577 798 0. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. ISBN 3-484-40109-5.
- GÜLICH, E. 1997. Routineformeln und Formulierungs Routinen. Ein Beitrag zur Beschreibung „formelhafter Texte“. In: SOMMER, R., BERENS, F. J. (Hgg.). *Wortbildung und Phraseologie. Studien zur deutschen Sprache* 9. Tübingen: G. Narr, s. 131 – 175. ISBN 3-8233-5139-7.
- GÜLICH, E. 2007. Phraseologische/formelhafte Texte (zus. mit DAUSENDSCHEIN-GAY, U. und KRAFFT, U.) In: BURGER, H., DOBROVOLSKIJ, D., KÜHN, P., NORRICK, N. R. (Hgg.): *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, s. 468 – 481. ISBN 978-3-11-017101-3.
- HAUSMANN, F. J. 2007. Die Kollokationen im Rahmen der Phraseologie. Systematische und historische Darstellung. In: *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik* 55.3, s. 217 – 234. ISSN (Online) 2196-4726.
- HIIEMÄE, M. 2005. *Deutsch im Geschäftsleben. Němčina v obchodní praxi*. Praha: Leda. ISBN 80-7335-059-9.
- HÖPPNEROVÁ, V., MATĚNOVÁ, J., GELNAROVÁ, Z. 1999, 2010, 2013. *Obchodujeme německy*. Praha: Ekopress, s. r. o. ISBN 80-901991-9-4; 2010 ISBN 978-80-86928-61-3; 2013 ISBN 978-80-86929-96-5.
- HÖPPNEROVÁ, V. 2013. Odborný německý jazyk zahraničního obchodu z hlediska frazeologie. In: *Acta Oeconomica Pragensia*. Praha: 5/2013, s. 82 – 92. ISSN 0572-3043.
- HÜBL, V. 2010. *Wirtschaftsdeutsch als Fremdsprache für zukünftige Manager. Linguistische und pragmatische Grundlagen des Unterrichts*. Sprach-Vermittlungen, Band 9, Monster, New York, München, Berlin: Waxmann Verlag. ISBN 978-3-8309-2289-6.
- KOBLISCHKE, H. 1981. *Kleines Abkürzungsbuch*, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut. Lizenz-Nr. 433 130/116/81, Best.-Nr. 577 029 5. ISBN 3323000617.
- KOZÁKOVÁ, V. 2012. *Obchodní němčina. Wirtschaftsdeutsch*. Brno: Edika. ISBN 80-251-0858-9.

- KRATOCHVÍLOVÁ, I. 2011. *Kollokationen im Lexikon und im Text. Mehrwortverbindungen im Deutschen und Tschechischen*. Studien und Quellen zur Sprachwissenschaft. Berlin: Lit Verlag, s. 87 – 119. ISBN 978-3-643-11126-5.
- KROMANN, H. P.: 1989. Zur funktionalen Beschreibung von Kollokationen und Phraseologismen in Übersetzungswörterbüchern. In: GRÉCIANO, G. (Hg.) *Europhras 88. Phraséologie Contrastive. Actes du Colloque International*, Klingenthal – Strasbourg, s. 265 – 271. ISBN 10: 2907599003.
- MENZEL, W., KUHN, M. 2007. *Korespondence v němčině. Obchodní korespondence*. Brno: Computer Press, a. s. ISBN 978-80-251-1472-8.
- OLEJÁROVÁ, M. 2001. *Frazeologické jednotky na vyučování nemeckého odborného jazyka*. In: Cizí jazyky, Plzeň: nakladatelství Fraus, roč. 44, č. 3, s. 83 – 85. ISSN 1210-1811.
- RUMPELOVÁ , S. 2006. *Němčina IV. Handelskorrespondenz*. Obchodní akademie Orlová. ISBN 9788087113424.
- SACHS, R. 2005. *Deutsche Handelskorrespondenz. Neu. Der Schriftwechsel in Export und Import*. Ismanning: Max Hueber Verlag. ISBN 3-19-001662-3.
- ŠILHÁNOVÁ, R. 2010. *Textsorte Geschäftsbrief, Textsortenspezifische und phraseologische Untersuchungen*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita.
- ŠILHÁNOVÁ, R. 2011: *Lexikalische und phraseologische Aspekte der Textsorte Geschäftsbrief*. Zlín: Radim Bačuvčík, VeRBuM. ISBN 978-80-87500-08-8.
- VEDRALOVÁ, H. 2007. K základním aspektům obecné frazeologie. In: Časopis pro moderní filologii, sv. 89, č. 2, Praha: Filozofická fakulta UK, s. 103 – 113. ISSN 0008-7386.
- WOTJAK, G. 1994. Nichtidiomatische Phraseologismen. Substantiv-Verben-Kollokationen – ein Fallbeispiel. In: SANDIG, B. (Hg.), *Europhras 92. Tendenzen der Phraseologieforschung*. Bochum, s. 651 – 677. ISBN 10: 3-8196-0280-1. ISBN 13: 978-3-8196-0280-1.
- ZIEGLER, A., DÜRSCHEID, CH. (Hg.) 2002. *Kommunikationsform E-Mail*. Reihe Textsorten, Bd. 7. Tübingen: Stauffenburg Verlag. ISBN 3-86057-686-0.

Kontakt

PhDr. Helena Vedralová, Ph.D.

Vysoká škola ekonomická

Fakulta mezinárodních vztahů

Katedra německého jazyka

Nám. Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3

Česká republika

LA EXPLICACIÓN DE TEXTO COMO PRETEXTO PARA LA INTEGRACIÓN DE LA CULTURA EN LAS AULAS DE ELE: EL CASO DE CAMERÚN

THE EXPLANATION OF THE TEXT AS A PRETEXT
FOR CULTURE INTEGRATION IN THE ELE CLASSES: CAMEROON'S CASE

YAOUBA DAÏROU, PILAR ÚCAR

Resumen

Resulta frecuente escuchar que la lengua y la cultura están estrechamente imbricadas, de tal modo que no se puede hablar de la una sin la otra. Curiosamente, en la enseñanza del Español como Lengua Extranjera (E.L.E.) por ejemplo se observa que la cultura se ha transformado en el pariente pobre, porque está siendo situada en una posición de segundo rango. Como intento de solución a este error, el presente artículo ofrece a partir del método textual, que se usa en la enseñanza secundaria en Camerún unas pistas didácticas que pueden orientar a los profesores de E.L.E. a la hora de querer colmar el hueco cultural en sus diferentes clases.

Palabras clave: cultura, texto, español como lengua extranjera, Camerún.

Abstract

It is common to hear that language and culture are closely interwoven, in a way that you can not talk about one without the other. Interestingly, in the teaching of Spanish as a Foreign Language (ELE/SFL) for example, it is possible to observe that culture has become the poor relative, because it is being placed in a second place position. As an attempt to solve this error, this article offers from the textual method, which is used in secondary education in Cameroon, didactic clues that can guide teachers of ELE when trying to bridge the cultural gap in their different classes.

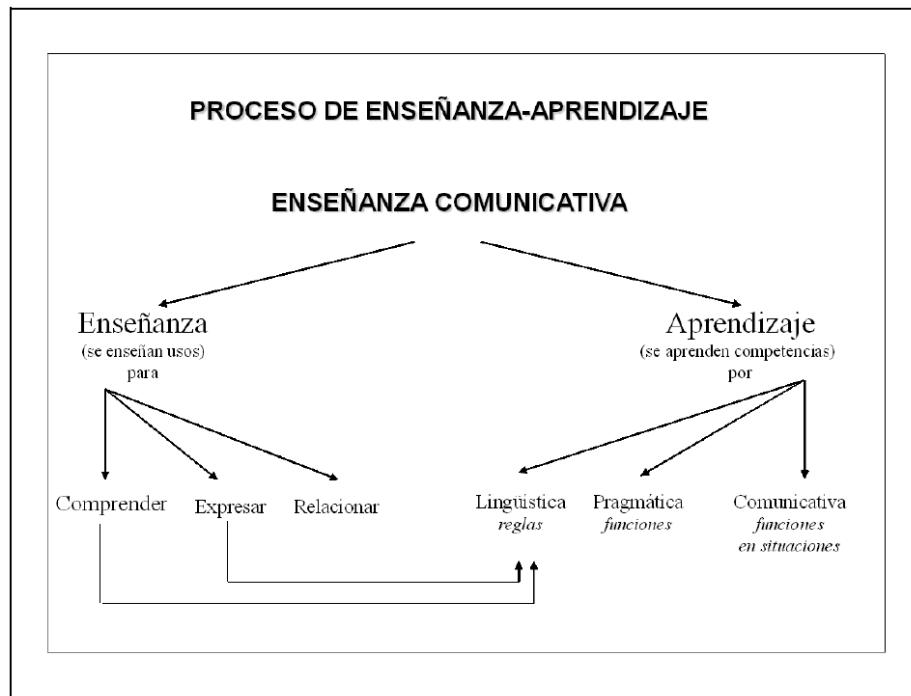
Keywords: culture, text, Spanish as foreign language, Cameroon

Introducción

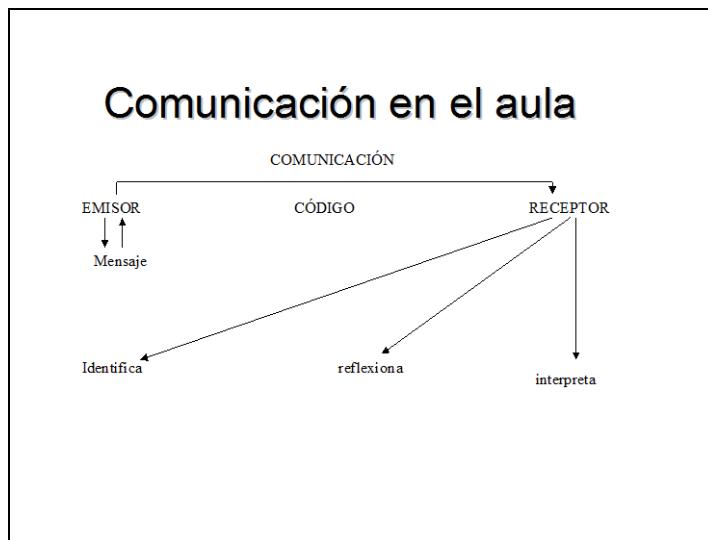
Antes de llegar al análisis del concepto de cultura, conviene señalar, previamente, que quizás trabajar con textos en el aula de español puede resultar algo árido para la práctica de nuestra disciplina, pero intentaremos demostrar que existe cierto “embrujo” y hasta fascinación hacia el hecho de desentrañar el contenido de la diversidad y multiplicidad que el texto nos ofrece (Olalla, Úcar, 2009) de cara a elevar al rango que le corresponde la enseñanza y aprendizaje de la cultura.

Además, partimos del presupuesto de reconocer que el aprendiz «es agente activo en la construcción de los conocimientos y se concibe el aprendizaje como la apropiación de unos saberes que se interrelacionan con unos conocimientos adquiridos, en un complejo proceso de construcción y reconstrucción» (Camps, 2001, 8). Como se aprecia en el siguiente mapa conceptual, hemos optado por una enseñanza comunicativa desglosada en “enseñar para” y “aprender por” (Úcar, 2008).

La primera ramificación importa mucho a nuestro objetivo ya que el estudiante ha de conocer el modo de comprender, expresar y relacionar, aspectos que iremos señalando más adelante y estas tres acciones se llevan a cabo por medio de un aprendizaje encomendado a tres disciplinas como son la Lingüística, la Pragmática y la competencia comunicativa que permiten reconocer las reglas gramaticales, las funciones y las funciones en situación o contexto, respectivamente, derivadas de la propia utilización del texto.

De ahí que el uso de textos en el aula aporte una forma de desentrañar y explicitar el significado comunicativo en el proceso de enseñanza-aprendizaje como se advierte en el siguiente esquema, cuyos principales agentes lo constituyen el emisor (autor) que por medio de un código dirige un mensaje (texto) al receptor para que éste realice tres acciones en tres momentos sucesivos: identificar el texto, reflexionar sobre él e interpretarlo.

A partir de esta idea, la didáctica de Lenguas Segundas (L2) y de Lenguas Extranjeras (LE) ha terminado por preferir el método comunicativo que, intacto o con leves modificaciones,

sigue siendo el que actualmente se usa en las aulas del Español como Lengua Extranjera. Para llegar a una verdadera competencia comunicativa, la enseñanza debe basarse en contenidos lingüísticos, estratégicos y sobre todo culturales. Pero en la práctica, se observa que el aspecto cultural sigue ocupando una posición poco privilegiada por no decir de segundo rango. Basta con considerar el aserto que la mayoría de los docentes declaran y que hacemos nuestro formulado con los siguientes términos al reconocer que no sólo impartimos clases de lengua española sino también de cultura; es más, un profesor de español no debe conformarse con enseñar gramática, tiene que enseñar también cultura.

Ahora bien, ¿cómo integrar la cultura en el aula de ELE? Este artículo intenta procurar respuestas a esta pregunta mostrando la estrecha relación que mantienen la lengua y la cultura por una parte y proponiendo por otra al profesor de ELE unas pistas para que su clase ya no sea sólo una clase de "lengua" sino también de cultura.

1. *¿Qué se entiende por cultura?*

La cultura es una noción de uso corriente, pero que pocas veces se llega a definir por resultar muy compleja. Hay que acudir a la bibliografía especializada para encontrar definiciones del concepto, pero aun allí, éstas no pasan de ser intentos o aproximaciones, que siguen diferentes orientaciones. Sin embargo, a modo de mediación entre las diferentes tendencias, se puede afirmar que lo cultural incluye una serie de fenómenos variopintos que se pueden clasificar en dos categorías a saber: la *cultura a secas* y la *cultura con mayúscula*. (Miquel y Sans, 2004):

- La *cultura a secas* puede definirse coloquialmente como todo lo compartido por los ciudadanos de una cultura, es decir un conjunto de conocimientos, valores, creencias, actitudes, etc. que todos deben dominar para alcanzar el estándar cultural que se requiere para desenvolverse en una comunidad cultural determinada. La *cultura a secas* será el indicador que nos permita saber por ejemplo que en África la madre es sagrada, o que se galantea a las chicas a escondidas.
- La *cultura con mayúscula* se diferencia de la *cultura a secas* porque la primera se refiere a una cultura determinada, es decir, más o menos precisa, mientras que la segunda se refiere a la globalidad cultural. De esta manera, se dirá de una persona que contesta con acierto a las preguntas como *¿quién descubrió el continente americano?*, *¿cuál fue la primera nación negra en independizarse?*, *¿quién es el actual secretario general de la O.N.U.?*, *¿qué significa U.N.E.S.C.O.?*, etc. que domina la *cultura con mayúscula*.

En el marco de este artículo, nos vamos a interesar más por la primera acepción de la cultura (*cultura a secas*) ya que la problemática gira en torno a cómo integrar la cultura hispánica en el aula.

2. *¿Por qué integrar la cultura en el aula de ELE?*

La integración del elemento cultural en el aula de ELE puede justificarse por varias razones de las que la más obvia, por más práctica, es la razón comunicativa. Dichas razones, históricamente verificadas a partir del fracaso de los métodos estructurales que consideraban que aprender una lengua (segunda o extranjera) consistía única y exclusivamente en aprender a construir frases correctas mediante las baterías de ejercicios estructurales, la repetición y la memorización de estructuras lingüísticas fijas dentro del marco de una concepción conductista del aprendizaje (Mar Cruz Piñol, 2003, 2), se fundamentan en mayor o menor medida en la función que Ferdinand de Saussure (1965, 34) concede a la lengua: la de servir de medio de comunicación entre seres humanos, y que completa Chomsky (1965) con la noción de actuación, o sea, la transformación de una intención comunicativa en un acto real de comunicación mediante la transformación de conocimientos lingüísticos virtuales en mensajes concretos que se pueden analizar y decodificar.

Imaginemos para ilustrarlo una serie de diálogos de este tipo entre Francis, un extranjero de lengua francesa que acaba de llegar a España, y uno de sus amigos español:

(1) – Oye, hola, buenos días.

– Muy buenas.

– Oye, tu amigo me pide que te diga que debe viajar urgentemente. Sólo os veréis el lunes cuando esté de regreso.

– ¿De qué me habla usted? ¿De qué amigo se trata?

– Oye, Paco...

– ¿No se habrá equivocado usted? Yo no soy Paco. Soy Francisco. Seguro que se ha equivocado porque la persona a la que está hablando se llama Francisco y no Paco.

(2) – ¡Francisco, Francisco!

– Sí, dime.

– Espera

– ¿Te vas?

– Claro. Porque no tengo nada más que hacer aquí.

– Oye, mañana celebro mi cumpleaños en casa. Si te apetece, puedes venir, ¿no?

– ¡Por qué no! ¿Dónde vives?

– Yo vivo en El Agua, 34, 1º, 2^a

– ¿Dónde?

– En El Agua, 34, 1º, 2^a.

– ¿Cómo que vives en el agua? ¿Puede vivir un hombre en el agua?..... No me gustan este tipo de bromas.

(3) – Oye, Francisco, soy Pablo.

– ¿Qué tal estás, Pablo?

– Muy bien. ¿Te puedes imaginar dónde me encuentro ahora?

– Como siempre, jactándote de estar en un lugar extraordinario.

– Olvídate lo de la jactancia. Estoy con amigos en *la Puerta del Sol* celebrando la victoria de nuestro equipo. Vente con nosotros.

– Puerta del Sol, Puerta del Sol. ¿Cuándo fuiste tú al sol para darte cuenta que existe allí una puerta?

– Mira Francisco...

– Déjame tranquilo. No me cuentes tonterías.

En los tres diálogos que preceden, se percibe que el nivel lingüístico de Francis en español resulta de manera global bueno, por no decir notable porque en sus intervenciones, no se aprecia ningún error o ninguna falta de carácter gramatical o léxico. Sin embargo, los tres diálogos terminan por incomprendiciones. Estas incomprendiciones se deben a un fallo de la subcompetencia cultural. De saber Francis que en el registro familiar e informal los españoles llaman "Paco" a todos los "Francisco", o que existe en Madrid un lugar que se llama "Puerta del Sol", no reaccionaría como lo hizo. Pasaría igual si conociera la forma habitual de dar una dirección, que revela un modo de ordenación urbana (calle, número del edificio, piso, puerta). Esto prueba que la competencia lingüística por sí sola no es suficiente para poder hablar adecuadamente una lengua, es decir, que «une bonne communication ne peut avoir lieu entre un natif et un apprenant de langue étrangère que si ce dernier est muni des connaissances culturelles» (Neriman Eratalay, 2004, 1)¹.

¹ Una buena comunicación entre un nativo y un aprendiz de una lengua extranjera no se puede lograr sino cuando este último tiene conocimientos culturales (la traducción es nuestra).

Según el programa oficial de español del ministerio de educación nacional (2000, 2), «l'enseignement de l'espagnol [au Cameroun] vise à une maîtrise de la langue [...], contemporaine, fonctionnelle, en sa forme orale, dans l'optique de la communication interactive²». Para los pesimistas, este objetivo nunca se va a lograr al cien por cien porque «en ningún momento está "terminada de hacer" una lengua» (Manuel Seco, 1989, 228), por lo tanto nadie puede dominarla. Sin embargo, como estamos en el dominio de la enseñanza-aprendizaje, se puede entender que el aprendiz va a llegar a este dominio de manera progresiva y metódica. Los tres ejemplos precedentes nos dan suficientes razones para integrar el elemento cultural en las aulas de E.L.E., porque para lograr la comunicación interactiva en cuestión, será necesario dominar todas las subcompetencias de la llamada competencia comunicativa.

Otra razón no menos importante es la integración del que aprende una lengua extranjera (estudiante, aficionado por la lengua, trabajador, inmigrante, turista, etc.) en la sociedad en la que la lengua que está aprendiendo constituye el principal vehículo de comunicación. Para disminuir el choque cultural y cumplir con las exigencias de los distintos tipos de adecuación, debe adquirir toda una serie de saberes que van más allá del saber lingüístico: el saber discursivo, el saber estratégico y sobre todo el saber sociolingüístico (Canale y Swain, 1980).

Está de más afirmar que toda cultura supone un espejo a través del cual cada sociedad tiene organizado y representado el mundo. Por lo tanto, la manera con la que cada cultura organiza su propio universo es muy importante ya que, en cuanto facetas de la misma realidad, lengua y cultura son inseparables como las dos caras de una misma moneda. El que aprende el español como lengua segunda o extranjera debe saber por ejemplo cómo se hace o qué se dice cuando se entrega o recibe un regalo de cumpleaños, cuáles son los diferentes tabúes, cómo uno debe comportarse cuando se recibe una visita en casa, cuáles son las diferentes reglas contextuales para el uso del tuteo, etc., porque no puede aprender a hablar español sin aprender a comportarse como españoles o hispánicos cuando lo exija la situación de comunicación.

Una deficiencia de la subcompetencia sociocultural puede generar, pues, una incomodidad social como la que se desprende de este intercambio:

– Pero ¿no dices nada? – preguntó la reina.

– Yo, yo... no sabía que tuviese que decir nada por ahora... – vaciló, intimidada, Alicia.

– Pues debías haber dicho – regañó la reina con tono severo – "Pero qué amable es usted en decirme estas "cosas "".

Desde luego, se puede concluir con estas palabras de Lourdes Miquel y Neus Sans (2004, 3), quienes piensan que si se quiere que el estudiante sea competente desde una perspectiva comunicativa, es decir que no tenga sólo conocimientos sobre la lengua sino que estos conocimientos le sirvan para interactuar con los individuos que hacen uso de la lengua-meta, la necesidad de abordar la competencia cultural como una parte indisociable de la competencia comunicativa es incuestionable.

En el caso de una explicación o de un comentario de texto, esta necesidad pasa por la selección de un texto que posibilite abordar dicha competencia.

3. La selección del texto

Nos parece interesante reproducir la siguiente cita: «Nowadays, the developpement of lexical knowledge is considered by both researchers and teatchers to be central to the acquisition of a second language»³ (John Read y Carol Chapelle en Pilar Agustín Llach, 2005,

² La enseñanza del español persigue como objetivo el dominio de la lengua [...] ontemporánea, funcional en su forma oral, en la óptica de la comunicación interactiva (la traducción es uestra).

³ Hoy día, el desarrollo de la competencia léxica está considerado tanto por los investigadores como por los docentes como el pilar de la adquisición de una lengua segunda (la traducción es nuestra).

11) porque si se puede comunicar retorciendo reglas gramaticales, no será del todo posible hacerlo ignorando el vocabulario básico que permite nombrar por lo menos los seres y los objetos que nos rodean con el fin de transformar nuestras intenciones comunicativas en verdaderos actos de habla. El conocimiento del vocabulario resulta entonces básico, es decir, fundamental, en el aprendizaje y en la práctica no sólo de una lengua extranjera sino de una lengua cualquiera, dado que «son los errores léxicos los que más distorsión producen en el mensaje» (Sonsoles Fernández López, 1997, 76). De hecho, la selección del texto que estudiar en clase es fundamental: debe hacerse con mucho cuidado y profesionalismo a la vez.

En Camerún, uno de los primeros objetivos de la enseñanza de ELE lo constituye precisamente la adquisición del vocabulario. En las clases de iniciación (4º, 3º), los profesores de español lo enseñan mediante el ejercicio que se denomina "explicación de texto". Se procede a menudo a la elección de un texto, de entre los muchos que existen en el libro elegido por el ministerio encargado de la educación secundaria, que cuadre con los objetivos diseñados por el docente para trabajarlos con los alumnos a partir de un enfoque interactivo. Normalmente, se siguen de forma global los pasos siguientes:

1. Lectura-modelo del profesor.
2. Lectura de los alumnos entrecortada por las correcciones fonéticas y de otras clases del profesor cuando considere necesario.
3. Otra lectura de los alumnos con las mismas intervenciones del profesor.
4. Juego de pregunta-respuesta entre el profesor y los alumnos para percibir la comprensión global del texto por parte de estos últimos, insistiendo el docente en el significado de las palabras y eventualmente de ciertas expresiones idiomáticas.
5. Simultáneamente, explicación por el profesor de lo desconocido o por los alumnos guiados por el profesor cuando sea posible, y uso repetido en frases correctas.
6. Tarea casera relativa a las palabras y/o expresiones trabajadas en el aula.

Este modelo de trabajo, para ser eficaz, no debería normalmente manejar textos que incluyan "muchas" palabras y/o expresiones nuevas, con lo cual la selección del texto para usar desempeña un papel fundamental. Ahora bien, la mayoría de los textos en el libro vigente o no presentan ningún elemento que represente verdaderamente la cultura hispánica o presentan demasiados.

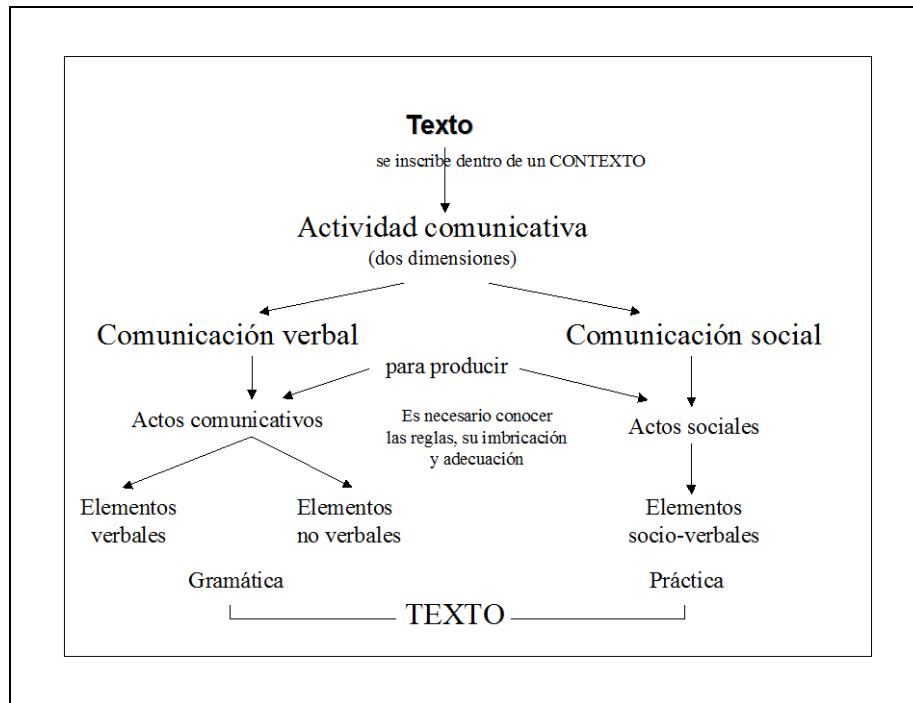
El profesor de ELE que quiera integrar el aspecto cultural en su clase de vocabulario, es decir, el que no vaya a enseñar más lengua y cultura (de manera independiente) sino lengua con cultura (conjuntamente) tiene entonces que ejercitarse en la producción de textos o en la adaptación de los mismos. Si es claro que se pueden emitir reservas o incluso juicios en contra de esta afirmación, la validez de este punto de vista se confirma cuando se entra en el campo de la evaluación, porque por lo menos allí las reglas son claras: el libro del programa no puede ni debe constituir una fuente textual para un trabajo de evaluación cualquiera. Además, pocos son en Camerún los institutos y/o los profesores de ELE en la enseñanza media que disponen de una biblioteca adecuada para el trabajo esperado.

Por ello, en muchas ocasiones se decide elegir textos periodísticos o divulgativos, al margen de los marcados en el manual, pues su acceso a través de la red resulta más directo y sencillo.

Haciéndonos eco de esta solución, somos de la opinión junto con Escandell (1993, 243), por lo que se refiere al recurso de los textos como referencia para la construcción de los significados y sentidos de su contenido, que la participación del receptor, como lo muestra la

En el ámbito anglosajón, el concepto *second language* tiene una significación mucho más genérica que el español *lengua segunda*. Además de ésta, puede designar también la noción de *lengua extranjera*.

siguiente diapositiva, resulta no sólo cognoscitiva sino también imaginativa: tiene que utilizar sus conocimientos y capacidades para construir todo el mundo de ficción que se presenta ante sus ojos. [...]; es decir, el emisor da muchos datos pero es el receptor quien crea el marco en el que suceden las cosas, quien lleva a cabo finalmente la tarea de descodificación como actividad que facilite la construcción de significados vertidos en el texto; tal actividad – casi actitud – debe ser activa, siempre atenta y siempre cambiante, aunque se sabe que depende de cada sensibilidad, del estado temporal del ánimo y de los conocimientos individuales que singularizan – y posibilitan – la creación más plena.

Éstas son las dos caras del lenguaje articulado en cuanto recursos de comunicación. Vemos, pues, que todo texto participa y se inscribe dentro de un contexto, de una situación y que desarrolla una actividad comunicativa en consonancia con el modelo de enfoque comunicativo elegido; dicha actividad adopta dos dimensiones, es decir una ramificación bidireccional diferenciada en dos aspectos: la comunicación verbal y la comunicación social para producir respectivamente actos comunicativos y actos sociales, cuyas reglas y su adecuada utilización, por medio de elementos verbales, no verbales y socioverbales; de la conjunción de ambos ámbitos resultará el texto.

La realidad fuera del texto, extra-textual, será considerada como producto de todo un complejo grupo de elementos y relaciones que originan y conforman el texto, de ahí que nos planteemos la posibilidad de abordar el texto, de un modo distinto y abierto, en el que diversos mundos, multiplicidad de realidades cobran existencia en la medida en que pueden ser pensados, ideados y elaborados por el hombre.

De esta manera nos acercaremos al texto para descubrir en él todas las construcciones referenciales posibles –la realidad– y las construcciones referenciales imposibles, es decir, las imaginadas – los misterios –, en un doble juego como si del anverso y reverso de una moneda se tratara, para evitar las incomprendiciones que se derivan de un deficiente conocimiento de la competencia sociocultural. ¿Y cuál es la tarea o el papel del docente?

Podemos deducir, por consiguiente, que el profesor actúa de mediador entre el emisor y el receptor, el aprendiz; los docentes nos constituyimos en eslabón de un anclaje que pretende descubrir el misterio del texto para encarnarlo en una realidad tangible inmersa en un contexto determinado, en suma, para comprender la intención del autor; así pues, somos habitantes entre mundos del texto-lengua- y de la realidad – cultura –; desenredamos el entramado del texto al suscitar curiosidad e interés por su plurisignificado y con el amplio abanico de posibilidades sugeridas por el receptor, viajamos en un itinerario “cortazariano” para desenroscar lazos y redes inextricables.

El aprendiz tiene frente a sus ojos un material muy valioso que incorpora a su acervo cultural y lingüístico gracias a los textos referenciales que enmarcan su lengua, la que está adquiriendo, aprendiendo y practicando en la cultura correspondiente.

Ya se ha mencionado líneas antes, pero conviene resaltar la idea de que la intralectura de un texto supone poner nombre a las cosas, es decir, transformar su condición, darle una nueva consistencia (usar activamente un léxico y un vocabulario que abrirá puertas a la comprensión cultural) inventar y crear, pues como ya dijo Francisco Ayala en Rosario (Argentina) con motivo del III Congreso Internacional de la Lengua Española (noviembre, 2004), “la lengua ofrece al mundo globalizado el espejo de hospitalidades lingüísticas creativas, jamás excluyentes, nunca desdeñosas...La lengua nos permite pensar y actuar fuera de los espacios cerrados de las ideologías políticas o de los gobiernos despóticos”. El texto y su contexto, la lengua y su cultura no pueden ser analizados de forma aislada, sino que configuran un tejido ensamblado. El texto debe ser visto como una manera de representar la experiencia humana y de entender el mundo, y la cultura a través de la lengua puesto que los miembros de una comunidad de habla comparten sistemas de comportamiento y comprensión que fundamenta su construcción de la realidad.

Proponemos a continuación una sesión práctica para llevar a cabo en el aula y así cumplir los objetivos que hemos venido explicitando.

4. Propuesta de actividad para el aula:

1) ANTES DE LA CLASE: LOS DATOS PERIFÉRICOS

Título de la clase: el vocabulario de las cualidades⁴ humanas

Nivel de estudio: Intermedio

Duración de la clase: 1 hora (de [inicio de la clase] hasta [final de la clase])

Referencias bibliográficas: *Horizontes 3e*, Paris, EDICEF, 1999; *diccionario práctico (español moderno)*, Paris, Larousse, 1983, *dictionnaire universel*, Paris, Hachette-Edicef, 1995, 2e ed.

Objetivos (específicos) de la clase:

1-Al final de esta clase, los alumnos serán capaces de dominar el sentido de las palabras siguientes: amables, menor (mayor), guapa, halagador y pícaro.

2-Al final de esta clase, los alumnos serán capaces de dominar el interés cultural que se desprende de la comparación que se hace entre Lázaro y la cualidad denotada por el adjetivo "pícaro".

2) ACTIVIDAD PREPARATORIA EN EL AULA

Los preliminares: saludar a los alumnos, hacer la ambientación, dividir la pizarra en partes para prepararla a la exposición didáctica, pedir que se escriba la fecha del día en la pizarra, repasar la clase anterior, corregir la tarea realizada en casa.

⁴ En ciertos contextos se alude con la palabra "cualidad" a las disposiciones positivas que presenta una persona. Sin embargo, aquí, la consideramos en su sentido gramatical, es decir, el que ha servido para nombrar una clase de adjetivos "calificativos" respondiendo a la pregunta ¿cómo es X?

3) LA CLASE PROPIAMENTE DICHA

Texto:

Konan: ¿Adónde vas?

Béma: Al quiosco cerca de Correos, mi padre quiere que le compre el periódico y su revista de deportes.

Konan: Pues yo también, tengo que comprar sobres para mi madre y bolis para mis amables hermanas y mi hermano menor. Voy contigo.

Béma: Oye, si no tienes prisa, pasemos por delante la peluquería, allí está mi tía. Si le decimos que está muy guapa, quizás nos dé una propina.

Konan: Vale, ¿es guapa tu tía?

Béma: Calla y corre...

Tía: ¡Eh, tú, por aquí! ¿Vas a algún recado?

Béma: Sí, tía, Konan y yo tenemos que ir al quiosco... Estás muy guapa con tu nuevo peinado.

Tía: ¡Qué sobrino más halagador tengo! Eres más pícaro que Lázaro. Tomad entonces estas monedas.

Béma y Konan: Muchas gracias, tía.

Según Horizontes 3e, p.10⁵

Vocabulario:

(Hermanas) amables: (hermanas) agradables, serviciales y con quienes uno no puede tener problemas.

Ejemplo:

(Hermano) menor: (hermano) que es más pequeño que yo.

Ejemplo:

→ aprovechar para explicar oralmente el antónimo de ‘menor’: ‘mayor’.

Guapa: persona cuya vista suscita la admiración por la armonía de su forma física, de sus vestidos, de su manera de andar, de hablar, etc.

Ejemplo:

(sobrino) Halagador: (sobrino) que adulata exageradamente a una persona para agradarle.

pícaro: astuto, estratégico, oportunista, que sabe calcular y crear intereses a su cuenta.

Ejemplo:

NB: el docente privilegiará en la medida de lo posible los ejemplos propuestos por los alumnos e incitará a los mismos a formar frases correctas con estas palabras.

Actividad para casa: en tu diccionario bilingüe francés-español, busca el antónimo de cada una de las palabras estudiadas en clase y empléalo en una frase correcta.

Conclusiones

1) Hoy día, parece cada vez más aceptado que, para ser eficaz, la enseñanza de lenguas extranjeras debe apoyarse en fundamentos culturales. Pero en la práctica de todos los días, se percibe que no se toma sistemáticamente en cuenta la integración del elemento cultural en las aulas de E.L.E. en Camerún.

⁵ El texto en cuestión proviene de la página diez del libro titulado *Horizontes 3^e*, bajo el título *pícaros* pero ha sufrido algunas modificaciones porque el original no nos permitía alcanzar los objetivos diseñados.

- 2) Los docentes pueden solucionar este fallo apuntando como objetivo específico de sus diferentes clases un objetivo no lingüístico sino lingüístico-cultural. En el aula, eso se puede lograr por ejemplo en las sesiones de iniciación, tanto en clases de vocabulario como de gramática, mediante un procedimiento muy sutil, las más de las veces de manera divertida, que consiste en el primer caso formulando unas preguntas orales como *¿todas las personas que se llaman Lázaro son pícaros?*, *¿hay en esta clase un alumno que se llama Lázaro?*, *¿eres tú pícaro?* [en caso de respuesta positiva a la pregunta precedente], *¿Conocéis a una persona que se llama Lázaro?* *¿esta persona es un pícaro?*, etc. y aprovechar para salir de lo lingüístico a lo literario presentando de manera muy breve el personaje de Lázaro en el *Lazarillo de Tormes*, la obra, su idea general y su época.
- 3) En las clases de gramática, el docente puede, en la aplicación de la estructura gramatical que está enseñando en los ejemplos que normalmente dan los alumnos, aprovechar un silencio por parte de éstos para proponer una frase en que use de manera voluntaria algún aspecto cultural (nombre propio, nombre común, expresión idiomática, interjección, etc.) y preguntar luego sobre ello. Esta pregunta le podrá servir a la vez de puerta de salida de la lengua y de puerta de entrada en la cultura.
- 4) Queremos concluir apostando por la imbricación ineludible del estudio sociocultural y lingüístico en un mundo cada vez más globalizado y necesitado de la apoyatura contextual para dar sentido a la adquisición y aprendizaje de una lengua de forma plena. En el caso del español como LE, la tradición histórica de este pueblo determina, en gran parte, la forma de ser de su gente, de comportarse, interactuar expresarse y comunicarse. Lengua y cultura solidarias para todo aquel extranjero que se acerque a su conocimiento.

Bibliografía

- AGUSTIN LLACH, María. P. 2005. "A critical review of the terminology and taxonomies used in the literature on lexical errors". In: *Miscelánea: a journal of english and American studies*, 2005, núm. 31, pp.11 – 24.
- CRUZ PIÑOL, M. 2012. *La interculturalidad, Internet y la enseñanza de la lengua española a extranjeros: el equilibrio del trípode*. [en línea] 2008. [Consulta: 11 de febrero, 2012]. Disponible en Internet: http://www.aulaintercultural.org/guia_centros/pdf/ESPAÑOL.pdf
- http://www.educacion.navarra.es/portal/digitalAssets/2/2039_interculturalidad_leng_extranj.pdf
- CHOMSKY, N. 1065. *Aspectos de una teoría de la sintaxis*. Cambridge: The M.I.T Pres.
- ERATALAY, N. 2012. *Quelle culture enseigner?* [en línea] 2004. [Consulta: 11 de febrero, 2012]. Disponible en Internet: http://www.inst.at/trans/15Nr/01_4/eratalay15.htm
- FERNÁNDEZ LÓPEZ, M. S. 1997. *Interlengua y análisis de errores en el aprendizaje del español como lengua extranjera*. Madrid: Edelsa.
- PELAYO, G., GROSS, R. 1983. *Diccionario práctico*. Paris: Larousse.
- MINISTÈRE DE L'EDUCATION NATIONALE (REPUBLIQUE DU CAMEROUN). 2000. *Arrêté n°333/D/60/Minéduc/SG/ESG portant définition des programmes d'espagnol dans les établissements d'enseignement secondaire*. Yaoundé.
- MIQUEL, L., SANS, N. 2012. *El componente cultural: un ingrediente más en las clases de lengua*. [en línea] 2004. Disponible en internet: http://www.educacion.gob.es/dctm/redele/Material-RedEle/Revista/2004_00/2004_redELE_0_22Miquel.pdf?documentId=0901e72b80e0c8d9
- MOREAU, J. et alii. 1999. *Horizontes 3^e*. Paris: EDICEF.
- OLALLA, M. A., ÚCAR, P. 2013. *Español escrito. Idea y redacción*. Madrid: Upcomillas.
- SAUSSURE, F. de. 1954. *Curso de Lingüística General*. Buenos Aires: Losada, 24^a ed.

- SECO, M. 1989. *Gramática esencial del español*. Madrid: Espasa Calpe, 2^a ed.
- SOLER-ESPIAUBA, D. Los contenidos culturales en la enseñanza del español 2/L. In: RUIZ J., LUIS, J., TIMOFEEVA, L. (eds): *Investigaciones lingüísticas en el siglo XXI*, 2009, pp. 215 – 248.
- ÚCAR, P. 2008. *En el aula de lengua y cultura*. Madrid: Upcomillas.
- VIELLARD, Th. et alii. 1995. *Dictionnaire universel*. Paris: Hachette-Edicef, 2e ed.

Kontakt
Yaouba Daïrou
Universidad de Maroua
Camerún
Email: yaoubadairou@yahoo.fr

Pilar Úcar
Universidad Pontificia Comillas
C/ Cerro de los perdigones, 3 Portal 7
28224 Pozuelo de Alarcón
Madrid
Email: pucar@chs.upcomillas.es

**PREČO ČÍTAŤ V ORIGINÁLI. PRÍSLOVIA, POREKADLÁ
A USTÁLENÉ SLOVNÉ SPOJENIA NA MATERIÁLI RUSKÝCH SPISOVATELIEK
20. A 21. STOROČIA**

**WHY READ IN THE ORIGINAL. PROVERBS, SAYINGS AND IDIOMS
ON THE MATERIAL RUSSIAN WRITER 20TH AND 21ST CENTURIES**

STANISLAVA HUDÍKOVÁ, GABRIELA RECHTORÍKOVÁ

Abstrakt

Autorky sa v svojom článku venujú problémom obohacovania slovnej zásoby čitateľov prostredníctvom umeleckej literatúry, najmä na materiáli rusko-slovenskej homonymie, uvádzajú jednotlivé druhy a príklady k nej. Ďalej venujú pozornosť vývoju súčasného hovorového ruského jazyka. Súčasťou práce je autorkami zostavená tabuľka vybraných ustálených slovných spojení a frazeologizmov.

Kľúčové slová: obohacovanie slovnej zásoby, vývoj súčasnej hovorovej ruštiny, ustálené slovné spojenia, frazeologizmy

Abstract

Authors in their article deal with the problem of vocabulary enrichment of the readers mainly through fiction, they also pay attention to the development of contemporary conversational Russian language. Part of the work is a chart of selected stock phrases and idioms compiled by the authors.

Keywords: vocabulary enrichment, development of contemporary colloquial Russian, collocations and idioms

Úvod

Čítanie je nepochybne zdrojom obohacovania, a to tak duchovného, intelektuálneho a emocionálneho života, ako aj slovnej zásoby čitateľov. Faktom dnešnej doby je nedostatočný záujem mladej generácie o čítanie, a najmä o čítanie umeleckej literatúry. Istým kompromisom je čítanie literatúry súčasných autorov, ktorí vyjadrovanie svojich literárnych postáv prispôsobujú súčasnosti, spôsobu hovorenia mladej generácie, s jej vlastnými chybami a nedostatkami či prehreškami voči spisovnej jazykovej norme.

Porekadlá, príslovia a ustálené slovné spojenia v literárnych dielach ruskej literatúry

Súčasné ruské autorky detektívnych románov, ako sú: Tatiana Ustinovová (Татьяна Устинова), Anna Bersenevová (Анна Берсенева), Jelena Topiľská (Елена Топильская), Anna Malyševová (Анна Малышева), Daria Doncovová (Дарья Донцова), Tatiana Poliakovová (Татьяна Полякова), Viktória Platonovoá (Виктория Платонова), Mária Serovová (Мария Серова), Jekaterina Vil'montová (Екатерина Вильмонт) a iné, v obsahovo zaujímavých dielach, poväčšine detektívneho žánru, živým jazykom, plným rôznych jazykových zvratov, prispievajú k rozvoju aktívnej, živej slovnej zásoby súčasného hovoreného ruského jazyka. Čítanie týchto diel pomáha súčasne aj rusistom, ktorí nemajú často príležitosť sa stretnúť s hovoreným ruským slovom, okrem filmov pozeraných cez internet, zorientovať sa v novotvaroch, neologiznoch v lexikálnej podobe.

Síce v pasívnej forme, ale zato intenzívne môžeme vnímať autorský jazyk, ktorý jednotlivým hrdinom vkladá do úst také vyjadrovacie prostriedky, ktoré sú typické pre

konkrétny typ postavy, a to cez frazeologizmy, príslovia a porekadlá, slovné zvraty, zdrobeniny a pod.

Ked' pozorujeme súčasnú ruštinu, musíme si všimnúť, do akej miery je ruský jazyk vo svojej hovorovej podobe ovplyvňovaný sociálnymi a politickými zmenami. Prejavuje sa to najmä pri tvorení abstraktných pomenovaní a mien osôb, kde sa veľmi často uplatňuje expresivita. Ide teda o vyjadrenia vznikajúce z hovorového jazykového prostredia, niekedy aj slangovej lexiky, ktoré pôsobia svojou formou veľmi novo, a teda aj zaujímavo, no predovšetkým úsporne, s emocionálnym nábojom. Vznikajú aj okazionalizmy, ktoré čitateľa prekvapia svojou neočakávanosťou a originalitou. Krédom súčasného moderného vyjadrovania je rýchlosť, obsahová nasýtenosť a emocionalita.

Čo sa teda deje v slovnej zásobe ruského jazyka? Dochádza tu k istým sémantickým zmenám prostredníctvom rozšírenia významu existujúceho slova, napr. *рынок*, *крутой*, *обвал* a pod. Mnohé významové posuny boli podmienené sociálno-politickejmi zmenami, ku ktorým došlo v Rusku v 90. rokoch minulého storočia. K rozširovaniu významu niektorých slov dochádza tiež pri pojoch spojených s morálkou, právom a pod. Nové významy však tvoria podľa odhadu len asi 10%, lebo významový posun vo väčšine prípadov nemá za následok vznik úplne nového pomenovania (3, 1994, s. 113).

Z dôvodu zmeny politického systému, a teda aj zmeny náhľadu na isté javy, skutočnosti, či osoby, dochádza k zmene názoru, a teda aj k zmene ponímania výrazov, ktoré boli pred pári desaťročiami vnímané negatívne, ako napr. *бизнес*, *миллионер*, *оппозиция*, *генетика* a mnohé iné, a na konci 20. storočia nadobudli štýlisticky neutrálny význam.

Ďalším procesom, ktorý ovplyvňuje rozvoj slovnej zásoby, je aj determinologizácia, keď termín stráca svoj čisto odborný význam a rozširuje svoje použitie aj na bežnú komunikáciu. K tomuto procesu dochádza aj vďaka používaniu odborných slov najmä v publicistike, ale aj k používaniu týchto slov v bežnej komunikácii širokej verejnosti. Ide o jav pomerne typický pre dnešný hovorový jazyk.

Dochádza však aj k vzniku nových slov – homoným, ktoré vznikajú metaforizáciou, analogizáciou a pod. Hovorové prvky a slangové, nespisovné výrazy sa aktívne začleňujú do systému spisovného jazyka. Nachádzame ich aj v jazyku masmédií a v literárnej tvorbe. Tento jav je dokumentovaný už od 60. rokov minulého storočia (3, 1994, s. 71 – 72). Zatiaľ čo v tomto období sa do spisovného jazyka dostávali slangové výrazy, ktoré vznikali z vojenských, športových a technických termínov, a boli založené na metafore, v období po rozpade Sovietskeho zväzu sa do písomného prejavu začala dostávať ľudová reč, rôzne druhy slangu, ba dokonca aj vulgarizmy. Prud nespisovných výrazov natoľko zasiahol do písomného prejavu, že dovtedajšia spisovná jazyková norma posúva svoje hranice, a tento proces barbarizácie, t.j. zníženia úrovne jazykových noriem, je najzreteľnejší v prostriedkoch masovej komunikácie.

Pomerne časte používanie nespisovných jazykových prostriedkov je vysvetľované najdôležitejšími funkciemi publicistiky a umeleckej literatúry, ktorými sú komunikatívna, informatívna a pôsobiaca, estetická funkcia. V ostatných rokoch sa také jazykové prvky, ktoré mali svoje miesto na okraji jazykovej komunikácie, dostávajú do bežnej ruštiny najmä prostredníctvom umeleckej literatúry (1, 2015, s. 81). Hovorový nekodifikovaný jazyk sa stal vážnym konkurentom jazykovému štandardu a v mnohých smeroch ho výrazne ovplyvňuje. K prenikaniu hovorových prvkov do bežnej ruštiny prispievajú predovšetkým sémantické a štýlistické procesy.

Hovorová ruština je samozrejme súčasťou systému funkčných štýlov spisovného jazyka, ale súčasne je (však) aj variantom hovoreného jazyka, a preto je pochopiteľná tendencia začleniť ju do jazykového systému, kam patria aj prvky nespisovného jazyka. Ruská hovorová reč v širokom zmysle je jednou zo základných foriem komunikácie. Používa sa v bežných neformálnych situáciách, a môže teda obsahovať aj jazykové prostriedky typické pre dialekt, žargón a tzv. *обычно-бытовую* reč, t. j. bežnú hovorovú ruštinu. Uvádzame niektoré hovorové výrazy, napr.: *мамаша* – mama, *подсолнуха* – *подсолнечник*, *журналога* –

журналист, подруженция – подруга, шоколадно – отлично, тюряга – тюрьма, хрено – плохо, совещалово – совещание, амуры – роман, перец – симпатичный молодой человек, идиотничать – делать глупости, которые авторка Т. Устиновская использует в своем детективном романе (5, 2013).

Jedným z najpopulárnejších žánrov súčasnej ruskej masovej kultúry je detektívna literatúra. Jurij Ryžov o problematike masovej literatúry hovorí: “*С нашей точки зрения, существование массовой культуры не только закономерно, но и желательно, поскольку она интегрирует в единое целое чрезвычайно сложное информационное общество, и осуществляет адаптацию индивида к этому обществу, формируя у него определенную систему ценностей*” (4, 2006, s. 37).

Čo sa skrýva za medzikultúrnou komunikáciou a ako sa dorozumieť bez zbytočných nedorozumení? Úsilie o globalizáciu, približovanie sa civilizácií v mnohojazyčnej Európe má za následok problémy, vyplývajúce z dlhodobej izolovanosti alebo samobytného vývoja jednotlivých jazykov a kultúr, čo môže spôsobiť veľa zmätku práve kvôli rozdielnemu vnímaniu skutočnosti, čo sa odráža napr. v ustálených spojeniach, frazeologizmoch a rečových zvratoch, ktoré nie sú zhodné v jednotlivých jazykoch, a navyše sa aj zle transformujú, resp. prekladajú do iných jazykov. Pri nich sa totiž nedá robiť doslovny preklad, ale treba hľadať zmysel tej-ktorej výpovede, aby sme tak predišli nepochopeniu a deformovaniu pôvodného zmyslu.

Pri rozhvore dvoch, či viacerých osôb treba počítať s presným ovládaním jazyka, inak dochádza k nepochopeniu aj často sa vyskytujúcich frazeologických spojení, napr. Ни пуха, ни пера. Работа не медведь, в лес не убежит. Это для меня китайская грамота. Открыть Америку. Ved' aj pri preklade poézie nejde vlastne o preklad v pravom slova zmysle, ale skôr o prebásnenie na základe pochopenia zmyslu jednotlivých strof básne. Komunikácia preto nepredstavuje len ovládanie cudzieho jazyka v jeho lingvistickej podobe, t.zn. schopnosť využívať a správne identifikovať fonetické, morfológické, syntaktické a sémantické pravidlá. Paralingvistická časť komunikácie zahŕňa v sebe prostriedky neverbálnej komunikácie, ako sú: gestikulácia, mimika, proxemika, haptika, očný kontakt. Sociolingvistická časť definuje schopnosť využívať rôzne druhy vyjadrovania v závislosti od komunikatívnej situácie a sociokultúrna časť obsahuje znalosti kultúry, etiky, spôsobu obliekania, hodnotového systému a pod. Strategická súčasť komunikácie je vyjadrením schopnosti použitia prvkov verbálnej a neverbálnej komunikácie na dosiahnutie požadovaného efektu. Ako uvádzá Monika Vokurková: „*V detektívnej literatúre Darji Doncovové musíme zdôrazniť ďalší aspekt funkcie aktualizační a kontaktové při využití nově přejímaných a národem osvojovaných angloamerikanismů, a tím je její snaha odkazovať na reálne soudobého života Rusů, brát v úvahu jejich běžné, každodenní starosti a problémy. A protože čtenář prožívá s hrdinou detektivek D. Doncovové situace, které sám dobře zná, musí v nich zákonitě nacházet také slovní zásobu, s níž se běžně setkává na ulicích měst, kde žije*“ (2, 2014, s. 56). Na ilustráciu uvádzame v tabuľke niekoľko príkladov.

Tabuľka

ustálené slovné spojenia	frazeologizmy
послать куда подальше poslať ku všetkým čertom, kade ľahšie	бояться как огня báť sa ako čert kríža
за хобот приведу за уши dotiahnem	следить как коршун за зайцем sledovať ako ostriež, mať oči na stopkách, dávať bacha
стояла ни жива ни мертвa ståla ako bez duše	Чего искать-то? Вчерашний день? hľadať včerajší deň
начиная от царя Гороха	Судьба и на печке найдёт.

začínať od piky, od Adama	Čo ti je súdené, to t'a neminie.
po ušam ezdítby píliť uši	днём с огнём не достать ненájsť ani s lampášom za bieleho dňa
и голову мог дать на отсечение mohol položiť hlavu na klát	взяла себя в руки ovládla sa

V našom príspevku sme chceli poukázať na význam chápania ustálených slovných spojení v dialógoch alebo polylógoch s nositeľmi ruského jazyka, kde sa počíta s presným ovládaním jazyka vo všetkých jeho úrovniach. Niekoľko ani výrazný cudzí prízvuk nie je takou prekážkou plnohodnotnej komunikácie, ako nechápanie často sa vyskytujúcich frazeologických zvratov a ustálených lexikálnych spojení.

Literatúra

1. DULEBOVÁ, I. 2015. *Precedentné fenomény súčasného ruského jazyka : interkultúrny a lingvodidaktický aspekt*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, s. 81.
2. VOKURKOVÁ, M. 2014. *Nová ruská slovní zásoba a problémy jejího překladu do češtiny (na materiálu děl D. Doncovové)*. Olomouc: FF Univerzity Palackého, s. 56.
3. KOSTOMAROV, V. G. 1994. *Jazykovoj vkus epochy*. Moskva: Pedagogika-Press, s. 71 – 72.
4. RYŽOV, Ju. V. 2006. Ignoto Deo: Novaja religioznosť v kulture i iskusstve. [online]. Moskva: Smysl. Dostupné na: http://www.binetti.ru/studia/ryzhov_11_3.shtml
5. USTINOVA, T. 2013. Nerazrezannyye stranicy. Moskva: Eksmo. 502 s.

Kontakt

PaedDr. Gabriela Rechtoríková, PhD.
 Ekonomická univerzita v Bratislave
 Fakulta aplikovaných jazykov
 Katedra románskych a slovanských jazykov
 Dolnozemská 1, 852 35 Bratislava
 Slovenská republika
 Email: gabriela.rechtorikova@euba.sk

Mgr. Stanislava Hudíková, PhD.
 Ekonomická univerzita v Bratislave
 Fakulta aplikovaných jazykov
 Katedra románskych a slovanských jazykov
 Dolnozemská 1, 852 35 Bratislava
 Slovenská republika
 Email: stanislava.hudikova@euba.sk

**LA NOVELA CRIMINAL DEL SIGLO XXI EN ESPAÑA:
MERCADO EDITORIAL Y REPRESENTACIÓN DEL ESPACIO**

21ST CENTURY CRIME FICTION IN SPAIN:
PUBLISHING MARKET AND REPRESENTATION OF THE CITY

JAVIER RIVERO GRANDOSO

Abstract

The crime novel is enjoying great success in Spain nowadays. Publishers have not ignored this reality and have implemented several procedures in order to satisfy the reader demand. In this paper we will analyze the situation of this literary genre in the Spanish publishing market and the impact of this fact in the configuration of the narrative location.

Keywords: crime novel, detective stories, publishing market, location.

Abstracto

La novela criminal está disfrutando de un gran éxito en España en la actualidad. Las editoriales han fomentado la publicación de este tipo de obras y han creado numerosas estrategias para satisfacer la demanda de los lectores. En este trabajo analizaremos la situación de este género literario en el marco del mercado editorial español y el impacto que ha tenido este en la configuración del espacio narrativo.

Palabras clave: novela criminal, novela policiaca, mercado editorial, literatura y ciudad.

Presentación

En los últimos años la novela criminal ha recibido especial atención de la crítica académica, lo que ha posibilitado la realización de tesis doctorales, la redacción de libros y artículos especializados y la organización de congresos internacional de prestigio, como el Congreso de Novela y Cine Negro de Salamanca, que en 2016 ha celebrado su duodécima edición. Este paulatino interés de los ámbitos académicos ha ido de la mano del éxito editorial del género y de la incorporación de espacios que han aportado nuevas historias y nuevos autores: el éxito crítico y comercial de la novela criminal ha posibilitado que se hayan sumado autores al género de distintas regiones de España y que estos hayan descentralizado las tramas, que se situaban mayoritariamente en Madrid y Barcelona, al aparecer ahora nuevos espacios en el género.

En este trabajo examinaremos con atención la evolución que se ha producido en la última década tanto en la edición de la novela criminal en España como en su creación, aspecto que será atendido principalmente desde su perspectiva espacial, para entender cómo son representados los nuevos lugares en los que se sitúan las obras pertenecientes al género.

Expansión editorial

El notable éxito del que goza la novela criminal en la actualidad no sería posible sin la apuesta del mercado editorial y la satisfactoria respuesta del público lector. El éxito comercial se debe en gran medida a “la relevancia que le conceden a este género las editoriales, que suelen crear grandes colecciones para únicamente este tipo de novelas, y el comportamiento contrario a las reglas del campo literario, ya que en el éxito, generalmente, no influye la repercusión del autor ni el sello editorial, excepto en los valores más consagrados” (Cordón, 94).

Aunque era precisamente el consumo masivo de estas obras lo que llevó a que el género fuera considerado como “subliteratura”, la incorporación de autores de prestigio, la profundidad estructural y narrativa de las obras y el carácter eminentemente crítico de la novela criminal ha permitido que se hayan ido derribando progresivamente los prejuicios que se habían creado.

En la actualidad hay consonancia entre demanda y oferta, entre público y autores, ya que la gran cantidad de obras que se publican tiene una más que aceptable recepción por parte de los lectores. Al contrario de lo que ocurrió en la década de los 90, en la que muchas colecciones desaparecieron por la pérdida de interés de los lectores, parece que ahora sí la oferta se ajusta a las necesidades del público, como demuestra el alto número de blogs¹, clubes de lectura o talleres de escritura dedicados en exclusiva al género. Si en la década de los 90 se produjo un estancamiento en su evolución fue debido a que la temática de las obras giraba alrededor de la Transición y era la política el núcleo principal de estas, pero “el discurso sobre los cambios políticos se volvió obsoleto y carente de interés para el público, que mostró su cansancio condenando al fracaso iniciativas editoriales como “Etiqueta Negra” (Editorial Júcar), “Crimen y cia.” (Editorial Versal) o “Cosecha Roja” (Ediciones B)” (Sánchez Zapatero, 2006, 82). En la actualidad, aunque el tema político sigue sirviendo de base para la novela criminal de algunos autores, los escritores prefieren centrarse en otros asuntos que tienen plena vigencia, como la corrupción –muy en conexión con el tema político–, la aparición de mafias, las consecuencias de los flujos migratorios, la violencia machista, los efectos de la crisis económica, etc.

También incide favorablemente en la novela criminal la existencia de productos audiovisuales que se pueden adscribir al género, que familiarizan al público con los esquemas tradicionales de la novela policiaca clásica, que perdura aún hoy en algunos autores. Desde muy pronto, el cine fue de la mano de la literatura en la creación y adaptación de obras filmicas del género, hecho que se ha mantenido hasta la actualidad, ya que se adaptan numerosas novelas. Pero posiblemente sea la televisión, a través de series, la que más contribuye en nuestros días a perpetuar, transgredir e innovar las características del género, debido a la gran variedad de producciones que pueden ser consideradas pertenecientes al género criminal. Debido al éxito de este formato, no solo se han creado gran cantidad de personajes, sino que también se han adaptado sagas literarias a la pequeña pantalla: en España, por ejemplo, se han realizado dos grandes proyectos televisivos sobre Pepe Carvalho –detective de Manuel Vázquez Montalbán–, una adaptación de historias protagonizadas por Petra Delicado –inspectora de policía creada por Alicia Giménez Bartlett–, una miniserie o película para televisión sobre un relato corto de Lorenzo Silva con la pareja de la Guardia Civil formada por Bevilacqua y Chamorro como personajes principales y una serie protagonizada por el detective Víctor Ros, protagonista de algunas novelas de Jerónimo Tristante.

Una de las claves del interés de las editoriales en la novela criminal la encontramos en el fenómeno producido por la trilogía *Millenium*, del sueco Stieg Larsson. A pesar de que las editoriales ya habían apostado por el género con autores en lengua española y con la traducción de obras extranjeras, es el éxito de esta trilogía lo que produjo que estas publicaran este tipo de novelas para intentar aprovecharse del gran número de ventas de la trilogía. Entre las tres obras de *Millenium* se vendieron más de 3 400 000 de ejemplares en España en castellano, a los que

¹ Resulta ilustrativo que El País, el diario más vendido en España, haya incluido en su edición digital un blog llamado “Elemental”, dentro de la sección de Cultura, coordinado por Juan Carlos Galindo y en el que participan Berna González Harbour –también escritora de novela criminal–, Rosa Mora, Amelia Castilla y Guillermo Altares. Puede consultarse en <http://blogs.elpais.com/elemental/>.

Otra muestra de la aparición de blogs es “Mis detectives favorit@s”, en activo desde 2009 y en el que no solo se ofrecen críticas de obras y sagas, sino que también está al tanto de los últimos encuentros celebrados en torno a la novela criminal. Puede consultarse en <http://detectivesdelibro.blogspot.com.es/>.

habría que sumar un respetable número de ventas en lengua catalana, donde el fenómeno Larsson fue muy bien acogido. Debido a estos logros, muchas editoriales apostaron por la traducción y edición de un gran número de autores de novela criminal procedentes de países nórdicos: Asa Larsson, Jens Lapidus, Anders Rosslum y Borge Hellström, Mari Jungstedt, Camilla Läckberg, Håkan Nesser, Arnaldur Indriðason... Además, se han reeditado las diez novelas protagonizadas por el detective Martin Beck, de Maj Sjöwall y Per Wahlöö.

Otro indicio de la consolidación del género es su presencia en editoriales de prestigio, lo que demuestra la transferencia de capital simbólico, en terminología de Bourdieu (1995), a un tipo concreto de novelas denostadas hasta no hacía mucho tiempo. De este modo, sellos de referencia han comenzado a incluir en su catálogo novelas de género criminal. Por ejemplo, Anagrama ha inaugurado una colección de novela criminal en la que se han publicado novelas de Patricia Highsmith y previamente había editado la obra de nuevos autores españoles, como Marta Sanz, que con *Black, black, black* (2010) y *Un buen detective no se casa jamás* (2012) propone una reformulación del género con el detective homosexual Arturo Zarco y una vuelta de tuerca a los tópicos machistas. Otra editorial de prestigio como Tusquets ha traducido y editado la obra de autores tan relevantes como Leonardo Sciascia, Friedrich Dürrenmatt, Henning Mankell, Sue Grafton, John Connolly o Petros Márkaris, además de publicar en España la obra del cubano Leonardo Padura, y también incluye en su catálogo a autores españoles como Eugenio Fuentes, Ramiro Pinilla o Rafael Reig, aunque no se aprecia una apuesta decidida por autores noveles, sino que se prefiere a escritores que ya cuenten con una trayectoria respetable: así, por ejemplo, las primeras novelas protagonizadas por Ricardo Cupido, detective creado por Eugenio Fuentes, eran editadas por Alba.

Otro recurso de las editoriales para otorgar capital simbólico al género es la convocatoria y concesión de premios literarios. Uno de los más conocidos en España y el que cuenta con mayor dotación económica para el ganador es el Premio Planeta, que en 1960 era concedido a Tomás Salvador por *El atentado*. José Manuel Lara, editor de Planeta, inició a finales de la década de los 60 un proceso para que la novela ganadora se convirtiera rápidamente en un *best-seller*, que consistía en aumentar la cuantía del premio para convertirlo en un referente del mercado editorial español y conseguir, de esta manera, una operación de marketing que le saldría muy rentable (González Ariza, 2004, 185 – 215). No es de extrañar, pues, que fueran premiadas novelas criminales, pues son obras de gran aceptación por un público masivo: *Los mares del Sur* de Manuel Vázquez Montalbán (1979), *Crónica sentimental en rojo* de Francisco González Ledesma (1984) y más recientemente *La marca del meridiano* de Lorenzo Silva (2012) y *Milena o el fémur más bello del mundo* de Jorge Zepeda Patterson (2014), han sido merecedoras del Premio Planeta.

El Premio Nadal, otorgado por la editorial Destino, que pertenece al Grupo Planeta desde principios de los años 90, ha galardonado también obras de temática criminal, como *El alquimista impaciente* (2000) de Lorenzo Silva o *Los amigos del crimen perfecto* (2003) de Andrés Trapiello². Otros premios importantes que han recaído en obras de género criminal son el Premio de Novela Francisco Casavella, otorgado también por Destino, que en 2012 fue concedido a *Bioy* de Diego Trelles Paz, el Premio Alfaguara de Novela que en 2006 lo recibió Santiago Roncagliolo por *Abril rojo* o el Premio Herralde, de la editorial Anagrama, que lo han

² El Premio Nadal también ha funcionado para promocionar una obra que no pertenece al género de una autora especialista en la novela criminal. Es el caso de *Donde nadie te encuentre*, de Alicia Giménez Bartlett, novela que resultó ganadora del certamen de 2010. Se da la circunstancia de que las novelas protagonizadas por Petra Delicado consiguen un alto índice de ventas, cifras que no consiguen alcanzar las obras de Giménez Bartlett que no pertenecen al género. Sin duda, el Premio Nadal garantiza un mayor número de ventas. Esta estrategia se ha repetido en 2015 con el Premio Planeta que recibió la misma autora por *Hombres desnudos*.

recibido novelas con elementos criminales, como *Los detectives salvajes* (1998), de Roberto Bolaño, o *Tres ataúdes blancos* (2010), de Antonio Ungar.

Asimismo, para valorar el éxito del género resulta muy significativa la existencia de numerosos premios especializados en novela criminal, como el Premio Internacional de Novela Negra RBA, el Premio de Novela Negra Ciudad de Carmona, el Premio de Narrativa Francisco García Pavón, el Premio de Novela Negra Ciudad de Getafe, el Premio Umbriel-Semana Negra de Novela o el Premio Internacional de Novela Negra L'H Confidencial. La cantidad de certámenes permite hacerse una idea del gran número de autores que escriben novela criminal, el interés de editoriales e instituciones dispuestas a premiar y a editar este tipo de obras y, sobre todo, la gran demanda de un público que es capaz de digerir toda esta oferta.

El interés de los lectores ha propiciado la aparición de nuevas e importantes colecciones, como “Serie Negra de RBA” –con la presencia en el catálogo de clásicos del género, traducciones de autores contemporáneos y nuevos valores españoles como Aro Sáinz de la Maza, Carlos Zanón o Paul Pen–, o “Siruela policíaca” –que se ocupan de la versión en castellano de las obras de Domingo Villar y la traducción de las obras de Fred Vargas. Las editoriales, para distinguirse e intentar prestigiar su colección, acuden a escritores para que la dirijan, como ocurre “Rojo y negro”, de la editorial Mondadori, que coordina Rodrigo Fresán, o “Negra, urbana y canalla”, de la editorial Amargord, bajo la dirección de Carlos Salem.

La mayoría de las editoriales han decidido singularizar las obras pertenecientes al género para destacarlas dentro del catálogo. Así, Tusquets ha creado una edición especial para las novelas que conforman sagas de autores como Petros Mátkaris o Henning Mankell. El gran arco social que consume novela criminal, desde lectores ocasionales hasta profesores universitarios, incita a las editoriales a distinguir las obras del género para atraer la atención del público.

Expansión geográfica

Este interés de las editoriales por la novela criminal, que han utilizado el género como un valor seguro para garantizar unas ventas con cierta estabilidad, ha provocado la necesaria irrupción de nuevos valores que puedan colmar la oferta que se pretende llevar a las librerías. De este modo, escritores de toda España han dado a conocer sus obras, lo que ha posibilitado la progresiva descentralización del género, pues ya no coexisten en solitario Barcelona y Madrid como núcleos del género criminal: “en España, van apareciendo nuevos autores para prepararse para el relevo generacional. [...] El oligopolio Madrid-Barcelona ha saltado ya por los aires. Domingo Villar en Galicia, Alejandro Gallo en Asturias, José Javier Abasolo en Euskadi, Luis Valera en el País Valenciano, Juan Bolea y Ricardo Bosque en Aragón, Juan Ramón Biedma en Sevilla y Antonio Lozano en Canarias [...] demuestran que ya no es necesario viajar tanto para encontrar novela negra y que en España disponemos de narrativa negrocriminal con gran capacidad de presente y sobre todo, de futuro” (Camarasa, 2008, 120 – 121).

La búsqueda de nuevos espacios está provocada por la necesidad del mercado editorial de responder a la demanda que hace el público lector de novela criminal, pero también como forma de denuncia ante los nuevos –y no tan nuevos– problemas que aparecen con la globalización y que son similares en muchas zonas geográficas, más allá de las peculiaridades y de los conflictos de cada lugar en particular. Pocas regiones en España escapan de problemas tales como la corrupción, la especulación urbanística o los conflictos derivados de la crisis económica, como el desempleo y el aumento de la pobreza y de las desigualdades sociales. Asimismo, no son patrimonio exclusivo de las grandes ciudades los crímenes, la violencia, la prostitución o la drogadicción, temas de los que se nutre la novela criminal.

Si bien una serie de novelistas pretenden, a través de la novela criminal, enseñar las desigualdades que genera un sistema injusto, otros prefieren mostrar una visión mucho más amable en la que, a pesar de la violencia contenida en el crimen y de las implicaciones que pueda generar la investigación del mismo, el principal interés radica en conocer la identidad del

asesino y en que el lector vaya conociendo, de la mano del protagonista, a los posibles sospechosos para descubrir, al final, al culpable, en una recreación de la clásica novela enigma.

En cuanto a los espacios, la mayoría de las novelas criminales españolas suelen transcurrir en ciudades, pues el género es eminentemente urbano, aunque algunos autores, como Paul Pen, han situado sus tramas en medios rurales³, y otros como Ramiro Pinilla han escogido localidades más pequeñas como Getxo.

Barcelona y Madrid, centros culturales y de poder y principales espacios de la novela criminal en España tras su adaptación y generalización en los años de la Transición a la democracia, siguen siendo relevantes en la obra de numerosos autores. Si Manuel Vázquez Montalbán, Andreu Martín y Francisco González Ledesma en lengua española y Manuel de Pedrolo y Jaume Fuster en lengua catalana convirtieron Barcelona en el foco más importante del género en España, otros autores igual de relevantes como Alicia Giménez Bartlett o más recientemente Carlos Zanón y Toni Hill han perpetuado este modelo urbano. Madrid sigue siendo la ciudad que escoge en muchas de sus obras Juan Madrid, y es también la que han empleado en sus novelas escritores más jóvenes cuya iniciación en el género se ha producido en el siglo XXI, como Rafael Reig, Carlos Salem o Marta Sanz. Barcelona y Madrid, por tanto, siguen cumpliendo un papel fundamental en la novela criminal española, algo completamente lógico debido al poder demográfico, político y cultural de estos núcleos.

Pero, como ya adelantábamos, lo más novedoso de los últimos años ha sido la aparición de nuevos espacios en la novela criminal, hasta ahora poco explorados. Además de los que se aludía en la cita anteriormente mostrada de Paco Camarasa, han aparecido nombres como Eugenio Fuentes, que sitúa las aventuras de su detective Ricardo Cupido en la ficticia Breda, trasunto de una localidad del norte de Cáceres; Jerónimo Tristante⁴, creador del personaje Víctor Ros, y que en 1969 (2009) emplea Murcia como escenario; o Dolores Redondo, que ha publicado *La trilogía del Baztán*, que transcurre en ese valle navarro y que está formada por *El guardián invisible* (2013), *Legado en los huesos* (2013) y *Ofrenda a la tormenta* (2014). Son solo tres ejemplos de una extensa nómina de autores que han adaptado las características del género a las peculiaridades de una zona o región concreta, algo que hasta hace pocos años podría parecer una quimera debido a la limitación del género a metrópolis y a las reticencias de las editoriales a publicar novelas criminales que no se circunscribiesen a los principales núcleos del país, es decir, a Madrid o a Barcelona.

Esta diversificación espacial del género ha atraído la atención de algunos críticos que han estudiado la proliferación de este tipo de novelas a partir de su desarrollo en zonas geográficas concretas. La división del estudio por circunscripciones geográficas facilita la sistematización de las características de las novelas según su procedencia y permite establecer un mapa que dé cuenta de manera más o menos exhaustiva de los escritores y las obras que han participado del género. De este modo, Casadesús Bordoy (2011) ha estudiado las manifestaciones del género en catalán en Mallorca y nosotros hemos analizado las contribuciones de los autores canarios (Rivero Grandoso, 2013).

La adaptación de la novela criminal a un determinado lugar no consiste en utilizar los referentes espaciales de manera aislada, a modo de marco, sino que se trata de aprovechar las características de la zona y las peculiaridades de sus habitantes para originar una trama creíble. Los personajes, las historias y los espacios deben resultar verosímiles, razón por la que muchos de los escritores actuales escogen como protagonistas a miembros de los Cuerpos de Seguridad del Estado, debido a las grandes limitaciones legales que posee la labor de los detectives privados. La crítica ha justificado, además, la aparición de agentes policiales en las novelas

³ Knutson (2015) ha analizado el desarrollo de la novela negra rural en España.

⁴ Las obras de Tristante combinan el género histórico y el género criminal, una característica, la hibridez, que, como señala Sánchez Zapatero, es uno de los elementos definitorios de la novela criminal en este siglo (2011, pp. 10 – 12).

españolas debido a la democratización de las instituciones y la mayor confianza de los ciudadanos en estas fuerzas: “durante la década de los noventa y los inicios del nuevo siglo, la figura del investigador privado fue desapareciendo paulatinamente de las novelas seriales negras, sustituida por la de los miembros de las Fuerzas de Seguridad del Estado, que con el avance de la democracia fueron separándose de la negativa imagen que en muchos sectores sociales tenían por su brutalidad y capacidad represiva durante el franquismo” (Martín Escribà y Sánchez Zapatero, 2010, 301). Es por ello que los detectives que aún perviven en la ficción española deben distanciarse del modelo clásico, muy empleado e instaurado ya como estereotipo, para buscar otros rasgos que resulten más creíbles: “Mi nombre es Ricardo Blanco. Soy detective privado. Como ve, nada más lejos de los detectives del cine: no llevo gabardina ni sombrero; no voy armado ni escupo tabaco ni soy un tipo duro. Investigo la muerte de su madre” (Correa, 2013, 133).

El empleo de algunos tópicos puede servir para lograr la verosimilitud en la recreación del espacio, ya que se recurre a las ideas preconcebidas de los lectores. Precisamente este es el principal rasgo característico de los nuevos espacios del género, en contraste con las ciudades ya consolidadas, Madrid y Barcelona, pues mientras que estas dos ciudades aparecen como urbes hostiles, con personajes desencantados y en donde la violencia desempeña una importante función, en los nuevos espacios persiste una visión idílica por la belleza paisajística o arquitectónica del entorno que los crímenes enturbian pero sin lograr eclipsarla. En las nuevas localizaciones del género criminal en España, por tanto, se suele ofrecer una imagen paradisíaca que se ve ligeramente empañada por el crimen, pero aún así sobresalen los aspectos destacados de la ciudad en cuestión. Para este fin resulta recurrente la utilización de personajes foráneos que descubren por primera vez el paisaje y muestran su admiración, tal y como sucede en obras de Lorenzo Silva y José Luis Correa en Canarias o en las de Carlos G. Reigosa y Domingo Villar en Galicia. De este modo, los personajes elogian no solo los bellos parajes naturales o los monumentos arquitectónicos, sino también el clima, la gastronomía o la amabilidad de los habitantes.

A modo de conclusión

El éxito de la novela criminal en España es una realidad. Ante la demanda de los lectores, las editoriales han ido aumentando su oferta de títulos para tratar de agradar al público. Es por esta razón por la que han surgido una gran cantidad de nuevos autores que han aportado nuevas perspectivas al género.

Una de las principales contribuciones ha sido la diversificación de los espacios, pues frente a la hegemonía que ostentaban en el género ciudades como Barcelona y Madrid, han aparecido numerosas nuevas localizaciones a lo largo de la geografía española, lo que no resulta sorprendente debido a los crímenes y delitos que se producen a lo largo del territorio estatal y a que en la actualidad estos actos tienen mayor difusión por los avances de los medios de comunicación.

Los autores que han situado sus obras en espacios hasta ahora poco utilizados en el género los han recreado, mayoritariamente, a partir de los tópicos para presentar un espacio agradable y hermoso en el que se produce el crimen. Aunque la trama priorice la investigación y situaciones violentas, la belleza del entorno resta pesimismo y hostilidad al conjunto de la obra, lo que permite transmitir un halo de esperanza, frente al desencanto que mostraban los autores durante la transición, y enviar un mensaje por lo menos no tan pesimista –o realista, según cómo se mire. Habrá que ver si en los próximos años se mantiene la representación de estos nuevos espacios como lugares idílicos o si con el transcurrir del tiempo adoptan las características hostiles propias del género.

Lista de bibliografía utilizada

- BOURDIEU, P. 1995. *Las reglas del arte*. Barcelona: Anagrama.
- CAMARASA, P. 2008. "Un paseo por la narrativa negrocriminal". In: *Palabras que matan: asesinos y violencia en la ficción criminal*. Córdoba: Almuzara.
- CASADESÚS BORDOY, A. 2011. *Negra i mallorquina. Orígens i evolució de la novella policíaca a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadía de Montserrat.
- CORDÓN, J. A. 2009. "La paradoja de los géneros. La novela negra en el ámbito editorial". In: *Geografías en negro: escenarios del género criminal*. Barcelona: Montesinos, pp. 79 – 96.
- CORREA, J. L. 2013. *Blue Christmas*. Barcelona: Alba.
- GONZÁLEZ-ARIZA, F. 2004. *Literatura y sociedad: el Premio Planeta*. Tesis doctoral. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- KNUTSON, D. 2015. "Novela negra rural en España". In: *El género eterno: estudios sobre novela y cine negro*. Santiago de Compostela: Andavira, pp. 151 – 155.
- MARTÍN ESCRIBÀ, À., SÁNCHEZ ZAPATERO, J. 2010. "Teoría e historia de las sagas policiales en la literatura española contemporánea". In: *Dicenda: Cuadernos de Filología Hispánica*, 28, pp. 289 – 305.
- RIVERO GRANDOSO, J. 2013. "La novela criminal en Canarias: delitos y asesinatos en el paraíso". In: *Trivialidades literarias: reflexiones en torno a la literatura de entretenimiento*. Madrid: Visor Libros, 2013, pp. 387 – 405.
- SÁNCHEZ ZAPATERO, J. 2006. "Apuntes para una perspectiva histórica del policiaco español". In: *Manuscrito criminal: reflexiones sobre novela y cine negro*. Salamanca: Librería Cervantes, pp. 69 – 84.

Kontakt

Javier Rivero Grandoso

Universidad Complutense de Madrid

Facultad de Filología

Departamento de Filología Románica, Filología Eslava y Lingüística General

Ciudad Universitaria, 28040 Madrid

España

Email: javierriverograndoso@filol.ucm.es

ZUR LINGUISTISCHEN VERBALENZANALYSE AUSGEWÄHLTER WIRTSCHAFTSDEUTSCHER FACHTEXTE

LINGUISTIC ANALYSIS OF VERBAL VALENCY IN SELECTED TEXTS
FROM ECONOMIC GERMAN LANGUAGE

PETER HALÁSZ

Abstract

Our paper deals with valency syntactic analysis of German full verbs in selected economic texts. In the introductory part, we present classification of actants conditioned by valency bond of a terminal verb. We mention examples of sentence models excerpted from two sources of scientific economic literature for most actant classes. We describe and quantify isolated sentence models in the empirical part of our work. In the final part of our work we offer a possibility of linguistic and didactic use of dependency (valency) syntax of current German language in courses of German language at the University of Economics in Bratislava in order to achieve more efficient implementation of grammatical competences focused on syntax in economic German language.

Keywords: *valency of German verbs, actants, free clauses, sentence models, linguistic and didactic application of verb valency in courses of economic German language.*

Abstract

Im vorliegenden Beitrag wird die syntaktische Valenzanalyse deutscher Vollverben in den ausgewählten Wirtschaftstexten vorgestellt. Im Einführungsteil des Beitrages geht es um die Aktantenklassifizierung. Die den zwei wirtschaftsdeutschen Textquellen entnommenen Satzmodelle werden als Kombinationen von valenzgeforderten Ergänzungen exemplifiziert. Im Forschungsteil werden die isolierten Satzmodelle analysiert. Im letzten Teil des Beitrages werden die linguodidaktischen Möglichkeiten für die Anwendung verbaler Valenzen in den DaF-Kursen an der Wirtschaftsuniversität in Bratislava angeboten mit dem Ziel, die morphosyntaktischen Kompetenzen der Lernenden in Wirtschaftsdeutsch effektiver zu vermitteln.

Schlüsselwörter: *Vervalenz im Deutschen, Verbergänzung, freie Angaben, deutsche Satzmodelle, linguodidaktische Anwendung verbaler Valenzen in den wirtschaftsdeutschen Sprachkursen.*

Zur verbalen Valenztheorie

Auch in den Wirtschaftstexten wird man mit dem für das Deutsche typischen Satzbau, dessen Hauptfunktion es ist, geeignete verbale Valenzen anzuwenden, syntaktisch konfrontiert. Unter dem Begriff *Vervalenz* wird in der Linguistik die morphosyntaktische Fähigkeit des Prädikatsverbs verstanden, die Ergänzungen (Aktanten) bestimmter Zahl, verlangter grammatischer Form und semantischer Bedeutung an sich zu binden. Die Valenzeigenschaft des Vollverbs hängt im breiteren Zusammenhang mit der dependenziellen Satzstruktur zusammen. Die Dependenzsyntax reflektiert den Satzbau als Abhängigkeitsrelationen zwischen einzelnen Satzelementen. Ausgehend vom verbalen Regens gibt es auch im Deutschen die Dependentien des ersten Grades, das heißt obligatorische und fakultative Aktanten (Ergänzungen) einerseits und freie Angaben andererseits. Lucien Tesnière (1980, 93) vergleicht den Satzbau mit der Aufführung des Dramas. Die Handlung eines Dramas (die semantische Bedeutung des

Vollverbs) wird auf der Bühne aufgeführt, nämlich von den Schauspielern. Diese Akteure entsprechen im Satz den Aktanten (den Ergänzungen) des Prädikatsverbs, bzw. des Verbvalenzträgers. Die Kulissen im Hintergrund der Bühne entsprechen im zu bauenden Satz verschiedenen lokalen, temporalen, modalen, kausalen usw. Umständen, die syntaktisch als freie Angaben realisiert werden. Syntaktisch kann diese Satzstruktur auch am Beispiel unseres Satzes *Der slowakische Wirtschaftsminister verabschiedet sich heute auf dem Flughafen in Bratislava von seinem deutschen Kollegen.* präsentiert werden. Das Ergebnis der Dependenzanalyse sieht folgendermaßen aus: Das Vollverb *verabschiedet sich* stellt das Regens im gegebenen Satz dar. Von ihm hängen die Dependentien des ersten Grades *der Wirtschaftsminister, von seinem Kollegen, heute und auf dem Flughafen* syntaktisch ab. Die Attribute *slowakische, (seinem) deutschen* wie auch *in Bratislava* gelten als abhängige Satzelemente des zweiten Grades. In der Menge der abhängigen Satzglieder, die im Satz umstellbar sind, so dass sie als abhängige Satzelemente des ersten Grades gelten, muss jedoch zwischen Ergänzungen und freien Angaben unterschieden werden. Am Geschehen des Prädikatsverbs *sich verabschieden* nehmen zwei Aktanten teil, nämlich *der Wirtschaftsminister* und *von seinem Kollegen*. Diese Ergänzungen (Aktanten) des Vollverbs *sich verabschieden* lassen sich nämlich nicht frei paraphrasieren. Ein solcher Paraphrasierungstest kommt erst bei den temporalen und lokalen Umständen, in unserem Beispielsatz *heute* und *auf dem Flughafen* in Frage. Man vergleiche es: Der Wirtschaftsminister verabschiedet sich von seinem Kollegen. Er macht (tut) es *heute*. Es geschieht *auf dem Flughafen*. Diese freien Angaben haben doch mit der Ergänzung *von seinem Kollegen* etwas gemeinsam, nämlich die Weglassbarkeit. Eliminierbar sind sowohl freie Angaben (*heute, auf dem Flughafen*) als auch fakultativer Aktant *von seinem Kollegen*. Bei den Dependentien des zweiten Grades *slowakische, (seinem) deutschen* und *in Bratislava* handelt es sich um Attribute, die im Unterschied zu den Aktanten und freien Angaben im Satz nicht umstellbar sind, da sie als syntaktisch integrale Bestandteile ihrer regierenden Nomen angesehen werden. Ausgehend von den Ergebnissen der dependenzsyntaktischen Tests (Umstellprobe, *geschehen*-Test und Weglassprobe) können in unserem Beispielsatz mit dem Regens *sich verabschieden* folgende Dependentien unterschieden werden:

verabschiedet sich (Regens als Verbvalenzträger)
 der Wirtschaftsminister (*obligatorischer/e Aktant/Ergänzung*)
 von seinem Kollegen (*fakultativer/e Aktant/Ergänzung*)
 heute, auf dem Flughafen (*freie Angaben*)
 slowakische, deutschen, in Bratislava (*Attribute*)

Bei Helbig/Schenkel (1991, 238) findet man folgende Verbvalenzeintragung: *sich verabschieden*_{1 + (1) = 2} Als Alternativen gelten auch folgende Verbvalenzumschreibungen: *sich verabschieden*_{E0, (E1)} bzw. im DaF-Unterricht in Form: *sich verabschieden*_{N, (von + D)} Die runden Klammern signalisieren den fakultativen Aktanten. Freie Angaben können fast bei beliebigen Verben stehen, so dass sie im Satzbauplan nicht angegeben sind. Bei der Verbvalenzanalyse benutzt man die oben präsentierten Tests, die im Folgenden zusammengefasst werden. Die Umstellprobe ergibt die Dependentien des ersten Grades, die in dem Abhängigkeitsschema unter dem Vollverb stehen. Es handelt sich um obligatorische und fakultative Aktanten (Ergänzungen) wie auch freie Angaben. Die Attribute fungieren als integrale Bestandteile der umstellbaren Satzelemente, so dass sie autonom nicht umgestellt werden können. Deshalb treten die Attribute als Dependentien des zweiten Grades auf. Zur Unterscheidung der Ergänzungen von den freien Angaben benutzt man in der Valenzgrammatik den *geschehen*-Test. Die Aktanten (Ergänzungen) lassen sich mit Hilfe von Prädikatsverben wie *geschehen, sein, machen, tun usw.* nicht frei paraphrasieren, weil diese valenzgebundenen Satzelemente in der semantischen Struktur des Verbvalenzträgers fest verankert sind, so dass sie im *geschehen*-Test

nicht frei umschrieben werden können. Bei den freien Angaben, die bei fast beliebigen Vollverben stehen können, ist jedoch die *geschehen*-Paraphrasierung syntaktisch und semantisch möglich. Bei den fakultativen Aktanten (Ergänzungen) und freien Angaben gilt es, dass sie weglassbar sind. Diese Weglassprobe fungiert nicht bei den obligatorischen Aktanten. In der deutschen Gegenwartssprache gelten Subjekte immer als notwendige Verbergänzung, die syntaktisch immer obligatorisch sind. Aber bei einigen Verbvalenzträgern gelten auch andere traditionelle Satzglieder wie Objekte, Adverbialbestimmungen oder substantivische bzw. adjektivische Prädikative als nicht weglassbar. Beispiele: *besuchen_{N, A}*, ferner *folgen_{N, D}*, *es gibt_{A, wo?}*, *bereisen_{N, A}* *sein_{N, was?SubN wie?Adj}* *fahren_{N, A, wohin?}* o. ä. In den wirtschaftsdeutschen Satzstrukturen kommen auch Dependente des zweiten Grades vor, nämlich die Attribute, die im Unterschied zu den Ergänzungen und freien Angaben im Satz autonom nicht umstellbar sind. Umgestellt werden können sie bloß mit ihren regierenden Nomen. Die Attribute gelten als integrale Bestandteile von Aktanten bzw. freien Angaben. Bei der folgenden Analyse der valenzbedingten Ergänzungen folgen wir der bei Engel (1996) und Trošok (1992) vorkommenden Klassifizierung der Ergänzungen.

Zu den regelmäßig eingesetzten, obligatorischen Aktanten gehört die Nominativergänzung (E_0), die in der traditionellen Syntax als Subjekt auftritt. Das Vollverb verlangt die Nominativform des Subjektes. Auf der anderen Seite bestimmt diese Nominativergänzung die Person und Numerus des finiten Prädikatsverbs, bzw. Hilfsverbs. Als Beispiel für die E_0 gilt das unterstrichene Satzelement in Wirtschaftsdeutsch: Die Kompetenzen betreffen die Nutzfahrzeugindustrie.

Die Akkusativergänzung (E_1) ist mit dem traditionellen Akkusativobjekt identisch. Dieser Aktant (die Ergänzung) des Verbgeschehens wird regelmäßig mit einer Nominativergänzung kombiniert. Es handelt sich dabei um transitive Verbvalenzträger, die ein semantisches Patiens verlangen, das in aktivischen Satzkonstruktionen im Akkusativ stehen muss. Transformiert werden kann dieser Aktant in den passivischen Konstruktionen zur bedeutungsgleichen Nominativergänzung. Die unterstrichene E_1 kommt in dem folgenden wirtschaftsdeutschen Satzbeispiel vor: Die Projekte beeinflussen die Restrukturierung. Die Genitivergänzung (E_2) tritt im Wirtschaftsdeutschen der Gegenwart selten auf, weil es relativ wenige Verbvalenzträger mit dieser Valenz gibt. Im Unterschied dazu findet sich das traditionelle Dativobjekt (die Dativergänzung E_3) in den ökonomischen Fachtexten häufiger: *Beispiel: Das begünstigt jene Strukturen, die dem alten Muster folgen.* Bei der Präpositivergänzung (E_4) handelt es sich um das traditionelle Präpositionalobjekt, dessen Vorkommen nicht selten ist. Die verlangte Präposition ist hier im Unterschied zu den Präpositionalphrasen mit dem Status einer Adverbialbestimmung nicht austauschbar. Die E_4 kann im Slowakischen auch eine andere Kasusform haben als im Deutschen. In diesem Fall kann es aus der linguodidaktischen Sicht zu den Interferenzfehlern kommen. Aus diesem Grund widmen wir uns in unserem Beitrag dem beschreibenden und nicht dem kontrastiven Modell. Die im folgenden Beispielsatz unterstrichene Präpositivergänzung wird vom Verbvalenzträger *verfügen* verlangt: Diese Industrieländer verfügen über ein breites Potential an fachlich qualifizierten Arbeitskräften. Die nächsten Ergänzungsklassen, nämlich die Situativ-, Direktiv- und Expansivergänzungen können leicht mit den adverbialen freien Angaben verwechselt werden. Die Sortierung als Ergänzungen (Aktanten) erfolgt mit Hilfe des *geschehen*-Tests. Diese Probe versteht man als Möglichkeit, das untersuchte Satzelement frei mit Hilfe von Verben wie *geschehen*, *tun*, *sein* o.ä. zu paraphrasieren. Ist diese Paraphrasierung möglich, dann handelt es sich um freie Angabe. Man vergleiche es am Beispiel folgender Verbvalenzträger: *studieren* vs. *sich befinden*. *Alfred studiert in Bratislava Volkswirtschaft*. Die Wirtschaftsuniversität befindet sich in Bratislava. Der syntaktische *geschehen*-Test fungiert wie folgt:

Alfred studiert in Bratislava Volkswirtschaft.

Alfred studiert Volkswirtschaft. Es geschieht/Das Studium verläuft in Bratislava/.
(paraphrasierbare freie Angabe)

vs.

Die Wirtschaftsuniversität befindet sich in Bratislava.

*Die Wirtschaftsuniversität befindet sich. *Es geschieht in Bratislava* (valenzgebundene, das heißt nicht frei paraphrasierbare Situativergänzung E₅)

Im Wirtschaftsdeutschen suchten wir Satzbeispiele mit den Situativergänzungen. Es hat sie relativ wenig gegeben, denn mehrere Adverbiale haben den Status von freien Angaben. Trotzdem präsentieren wir hier auch ein Beispiel für die E₅: *In Polen fand eine Lizenzproduktion statt.* Auch die übrigen adverbialen Aktantenklassen waren in den analysierten ökonomischen Fachtexten wenig vertreten. Das betrifft sowohl die Direktiv (E₆)- als auch die Expansivergänzung (E₇). Die Expansivergänzung liefert jedoch Antwort auf die ökonomisch wichtige Frage (*um wie viel?*), die als Aktantenrolle beim Verbvalenzträger *kosten* obligatorisch realisiert wird. Die Nominal- bzw. Adjektivalergänzungen (E₈ bzw. E₉) waren relativ häufig vertreten. Die Nominalergänzung E₈ wurde bei unseren empirischen Untersuchungen ausgewählter Wirtschaftstexte beim Verb *gelten* entdeckt: *Diese Transformationspolitik galt als das Musterbeispiel für eine erfolgreiche Restrukturierung.* Die letzte Ergänzungsklasse - die Verbativergänzung E₁₀ ist nicht nur in der wirtschaftsdeutschen Fach-, sondern auch in der ökonomischen Zeitungssprache vertreten, wo sie vor allem in Form von akademischen oder politischen Zitaten, das heißt als direkte oder indirekte Rede vorkommen kann.

Zur Valenzanalyse im Wirtschaftsdeutschen

Das Ziel unserer linguistischen Untersuchung ist es, die Kombinationen der Aktanten in Form von Satzmodellen zu beschreiben und deren quantitatives Vorkommen in ausgewählten wirtschaftsdeutschen Fachtexten zu bestimmen. Das erste untersuchte Satzmodell integriert die Vollverben, an deren satzsemantischem Geschehen zwei Verbergänzungen teilhaben. Bei diesen Aktanten handelt es sich um traditionelle Satzglieder Subjekt und Akkusativobjekt, die in der Valenzgrammatik als Nominativ- und Akkusativergänzung auftreten. Der Satzbau mit derartigen Satzelementen weist morphosyntaktische Vorteile auf, die mit einer möglichen Passivtransformation zusammenhängen. Die Nominativergänzung in einer aktivischen Satzkonstruktion wird zur Präpositivergänzung und die ursprüngliche Akkusativergänzung wird zum Subjekt in der Passivkonstruktion. Den ausgewählten wirtschaftsdeutschen Quellentexten wurden die folgenden dem Satzmodell E₀, E₁ angehörenden Verbvalenzträger entnommen: *fordern, einschätzen, ableiten, verdeutlichen, haben, fördern, nutzen, verstärken, sanktionieren, abgeben, behindern, fällen, bilden, aufbauen, bewirken, darstellen, begünstigen, betrachten, beeinflussen, bieten, aufweisen, erwerben, betreffen.* Die Ausnahme bezüglich der Passivtransformation bilden nur zwei Verben, nämlich *haben* und *betreffen*.

Das nächste Satzmodell E₀, E₃ wird in den gewählten Fachtexten durch folgende Verbvalenzträger vertreten: *folgen, sich widmen, sich anschließen, gelingen.* Ihre Anzahl war relativ niedrig. Auch bei diesem Satzmodell kann betont werden, dass die Kombination von Nominativ- und Dativergänzung in allen Tempusformen eingehalten werden muss. Bei den nächsten Klasse der Vollverben handelt es sich um Verbvalenzträger, an deren satzsemantischen und morphosyntaktischen Valenz zwei Aktanten teilhaben, mit anderen Worten sind es die Nominativ- und Präpositivergänzung. Die Vollverben *berichten, unterscheiden, handeln, zählen, verfügen, tendieren, sich stützen, abhängen, beitragen, zusammenhängen, führen* gehören dem syntaktischen Valenzmodell E₀, E₄. Das syntaktische Verhältnis zwischen Vollverb und der E₄ fungiert in der traditionellen Grammatik als Rektion der Verben. Das traditionelle Präpositionalobjekt wird morphosyntaktisch mit einer einzigen korrekten Präposition, deren ursprüngliche lexikalische Bedeutung verloren gegangen ist, realisiert. Aus

diesem Grund geht es nur um den Präpositionalkasus, dessen Form in der slowakischen Sprache unterschiedlich sein kann. Der Aktant E₄ konnte in den Quelltexten darüber hinaus in den folgenden Satzmodellen entdeckt werden: *kommunizieren* 0,4,4 , *delegieren* 0,1, 4 , *vergleichen* 0,1, 4 und *es handelt sich* 4 . Die traditionelle verbale Rektion betrifft die Akkusativ-, Genitiv-, Dativ- und Präpositivergänzung. Sie weist im Vergleich mit dem Slowakischen Differenzen auf, die im DaF-Unterricht auch für Wirtschaftsstudierende zwischensprachliche Interferenzen ausrufen können. Auch aus diesem Grund halten wir es für wichtig, dass die Verbvalenzträger nicht nur als isolierte Vollverben, sondern als Verbvalenzträger zusammen mit ihren Aktanten vermittelt und gelernt werden. Die Verben *sich finden*, *stattfinden* binden außer dem Subjekt noch eine valenzgeforderte Ergänzung an sich, die eine lokale Adverbialbedeutung hat. Es ist die Situativergänzung E₅. Die letzte den zwei ausgewählten wirtschaftsdeutschen Fachtexten entnommene Aktantenklasse stellt die Nominalergänzung E₈ dar. Dem Satzmodell E₀, E₈ gehören die Verbvalenzträger *sein*, *aufreten*, *sich erweisen*, *gelten* an. Die Nominalergänzung tritt in der traditionellen Syntax als substantivisches Subjektsprädikativ auf, das im Nominativ steht, begleitet manchmal mit *als*. Bei der Kombination E₀, E₁, E₈ handelt es sich bei der Nominalergänzung traditionell um das substantivische Objektsprädikativ, das im Objektkasus, das heißt im Akkusativ stehen muss. Beispiele: *verstehen*, *ausnutzen*. Die folgende Übersichtstabelle bringt auch die quantitativen Ergebnisse unserer linguistischen Valenzanalyse.

Satzmodell	Satzmodell alternativ formuliert	Prozentsatz
0,1	N, A	46,00%
0,3	N, D	8,00%
0,4	N, Präpositionalkasus	22,00%
0,4,4	N, Präpositionalkasus ₁ , Präpositionalkasus ₂	2,00%
0,1,4	N, A, Präpositionalkasus	4,00%
0,5	N, wo?	4,00%
0,8	N, (<i>als</i>) was? _{SubN}	8,00%
0,1,8	N, A, (<i>als</i>) was? _{SubA}	4,00%
4	Präpositionalkasus	2,00%

Zur linguodidaktischen Anwendung der verbalen Valenzen

Unserer Meinung nach bietet die Valenzgrammatik auch in den DaF-Kursen an den Wirtschaftshochschulen und-Universitäten eine wünschenswerte und wirksame didaktische Anwendung an. In diesem Zusammenhang geht es vor allem darum, dass die deutschen Kasus beim Einüben grammatischer Kompetenzen nicht isoliert, sondern als morphosyntaktische Aktanten-Rollen trainiert werden. Mit anderen Worten formuliert werden die Deklinationskasus der deutschen Substantive und Pronomen in praktischer Anwendung als Verbergänzungen benutzt, so dass die Wortgrammatik im konkreten Satzbau trainiert werden kann. Die Ergänzungssymbole bei der infinitiven Verbform können als Verbindex angegeben werden. Das Satzelement, mit dem der zu bauende Satz beginnen soll, kann in der Menge der in Klammern stehenden Ergänzungen oder freien Angaben eingekreist oder unterstrichen werden. Auf diese didaktische Art und Weise wird der deutsche Satzbau eingeübt, denn im ersten Schritt muss der Student/die Studentin das traditionelle prädiktative Syntagma bilden. Die konjugierte Form des Prädikatsverbs steht hier an zweiter Stelle, wobei sie entweder in den einfachen (Präsens, Präteritum) oder in den zusammengesetzten Tempusformen (Perfekt, Plusquamperfekt, Futur I und Futur II) realisiert wird. Die Zweitstellung des finiten Verbs und die Position der infiniten

Verbform bzw. der trennbaren Vorsilbe am Ende des zu bauenden Hauptsatzes müssen aus unserer linguodidaktischen Erfahrung ständig wiederholt und trainiert werden. Gleichzeitig kann die deutsche Wortfolge in den Sprachkursen effektiv auch mit Hilfe der Valenzgrammatik eingeübt werden. In diesem Zusammenhang benutzt man eine wichtige von Helbig/Buscha (2001, 477) präsentierte Wortfolgeregel *syntaktische Verbnähe = topologische Verbferne*. Bei dieser Regel geht es darum, dass die syntaktisch verbnahen Satzelemente weiter entfernt vom konjugierten Prädikatsverb, das heißt topologisch fern, mit anderen Worten am Ende des zu bauenden Hauptsatzes stehen müssen. Im Unterschied dazu liegen die freien Angaben gleich nach dem finiten Verb oder ab dritter Satzgliedposition im Satz. Mit dieser Wortfolgeregel haben wir gute Erfahrungen gesammelt. In unseren Sprachkursen werden die einzelnen auf geschrittenen Papierzettelchen aufgeschreibenen Satzglieder verteilt, wobei der Verbvalenzträger und dessen Ergänzungen auf den weißen und die freien Angaben auf den grünen Zettelchen geschrieben stehen. Die valenzbedingten Verbergänzung stehen rechts vom finiten Verb weiter entfernt als freie Angaben, so dass die Akteure ähnlich wie trennbare Vorsilben des in einfachen Tempusformen konjugierten Vollverbs bzw. infinite Verbformen (Infinitiv I und II Aktiv und Passiv wie auch Partizip II) mit dem finiten Verb einen für das Deutsche typischen Satzrahmen bilden. Die Satzgliedstellung von freien Angaben fungiert außerdem nach der traditionellen Wortfolgeregel, die für die Studierenden als bekanntes TeKaMoLo-Prinzip bei Dreyer/Schmitt (2000, 131) anschaulich präsentiert wird. Hier geht es um die Folge von traditionellen temporalen, kausalen, modalen und lokalen Adverbialbestimmungen, die in der Dependenzsyntax bzw. Valenzgrammatik in zwei Subklassen sortiert werden müssen: entweder als Adverbialergänzungen oder als Adverbialangaben. Auch diese Klassifizierung hilft den Studierenden, die korrekte Wortfolge zu erreichen. Man beobachte die dargestellte Didaktisierung der Valenzgrammatik am folgenden Satzbeispiel: *Die Führungskräfte folgen in deutschen Unternehmen ethischen Prinzipien.*

Mögliche Aufgabe: Bauen Sie bitte im Indikativ Präsens einen korrekten deutschen Satz! Beginnen Sie ihn mit dem unterstrichenen Satzglied!

folgen_{N, D} (die Führungskräfte, ethische Prinzipien, in deutschen Unternehmen)

Lösung der Aufgabe: Die konstante zweite Position hat die finite Verbform. Am Satzende steht entweder infinite Verbform oder trennbare Vorsilbe oder valenzgebundene Verbergänzung bei den einfachen Prädikatsformen.

Die Führungskräfte folgen in deutschen Unternehmen ethischen Prinzipien.

Die dargestellte letzte Position der Dativergänzung ähnelt dem Satzrahmen im deutschen Hauptsatz.

Darüber hinaus können im DaF-Unterricht mit Hilfe der Wortfolgeregel *syntaktische Verbnähe – topologische Verbferne* und vor allem mit Hilfe deren methodisch effektiver und anschaulicher Visualisierung auch andere Prädikatsformen desselben Verbs trainiert werden. Die Verbvalenz gilt bei allen morphologischen Formen des betreffenden Prädikatsverbs. Man vergleiche es:

- **Die Führungskräfte sind** in deutschen Unternehmen **ethischen Prinzipien gefolgt**.
- **Die Führungskraft ist** immer **ethischen Prinzipien gefolgt**.
- **Die Führungskräfte sollten** in unseren Unternehmen **ethischen Prinzipien folgen**.
- **Die Führungskraft folgt** in diesem Unternehmen **ethischen Prinzipien**.
- **Die Führungskraft muss** in allen Unternehmen **ethischen Prinzipien folgen**.
- **Die Führungskräfte haben** in unseren Unternehmen **ethischen Prinzipien zu folgen**.
- **Die Führungskraft hat** im Unternehmen **ethischen Prinzipien zu folgen**.

Die Anwendung der verbalen Valenzen kann in den Wirtschaftsdeutschkursen beim Erreichen folgender linguodidaktischer Ziele wirksam sein: morphologische, syntaktische Kompetenzen sowohl bei den produktiven als auch den rezeptiven Sprachfähigkeiten.

Literaturverzeichnis

- TESNIÈRE, L. (Hrsg. und übersetzt von Ulrich Engel). 1980. *Grundzüge der strukturalen Syntax*. Stuttgart: Klett-Cotta. ISBN 3-12-911790-3.
- HELBIG, G., SCHENKEL, W. 1991. *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. ISBN 3-484-10456-2.
- ENGEL, U. 1996. *Deutsche Grammatik*. Heidelberg: Julius Groos Verlag. ISBN 3-87276-752-6.
- TARVAINEN, K. 1981. Einführung in die Dependenzgrammatik. In: *Reihe germanistische Linguistik, 35: Kollegbuch*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. ISBN 3-484-31035-9.
- TROŠOK, R. 1992. *Syntax (Einführung in die Dependenzsyntax des Deutschen)*. Nitra: VŠPg. ISBN 80-85183-87-0.
- EROMS, H. W. 2000. *Syntax der deutschen Sprache*. Berlin – New York: De-Gruyter-Studienbuch. ISBN 3-11-015666-0.
- HELBIG, G., BUSCHA, J. 2001. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin – New York: Langenscheidt. ISBN 3-468-49493-9.
- DREYER, Sch. 2000. *Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik*. Ismaning: Max Hueber Verlag. ISBN 3-19-007255-8.
- KRAUSE, D. E., SIMON, J. 2013. Achieve Mission Impossible? Ethische Führung als Anforderung an Führungskräfte in Politik und Wirtschaft. In: *zfo 01/2013*, S. 31 – 39.
- DÖRR, G., KESSEL, T. 1999. Restrukturierung durch Internationalisierung. Direktinvestitionsprojekte der Automobilindustrie in Ostmitteleuropa. In: *Der „lange Marsch“ in die Marktwirtschaft. Hrsg. von Hansjörg Herr und Kurt Hübler*. Berlin: Ed. Sigma, S. 243 – 278.

Kontakt

Mgr. Peter Halász, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra nemeckého jazyka
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: peter.halasz@euba.sk

VLIV OSVÍCENSKÉ FILOSOFIE NA NĚMECKOU LEXIKOGRAFIU
(s hlavním těžištěm v předmluvách ke slovníkům Adelunga, Campeho a Eberharda)

THE IMPACT OF THE ENLIGHTENMENT PHILOSOPHY
 ON GERMAN LEXICOGRAPHY

(focused on introductions to the lexicons of Adelung, Campe and Eberhard)

LENKA KALOUSKOVÁ

Abstract

The Enlightenment philosophy raised interest in national languages and underlined their importance for the improvement of reason and thought. In Germany, some linguists realized the need for a comprehensive dictionary, that would codify the contemporary language, record its wealth, explain the meanings of individual words and clarify their etymological origin. The leading german linguists were J. Ch. Adelung, J. H. Campe and J. A. Eberhard, author of philosophical and critical dictionary of synonyms. The analysis of their work reveals the influence of german linguists on modern lexicography.

Keywords: the Enlightenment philosophy, German lexicography, codification.

Abstrakt

Osvícenská filosofie s sebou přinesla zájem o národní jazyky a vyzdvihla jejich význam pro zdokonalování rozumu a myšlení. V Německu si proto lingvisté uvědomili potřebu obsáhlého slovníku, který by kodifikoval soudobý jazyk, zaznamenal jeho bohatství, vysvětlil významy jednotlivých slov a objasnil etymologický původ. K předním lexikografům této doby se řadí J. Ch. Adelung, J. H. Campe a autor filosoficko-kritického slovníku synonym J. A. Eberhard. Analyza jejich díla odkrývá vliv německých jazykovědců na moderní lexikografiu.

Klíčová slova: osvícenská filosofie, německá lexicografie, kodifikace.

Úvod

Charakteristickou vlastností člověka je schopnost řeči, která je úzce spjata s myšlením a poznáváním světa. Objasnění okolnosti vzniku lidské řeči by bezpochyby přispělo k poznání původu lidstva. Proto jsou úvahy o původu jazyka, jeho podstatě a vlastnostech tradičním předmětem filosofické reflexe. K otázkám týkajícím se jazyka se vyjadřovali už starověcí filosofové. Řekové se zabývali například artikulací, vzájemným vztahem slova a významu a především klasifikací gramatických kategorií. Alexandrijští gramatikové pak vedli diskuse o anomálním a analogickém charakteru jazyka. Středověk byl ve znamení sporu o univerzálii, vedeném realisty na jedné straně a nominalisty na straně druhé.

Humanismus a renesance s sebou přinesly rozmach přírodních věd, odklon od katolické církve a především i nový pohled na člověka a jeho postavení ve světě. Humanistické myšlení věřilo ve schopnosti člověka a v jeho právo na harmonický život. Scholastiku, jejímž hlavním cílem bylo šíření katolického světového názoru, tak vystřídal nový filosofický směr, vymaňující se ze služeb teologie a soustředující svůj zájem na člověka a jeho vztah ke světu. „Převratné renesanční a humanistické myšlení se kladně odrazilo také v dílech lingvistického charakteru, a to ve dvou směrech: jednak se objevila celá řada otázek nových, které si středověká gramatika vůbec nekladla, a které se staly nedilnou součástí novodobé jazykovědy“ (3, 1996, s. 77). Zájem gramatiků směřoval od latiny k národním jazykům a k jejich popisu. Na dědictví humanismu a renesance navázalo osvícenství. V době osvícenství byli filosofové podobně jako předtím často

zároveň jazykovědci. Zabývali se původem, vlastnostmi, funkcí a popisem jazyka, rovněž vzájemným vztahem jazyka a myšlení. Smyslem této statí je přispět k posouzení vlivu osvícenské filosofie na německou jazykovědu a lexikografii 18. století. Hlavní těžiště leží v předmluvách ke slovníkům významných německých lexikografů této epochy: J. Ch. Adelunga, J. H. Campeho a J. A. Eberharda.

Osvícenství v Německu vzniká a rozvíjí se později než v Anglii a ve Francii a jeho úsilí o překonání náboženské ideologie není tak důkladné a radikální jako v obou výše jmenovaných zemích, nicméně i zde je kladen důraz na racionalismus, víru v rozum a jeho objektivitu, propagování svobody myšlení, právo na vlastní názor a také úsilí o laicizaci všech vědních oborů, podobně jako s tím související snaha vzdělávat co nejširší kruhy. Pro německé osvícenství je charakteristická skutečnost, že se formovalo a koncentrovalo na německých univerzitách (v německé terminologii je takto prezentovaná filosofie nazývána *Schulphilosophie* či *Universitätsphilosophie*). Důvody tohoto specifika jsou spatřovány v politické a společenské situaci Německa. V 18. století bylo feudální Německo rozdrobenou zemí sestávající z mnoha drobných knížectví, z nichž každé mělo vlastní správní centrum a samozřejmě také vlastní univerzitu. Intelektuální činnost byla mimo univerzitu těžko prosaditelná. Univerzita se tak stala platformou pro budování intelektuální kariéry a východiskem německé osvícenské filosofie, i když ta hranice univerzity brzy přesáhla (*popularisierte Schulphilosophie*).

Osvícenství s sebou přineslo také zájem o národní jazyky. Osvícenská lingvistika se věnovala otázkám původu jazyka a především vztahu myšlení a řeči. Směrodatné pro další vývoj byly práce Herdera a Humboldta, kteří přinesli na dané otázky zcela nové odpovědi. Herder poprvé veřejně vyslovil domněnkou, že jazyk není božského původu a že si jej člověk vytvořil sám, každý národní jazyk pak pojímal jako odraz způsobu myšlení a mentality jeho uživatelů. Humboldt poukázal na souvislost mezi strukturou jazyka a myšlení. Objevení sanskrtu a studium latiny, hebrejskiny a především národních jazyků daly vzniknout prvním komparativistickým dílům. Jazykovědci odhalili, že se jazyk vyvíjí. Latina, která po dlouhá staletí dominovala jako jazyk učených, byla postupně vytlačována. Situace v Německu ale byla o něco složitější. Jelikož bylo rozdrobeno do menších samostatných celků, z nichž v každém se mluvilo jiným dialektem (někde jich bylo i více), chyběla zde taková psaná forma německého jazyka, která by byla všem srozumitelná a nahradila tak ve funkci dorozumívacího jazyka latinu. Jinými slovy zde chyběl společný standardní jazyk. Tento nedostatek pocítovali také vydavatelé, neboť s rozvojem vzdělanosti rostl počet čtenářů, žádajících knihy v mateřské řeči. Lingvisté si v této době začali uvědomovat nedostatek německé odborné terminologie. Téměř každý latinský potažmo francouzský pojem si žádá německý ekvivalent, což je impulsem pro překládání cizích slov do němčiny. Proces sestavování spisovného nadnárodního jazyka se stává dlouhodobou záležitostí, která si vyžaduje velké úsilí ze stran filosofů jazykovědců a nevyhne se ani řadě polemik a kritik.

V 18. století dosáhlo osvícenství svého vrcholu. Velký rozmach zaznamenala také lingvistika. Počet jazykovědných prací rostl, neboť o lingvistických problémech nepsali jen filosofové, ale také stále rostoucí počet specialistů. K těm se počítali rovněž lexikografové. K historii německé lexikografie toho zatím nebylo mnoho napsáno. Existuje pouze několik statí, zabývajících se touto problematikou. Proto vychází autorka tohoto článku zejména z předmluv ke starším slovníkům, zejména k jejich dalšímu vydání. Pro přehled uvedeme alespoň ve zkratce nástin periodizace německé lexikografie: v 15. a 16. století se stává lidový jazyk (*deutsche Volkssprache*) poprvé předmětem zájmu učenců, převážně filosofů. Následuje epocha 17. a 18. století – osvícenství. Cílem mnoha jazykovědců (filosofů) je sestavit co možná nejobsáhlejší lexikon a kodifikovat tak spisovnou němčinu. A konečně lexikografie 19. a první poloviny 20. století, charakterizovaná sestavováním slovníku Jacoba a Wilhelma Grimma.

Ještě ve druhé polovině 17. století upozorňuje významný jazykozpytec Justus Georg Schottel na absenci německého slovníku. Podle Schottela jsou cizinci, kteří se o německý jazyk

zajímají, odkázání na latinská nebo francouzská lexika. Tento argument lze bezesporu interpretovat jako uvědomění si osobitosti národního jazyka a snahu zpřístupnit ho v zájmu humanismu a mezinárodní tolerance také cizincům. Důvodem nebude jen překonání komunikační bariéry v každodenním životě, ale jistě i srozumitelnost německých románů a vědecké literatury za hranicemi země. Němčina, doposud sloužící jako popisný jazyk jiných řečí, by se tedy měla sama stát předmětem lexikografického snažení.

Velkým slovníkům z konce 18. století předcházela řada obsahově sice menších, ale významově důležitých prací. Tak například Caspar Stieler vydal v roce 1691 slovník *Der Teutschen Sprache Stammbaum und Fortwachs*, který obsahuje kolem 60 000 slov. Kmenová (základní) slova jsou řazena abecedně, ke každému jsou uvedeny příklady a slovotvorné typy, parafráze jsou latinsky. Připojen je mimo jiné i seznam cizích slov. I přes četné archaismy opsané ze starších lexikonů se Stieler koncentroval převážně na soudobý jazyk a zaznamenal celou řadu nových slov. Z dalších významných lexikografií 17. století stojí za zmínku Matthias Krammer. Ve svém dvojjazyčném německo-italském slovníku, primárně určeném praktickým potřebám výuky, zachytíl aktuální slovní zásobu. Ze své práce vyloučil zastaralé výrazy, poetická slova, vlastní jména i okazionalizmy. Ch. E. Steinbach zavedl v lexikografické praxi užívání grafických znaků, a tak opticky přiřazoval lemmata k příslušným skupinám.

Na přelomu 17. a 18. století se stále častěji objevuje volání po obsáhlém, jednojazyčném univerzálním slovníku německého jazyka. Rozpoutávají se diskuze a teorie kolem potřebného vícevrstevního slovníku. Leibniz se na toto téma vyjádřil ve svém díle *Unvorgreifliche Gedanken* (1697). Navrhuje sestavit třídlínný slovník, jehož první díl by obsahoval obecnou slovní zásobu, druhý díl by byl vyhrazen odbornému jazyku a třetí etymologii. V polovině 18. století vychází *Teutsch-Lateinisches Wörterbuch* J. L. Frische a *Grammaticisches Wörterbuch* J. Ch. Gottscheda.

Nejen všichni výše jmenovaní, ale i mnoho dalších autorů ovlivnilo lexikografií vrcholného osvícenství, zejména díla obou posledně jmenovaných lexikografií se stala východiskem pro slovník J. Ch. Adelunga.

Johann Christoph Adelung

Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart (1774 – 1786) Johanna Christopha Adelunga byl prvním skutečně obsáhlým německým slovníkem vůbec. O důvodu, který ho k sestavení tak rozsáhlého díla přiměl, byla podle Adelungových vlastních slov snaha zachytit bohatství národního jazyka dokonalejším způsobem, než tomu bylo doposud. Kromě toho, že exacerpoval staré slovníky, čerpal výrazy pro svůj slovník také z tisíce spisů nejrůznějšího druhu a rovněž z každodenní mluvy. Jako vzor pro *Hochdeutsche Mundart* mu sloužila míšeňská němčina. Takové omezení na jeden regionální dialekt bylo Adelungovými následovníky často kritizováno. Ze sociálního hlediska stranil jazyku horních vrstev, tedy jazyku společenského styku. Slovník zachycuje jazyk synchronně, je věnován pouze takovým výrazům, které se v době jeho vzniku běžně užívaly. Hesla jsou řazena poprvé v lexikografii přísně alfabeticky. Aby *Hochdeutsche Mundart* obohatil, lematizoval Adelung také slova z jiných dialektů nebo do lexikonu zařadil heteronyma. Z nedostatku místa nebyla do slovníku zahrnuta cizí slova a kompozita. V předmluvě k prvnímu vydání si autor přeje, zcela v duchu Gottschedova gramatického slovníku, aby se jeho slovník stal pro celé Německo příručkou gramatický a lexikálně správného užívání jazyka, jak psaného tak mluveného. Tomuto cíli podřídil i výše zmíněný výběr hesel, doplněný o poznámky, zda je slovo zastaralé, běžné, vzněšené apod. Díky kritériím, podle kterých byl tvořen, si slovník od pozdějších jazykovědců vysloužil přívlastek normativní či preskriptivní.

V době, kdy vznikají ve Francii první encyklopedická díla, se kterými je osvícenská filosofie neodmyslitelně spjata, bude jistě zajímavá výstavba jednotlivých hesel v Adelungově slovníku. Neboť smyslem slovníku je podle Adelunga nejen zachycení a obohacení slovní zásoby, návod ke správnému užívání jazyka, ale i význam jednotlivých slov. Proto je

Adelungův slovník mimo jiné také výkladový. Autor to považoval za hlavní bod své práce. Tvrdí, že vysvetlit jednotlivé významy bylo nejnáročnějším úkolem jeho díla. Adelung usiluje o tzv. lineární řazení výkladu hesla. V osvícenské tradici, obdobně jako přírodovědci, postupuje kriticky a racionálně. Vychází od obecného významu k významům odvozeným a přeneseným. Význam a jeho nuance se snaží objasnit co nejpřesněji a jejich užívání demonstruje na příkladech renomovaných spisovatelů. Přitom užívá jednoduché parafráze: př. *das Weltalter – das Alter der Welt* nebo rozšířené parafráze: př. *der Weltstrudel – ein Strudel gleichsam von Geschäften, Zerstreuungen, Vergnügungen und Gefahren der großen Welt*, podobně *die Weltbeschreibung – 1. die Beschreibung der Welt, 2. ein Buch welches diese Beschreibung enthält*, kdy k vysvětlení významu kompozita užívá buď jeho komponenty, nebo tyto komponenty nahrazuje jinými, tedy synonymy. Př. *der Weltgeist... – ein geistiges Wesen... oft auch die Weltseele genannt*. Tento druhý způsob je pro pochopení významu daného výrazu bezesporu vhodnější, nedochází zde k chybnej definici určitého výrazu použitím výrazu stejněho.

U každého hesla následuje výklad o jeho etymologickém původu, což napomůže správnému pochopení jednotlivého významu slov. V předmluvě ke druhému vydání z roku 1808 oslovuje Adelung nejen své čtenáře, ale především své kritiky. Ospravedlňuje koncepci svého díla, předně výběru a sestavení lemmat. Tvrdí zde, že slovník nemá být obecným německým slovníkem, nýbrž slovníkem spisovné němčiny, do kterého musely být pojaty také některé zastaralé formy a výrazy, neboť se nalézají sice ve starých, ale aktuálních dílech a vyžadují bližšího osvětlení, jako například některé pojmy z Lutherovy bible. Navíc bere autor tímto počinem ohled na cizince, kteří by se mohli mylně domnívat, že je onen výraz, rodilým mluvčím vnímám jako archaismus, stále běžně užíván. Některé regionální či dokonce nesprávné výrazy musely být do slovníku také zahrnuty, neboť se vyskytují ve stále čtených dílech známých autorů. Velké množství provinčních, a jak autor uvádí „nízkých“ výrazů, slouží ve slovníku jednak jako synonyma, jednak jako pomůcka výkladu původu slov. Ostré kritice byla vystavena absence cizích slov. K tomu Adelung píše: „Ich hatte bey der ersten Bearbeitung dieses Wörterbuches anfänglich den Entschluß gefasset, alle theils aus Noth, theils aus Unverständ und Mangel des Geschmackes in die Deutsche Sprache eingeführte fremde Wörter gänzlich bey Seite zu legen, und mich bloß auf eigentlich Deutsche einzuschränken. Allein ich wurde doch sehr bald überzeugt, daß die gänzliche Abwesenheit aller Wörter dieser Art leicht für einen wesentlichen Mangel gehalten werden könnte, zumahl da ein großer Theil derselben Art nunmehr unentbehrlich ist, und für viele noch mehr einer Erklärung bedarf als eigentlich deutsche Wörter“ (1, 1808, s. 3).

Adelung tedy připouští důležitost přítomnosti cizích slov, protože cizí slova se stala pro mnohé nepostradatelnými, jiní zase uvítají jejich výklad, neboť pro německého mluvčího je jejich význam těžko odvoditelný. Do druhého vydání už Adelung pojímá velký počet cizích slov, ale podle jeho vyjádření „Manche sind nur deßwillen angeführt, um durch den beygefügten Deutschen Ausdruck ihre Unnötigkeit und Verwerflichkeit zu zeigen“ (1, 1808, s. 3) hlavně proto, aby ukázal vedle odpovídajícího německého ekvivalentu jejich nadbytečnost a nepotřebnost. Hesla Adelung zpracoval gramaticky, kriticky a etymologicky. Do první kategorie patří podle jeho slov výslovnost, pravopis, skloňování, časování a také syntax. V ortografii si dovolil oproti soudobým zvykům několik vylepšení, při kterých se opíral o etymologické poznatky. Tak například zavedl *einzel* místo dosavadního *einzig*, či *einig* místo *einzig*. Takté provedená ortografická korekce se však většinou nesetkala u současníků s porozuměním. Kritickým zpracováním zde autor míní pojem a jeho různé významy, na jejichž přesném popisu mu velice záleželo. Adelung lituje skutečnosti, že právě tato nejnáročnější část jeho práce zůstala nepovšimnuta a nedošla náležitého ocenění. Kritizováno bylo mimo jiné velké množství příkladů, které autor uvedl. Adelung uznává kritiku ohledně přílišného výběru příkladů z Lutherovy bible, ale co se týče příkladů uvedených kvůli přesnému odlišení synonym př. *anzeigen, berichten, melden, benachrichtigen, Nachricht ertheilen* atd., pak jejich výčet

pokládá za přiměřený a nutný. Ve druhém vydání z roku 1808 některé jemu vytýkané nedostatky upravuje, podobně se upravuje design slovníku, mění se obchodní strategie vydavatele. K důvodu, který ho k vydání slovníku přiměl, se uvádí následující: „*Wir dürfen kühn behaupten, daß wir, entfernt von Gewinnsucht, bloß aus Patriotismus, aus Liebe zu unserer Sprache und aus Eifer, die Reinigkeit derselben zu verbreiten, dieses so große Unternehmen gewagt haben. Daß, um eine Sprache in ihrem ganzen Umfange kennen zu lernen ...*“ (1, 1808, s. 3). Vydavatele k tomuto odvážnému a záslužnému kroku přiměl podle jeho vlastních slov patriotismus, lásku k rodnému jazyku a předně snaha poznat a zachytit tento jazyk v celém svém rozsahu. Následně se zmíňuje také o tom, komu je slovník určen: „... so daß es nicht nur dem Erzieher, Gelehrten und Geschäftsmanne, sondern überhaupt einem jeden, der nicht bey den meisten Wörtern Gefahr laufen will, sie falsch zu schreiben oder anzuwenden, ein unentbehrliches Bedürfniß ist“ (1, 1808, s. 3).

Slovník je tedy – v duchu osvícenství, které usiluje o vzdělání každého jednotlivce – určen všem, i tém nejchudším. Proto vydavatel lituje vysoké ceny prvního vydání, která znemožňuje pořídit si slovník tém méně majetnějším a slibuje výrazné snížení ceny u druhého vydání, aby si jej mohl každý opatřit.

V historii německé lexikografie nemá Adelung žádného rovnocenného předchůdce. Jeho slovník se stal jedinečnou pomůckou pro široký okruh uživatelů i vzorem pro další lexikografy. Z jeho principů vychází německá lexikografie v podstatě dodnes.

Joachim Heinrich Campe

J. H. Campe byl jedním z hlavních Adelungových oponentů. Kritizoval na jeho slovníku dominantní postavení saského dialekту i absenci cizích slov, které v době osvícenství a s ním spojeného vědeckého bádání zaznamenaly nebývalý nárůst. Campe propagoval myšlenku vytvoření univerzálního německého slovníku. Takové dílo skutečně v letech 1807 – 1811 pod názvem *Wörterbuch der deutschen Sprache* vydal. Na rozdíl od Adelunga se Campe snažil odpoutat od všech dialektů, a pro svůj slovník upřednostnil jazyk literární, tedy jazyk psaný. Autor sice zaznamenává také některá regionální heteronyma, ale se znakem, znázorňujícím, zda je doporučuje k užívání, nebo zda je považuje za chybná. I když Campe své dílo pojímá jako dílo vůči Adelungovi konkurenční a rozsahem ho překonává, řadu principů z Adelungovy práce kopíruje, např. gramatické údaje nebo parafráze. Podobně jako Adelung usiluje Campe o co nejrozšířejší německý slovník, který by shromáždil veškeré bohatství tohoto jazyka. Důležité místo tu mají i nová slova. Campe si je vědom obrovských slovotvorných možností v němčině: „*Unsere Sprache ist nämlich, vor allem andern, auch zugleich so unendlich fruchtbar, so vielfach fähig, aus jedem bekannten Worte (bald durch Zusammensetzungen, bald durch ihre Ableitungsmittel) ein bis jetzt noch unbekanntes Wort zu gebären...daß jede Leipziger Ostermesse in allen den Tausenden neuer Schriften ... jedesmal wieder ein paar tausend neue Wörter mitbringt*“ (2, 1807, s. 9).

Nápadné je proto v tomto díle velké množství kompozit, starých i nově vytvořených. Co se týče struktury slovníku, nelíší se tato nijak zvlášť od Adelungovy. Jak již bylo uvedeno výše, z Adelungova díla Campe nepopiratelně vychází a pouze v některých bodech ho doplňuje. Z jazykovědného hlediska nepřinesl Campeho slovník žádné podstatné změny. Je zde ale obzvláště patrný vliv osvícenské záliby v systému. Campe vypracoval důmyslný řád, podle kterého označoval slova ne zcela běžně užívaná do čtrnácti tříd: př. slova zastaralá, ale od uznávaných spisovatelů opět obnovená, nová slova ještě nezaběhlá (*folgerecht, Lehrgang*), nová slova, dále slova, která Campe osobně vytvořil překladem z cizího jazyka (*Stelldichein* pro francouzské *rendezvous*) apod. Aby byl lexikon dostupný všem a umožnil tak v souladu se soudobými kulturně-sociálními požadavky přístup ke vzdělávání i laikům, řadil Campe hesla nikoliv podle původu a příbuznosti, nýbrž striktně abecedicky, a proto ani on – řečeno slovy moderní lingvistiky – nehnízdí.

Campeho obsáhlý slovník reagoval stejně jako Adelungův na lexikografické snahy kodifikovat německý jazyk a dosáhl v tomto ohledu výjimečného postavení.

Johann August Eberhard

Eberhard vydal ve své době unikátní synonymní slovník *Versuch einer allgemeinen deutschen Synonymik* (1795 – 1802), který svým rozsahem a strukturou znamenal vrchol synonymní lexikografie. Eberhard vycházel z předpokladu, že bohatství jazyka spočívá v tom, kolik zná slov pro daný předmět či pojem. Snažil se v racionalisticky-osvícenském duchu přesně odlišit význam jednotlivých synonym a popsat jejich vzájemné vztahy. Při sestavování slovníku došel k závěru, že mnoho slov vyjadřuje tak křehké myšlenky, že je člověk sice intuitivně vnímá, ale jen těžko se slovně postihují.

Podle Eberharda slouží schopnost rozlišení synonym k rozvíjení jazykových znalostí a tím, v souladu s Humboldtovou teorií, k dokonalejšímu myšlení a lepšímu poznání světa. Podrobné rozlišení synonymních výrazů nám zprostředkuje přesný význam věcí a jevů, které tato slova označují. Dále má tento výklad zabránit omylům, plynoucím z chybné záměny výrazů, jako např. v náboženství nebo v politice. Na rozdíl od Adelunga a Campeho není jeho slovník určen pro praktické užívání, ale je koncipován jako slovník filosoficko-kritický.

Menší *Synonymisches Handwörterbuch der deutschen Sprache* od téhož autora je už určen všem, kdo si chtějí pomocí jazyka bystřit rozum a chtějí správně užívat významově blízké výrazy. Eberhard tvrdí, že studium jazyka, je-li vedeno ve filosofickém duchu, pomůže zdokonalit myšlení a rozvíjet rozumové schopnosti. Podle autora se každý musí na cestě za pravdou naučit používat rozum. Ke správnému užívání rozumu napomáhá zkoumání a pochopení rozdílů jednotlivých synonym. Cvičit se v takové dovednosti také zlepšuje důvtip. V tomto směru tedy považuje Eberhard synonymiku za velmi užitečnou. „*Ein vollständiges Wörterbuch wird also der beste Maasstab des Verstandes einer ganzen Nation seyn; so wie der Grad ihres Scharfsinns insonderheit in ihrer vollständigsten Synonymik sichtbar werden müsste*“ (4, 1845, s. 9).

Kromě výše jmenované priority – tříbení rozumu –, kterou studium synonym garantuje, zmiňuje Eberhard ještě dvě další výhody. Jednou z nich je umění snadně a korektně se vyjadřovat, neboť volba správného výrazu dodá jak mluvenému projevu, tak psanému textu patřičný půvab. Konečně je existence slovníku synonym podstatnou výhodou pro cizince, kteří se učí německy a potřebují znát vzájemný vztah určitých významově příbuzných slov.

Závěr

Vliv osvícenské filozofie se pozitivně projevil i v oblasti lexikografie. Pozornost se věnuje národním jazykům a jejich jednojazyčným slovníkům. V Německu si lingvisté uvědomují potřebu obsáhlého slovníku, který by kodifikoval současný jazyk, zaznamenal jeho bohatství, vysvětlil významy jednotlivých slov a objasnil jejich původ. K předním lexikografům této doby se řadí J. Ch. Adelung a J. H. Campe. V jejich rozsáhlých lexikonech se projevuje vliv osvícenství a jeho záliby v systému. Slovníky jsou po této stránce důmyslně propracovány. Hesla jsou řazena abecedně a v rámci výkladu jednotlivých výrazů se postupuje od původního významu k významům přeneseným, podle Adelungových slov „der Sache gemäß“. Pro vysvětlení významu se užívá jednoduchých parafrází a správné užití je dokládáno příklady.

V duchu osvícenské filozofie jsou slovníky určeny všem, nejen odborníkům, a jejich cílem je kromě zachycení, kodifikace a obohacení současné slovní zásoby poučit čtenáře. Právě k tomu slouží parafráze, objasňující nejen význam, ale i etymologický původ jednotlivých slov. I zde se tedy projevuje osvícenská tendence vzdělávat široké vrstvy. Racionalistický přístup je nejvíce patrný u Eberhardova slovníku synonym. Celou předmluvou prostupuje myšlenka o bezprostřední vazbě jazyka na rozum. Eberhard klade velký důraz na racionální obsah slova. Precizní vysvětlení a rozlišení jednotlivých synonym má za účel správné pochopení a užívání jednotlivých výrazů, především ale je pomůckou při bystření rozumu a cvičení důvtipu. Protože

rozum je důležitý při poznávání pravdy a studium jazyka pro zdokonalování rozumu a myšlení, má funkce jazyka v poznávacím procesu významnou pozici. Důkladný slovník vnímá Eberhard jako „nejlepší měřítko rozumu celého národa“. Kdo se naučí rozlišovat a správně užívat jazykový potenciál (konkrétně například jednotlivá synonyma), dokáže korektně a s půvabem formulovat myšlenky a navíc dosáhne zdokonalení rozumových schopností.

Seznam citované literatury

1. ADELUNG, J. CH. 1808. *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart*. Band I – IV. Leipzig 1793 – 1801, 2. Auflage.
2. CAMPE, J. H. 1807. *Wörterbuch der Deutschen Sprache*. Band I – V. Braunschweig 1807 – 1811.
3. ČERNÝ, J. 1996. *Dějiny lingvistiky*. Praha: Votobia, s. 77. ISBN 80-85885-96-4.
4. EBERHARD, J. A. 1845. *Synonymisches Handwörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin.

Kontakt

Lenka Kalousková

Vysoká škola ekonomická

Katedra nemeckého jazyka

Námestie W. Churchilla 4, 130 67 Praha

Česká republika

Email: lenka.kalouskova@vse.cz

IMPACT OF NATIONALISM ON LANGUAGE-NAMING PRACTICES IN 19TH CENTURY CROATIA

NIKOLA ZEČEVIĆ

Abstract

This paper analyses the impact of nationalism on linguistic identity and linguistic standpoints in Croatia, in the 19th century. Its goal is not to deny or negate any linguistic idiom, but to deconstruct, through comparative quoting of prominent writers, linguists and politicians their multiple perception of linguistic identity in former Croatia, Slavonia and Dalmatia. It will also contextualize that period with the phenomenon of the modern (re)naming of Serbo-Croatian language, in particular naming of its four separate standardized variants.

Keywords: Serbo-Croatian language, Illyrian language, Croatian language, Dalmatian language, Nationalism.

Abstrakt

Práca sa zaobera analýzou vplyvu nájazdového identitu a jazykové hľadiská v Chorvátsku v 19. storočí. Jej cieľ nie je popierať alebo negovať akýkoľvek jazykový idióm, ale aby komparáciou citácií popredných spisovateľov, lingvistov a politikov, rozloží ich vnímanie a mnohostrannosť jazykovej identity vo vtedajšom Chorvátsku, Slavónii a Dalmácii. Práca tiež uvedie do súvislosti vtedajšie časy s javom moderného (pre)menovania Srbsko-chorvátskeho jazyka, konkrétnie samostatné pomenovanie jeho štyroch štandardizovaných variant.

Kľúčové slová: srbochorvátsky, ilýrčina, chorvátsky, dalmatinčina, nájazdovizmus.

Introduction

The Serbo-Croatian¹ was the language predominantly used in the former Yugoslavia (1945 – 1991). It was the official language in four of the six federal states: Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro and Serbia², while the other two federal states (Macedonia, Slovenia) had their own national languages: Slovenian and Macedonian. Serbo-Croatian language was created on the basis of the *Vienna Literary Agreement* (28 March 1850) and the *Novi Sad Agreement* (10 December 1954).

So long as the *Vienna agreement* was in force, the *two-part name* of the language was not mentioned, but it was agreed that all South Slavs must have a common language. The signatories of the agreement, among others, were Vuk Stefanović Karadžić from Serbia, Ivan Mažuranić from Croatia and Franc Miklošič from Slovenia. Later, the Slovenian language has been left out of this standardization, because of its disparity, although the official language of the Kingdom of Yugoslavia (1918 – 1945) formally was called Serbo-Croato-Slovenian³. In socialist Yugoslavia, the Serbo-Croatian language was spoken by 73% of the population, so we can say that this language functioned as an unofficial *lingua franca*.

¹ Terms: a) Serbo-Croatian, b) Croato-Serbian, c) Serbian or Croatian, d) Croatian or Serbian, were used equally.

² In the Serbian autonomous provinces Vojvodina and Kosovo, minority languages (such as Hungarian or Albanian) were in official use.

³ Although the Slovenian language differs from Serbo-Croatian, the official state ideology in Kingdom of Yugoslavia insisted on the idea that Serbs, Croats and Slovenes are “three tribes of one Yugoslav nation”.

The Novi Sad Agreement provided that „the national language of Serbs, Croats and Montenegrins⁴ is single language” – Serbo-Croatian (Croato-Serbian), and that „officially, within the name of the language it is always necessary to emphasize both of its component parts (Croatian and Serbian)”. This language had two equal alphabets: Latin and Cyrillic; three pronunciations: Ekavian, Ijekavian and Ikavian; and three dialects: Štokavian, Kajkavian and Čakavian. After the breakup of Yugoslavia (1991 – 1995), there was a break-up of the Serbo-Croatian language, on whose ruins arose Serbian, Croatian⁵, Bosnian and Montenegrin language.

However, despite the different names of these standards, we can certainly say that there has not been any essential differentiation⁶ between them, so it comes to one polycentric language, with four different names. In this sense, Bernahrd Gröschel states „In addition, the constitutional declarations of some idiom as official language and constitutionally fixing of its name do not have sociolinguistic character, but political (...) Since the constitutional declaration of the official language is managed by non-scientific motives, it does not affect the sociolinguistics” (Kordić, 2010, p. 110).

Premodern naming of the language in Croatia

In the context of the naming the language in Croatia in the premodern times, it is best to quote the Croatian linguist Snježana Kordić: „The name *Croatian language* since 17th century until the middle of the 19th century was limited to Kajkavian (dialect), and thus opposed to the Štokavian and to the name *Slavonian language*, which was marked as Štokavian. Thus, for example, Reljković in his grammar *Nova slavonska i nimacska gramatika* (New Slavonic and German Grammar) from 1767 puts Slavonian language different from Croatian, (and) Dalmatian (...) He names his Štokavian as *Slavonian*, while he describes the for him foreign Kajkavian as *Croatian*. It was not an individual case, but common practice. (...)

There are number of confirmations that in the first half of the 19th century Slavonian still meant Štokavian, and Croatian meant Kajkavian, eg. in 1831 it was translated from the Štokavian to Kajkavian, under the title »Iz Szlavonzkoga na Horvatzki Jezik« (...). For example, Illyrian⁷ D. Rakovac in 1842, in *Mali katekizam za velike ljude* (Small Catechism for Great People) answers the question why they are called Illyrians rather than Croats, and for him that was because „literature is meant to extend to the rest of our brothers by blood and language namely: Slavonians, Dalmatians, Serbs, Carniolians, and all of south-western Slavs. Under the name Croatian it cannot stretch, because each of these would have claimed the right to name language and literature by its own” (Kordić, 2010, p. 272).

These are certainly not the only examples. Fausto Vrančić (Fausto Veranzio) from Šibenik had issued in 1595, in Venice, his five-language dictionary *Dictionarium quique nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Damaticae et Ungaricae*, in which he names Čakavian dialect as Dalmatian language (Verenzio, 1595, p. 135).

Bartol Kašić from Pag, a Jesuit, in his dictionary *Razlika skladanja slovinska*, which was published in 1599, does not name his language as Croatian, but Slavic language („jezik slovinski“) or *lingua illyrica*, and *Bosnian, Dalmatian or Dubrovnik language* (Horvat, 1993, p.

⁴ Bosniaks at the time were still not recognized as a separate nation. They will be recognized under the national name *Muslims* in 1968, while in 1993 they declared the official national name – *Bosniaks*.

⁵ Cyrillic alphabet was put out from Croatian language as equal.

⁶ All attempts of linguistic purism, archaization of language and introduction of new letters minimally affected the criterion of mutual intelligibility.

⁷ The Illyrian Movement considered South Slavic population in the Balkans as descendants of the old Balkan Illyrians (inspired by the ideas of Slovakian ideologist of Pan-Slavism Ján Kollár).

17) Kašić also states in one letter from 1633 that the term *Illyrian provinces* refers to Istria, Croatia, Dalmatia, Bosnia, Ragusa, Herzegovina, Serbia, Slavonia and Syrmia. (Kordić, 2010, p. 269). At the same time, the Franciscan Provincial Franjo Glavinić (1585 – 1652) advocated for printing liturgical books in a language which must be universal, and for him it was *Bosnian* (Horvat, 1993, p. 12).⁸

It is interesting to mention one anthropological standpoint from 1870, published in *Slovenski Sviet*, in Zagreb: „By Yugoslavs, Slavic consciousness was related with our name. The language in which liturgical books were originally translated and which became the language of church and literature of the most Slavic people was called before and is called even today „Slavic language”⁹ („jezik slovjenški”).“

In the same publication there is a Faustin Vrančić's viewpoint that a language of Croats and Serbs is „Dalmatian, Croatian, Serbian or Bosnian, which is all the same”¹⁰, or Adam Bohorič's separate allegation of Croatian and Dalmatian language, and Peter Loderecker's notion of Dalmatian language in his dictionary from 1605.¹¹ It is important to say that citizens of Dubrovnik (Ragusa), from the end of the 15th century until the late 18th century, called their own language *lingua seruiana* (Kordić, 2010, p. 273).

All this examples are not implying that today the term *Croatian language* is anyhow disputable. However, they certainly suggest that the naming of languages, not only in today's Croatia, was articulated by nationalist (political) reasons, and not by scientific and linguistic ones. Premodern people of this area have had a multi-layered identity: local, regional, religious, etc.; and those identities were changing and mutating, depending on political trends.

Different language-naming: Illyrian, Slavic, Croatian, Dalmatian, Bosnian...

Vjekoslav Babukić in his grammar from 1836, while wishing that his Štokavian grammar would be widely accepted, in the chapter on phonetics said: „We Illyrians (Serbs, Croats, Slavonians, Bosnians, Montenegrins, Herzegovinians, Dalmatians, Dubrovnikans, Bulgarians, Istrians, Styrians, Carniolians and Carinthians) have 29 letters...” (Kordić, 2010: 73) Then Ljudevit Gaj in 1839 notes: „The true natives so far could see that we do not make any difference, regarding the brotherly love between Croats, Serbs, Wends, Slavonians, Dalmatians, Bosniaks etc., but to invite all together in one Illyrian wheel” (Kordić, 2010, p. 266).

In newspaper *Danica Ilirska* from 1841, which was published in Zagreb and edited by Ljudevit Gaj, in a short article *Slavic languages* it is said: „Illyrian language (Serbian, Croatian, Carniolian, Dalmatian) is the language of the poetry”¹² while in a figurative travelogue from the following year, Croats and Dalmatians were clearly separated, specifically with the notion of Croatian-Dalmatian or just Dalmatian language: „*The island of Pag has twofold residents: the north side, with the town of Pag is inhabited by Croatians, while Dalmatians live in the south. The first are Čakavian, second Štokavians. (...) The other day we were in Zadar: quite a nice town, but very, very Italianized, only the villagers, who are seen there, are speaking Dalmatian and they call themselves »Italians«! Illyrian language is taught in seminaries, but poor (...) The famous person for us in Zadar was Kuzmanić, professor (...) he knows very well Dalmatian language, and he is working on the dictionary, in which he will put only people's words. (...) From Zadar I went to the island of Ugljan. Residents here are still somewhere considered as Croatians, but their language is not Croatian.*”¹³ And the following was written about Dubrovnik:

⁸ The universality of the Bosnian speech, according to Glavinić, lays in its overall intelligibility in most parts of South Slavic (Croatian) Catholic world.

⁹ Slovenski sviet, Nakladom Lav. Hartmána knjižara, Zagreb, 1870, p. 54.

¹⁰ Ibidem, p. 55.

¹¹ Ibidem, p. 53.

¹² Danica Ilirska (newspaper), *Slavjanski jezici*, vol. 34, Zagreb, 1841, p. 4.

¹³ ILIRSKA, D. *Uломак još jednoga Sreznjevskova dopisa*, vol. 21, Zagreb, 1842, p. 3.

„After we took a rest for several hours in Cavtat, we went the same night with the boat to Dubrovnik. (...) In particular, you can hear three languages here: Dalmatian, Italian and French; every educated person speaks all three with distinction; and ordinary people yet more Dalmatian, than Italian.”¹⁴

Newspaper *Zora Dalmatinska* has published in 1847 Antolić’s *Abecedar za dětci* (za naučiti se hrvatski čitati polag novog pravopisa)¹⁵ (Alphabet for Children (to learn to read Croatian for disposition of new orthography)). Soon after, Šime Starčević¹⁶ harshly attacked Croatian Illyrians: „Mr. Vjekoslav Babukić truly holds and defends horned Zagreb orthography (...) (but) he does not, and cannot have any reason to defend crazy and reckless introduction of eyesore letters ē, č, ě, š, ž. (...) As for Mr. Kaznačić, and Mr. Valentić, we know that they wanted to issue *Zora* with Zagreb orthography, but they had to quickly retreat, because they were in fact contrary to the most educated Dalmatians. (...) Dalmatians have their own, pure Dalmatian-Illyrian language (...) It would be therefore polite to advise Croats Sutlosavodravians, to join Dalmatians, if they want to speak real Illyrian. (...) Would it not therefore be a much politer for Smart Croats and smart Slavonians to reject any arrogance, and to join pure orthography of *Zora Dalmatinska*...”¹⁷

On the other hand, Ignatije Al. Berlić wrote an article in *Zora Dalmatinska*, regarding menace of *people's language* in Dubrovnik by Croatian language policy: „That's how our new writers behave, they want to correct language, or to destroy it and spoil it!! - As it seems, they have taken old Dubrovnikans for experiment, or maybe Croatian language? (...) In fact they do not respect neither our closest brothers Serbs, with which we have to agree and connect in the literature, sooner or later, because in the Serbian books you will not find such anti-linguistic gross errors (...) Hey people, hey brothers! Take Vuk's grammar, it is not written only from the mouth of the people in Serbia, Herzegovina, Banat, Syrmia and Montenegro, but still every word, every case, and everything else is lifted and lined from people's songs and books, so what do you want more?”¹⁸

One year later, in the same newspaper Matija Ban in his article *Domovini mojoj* (To my Homeland), while advocating the unification of Dalmatia with Croatia and Slavonia, notes: „I have defended in all places and from everybody the honour of our Dalmatian name, and I am defending it right now; here from the Dalmatian land, from the country of my brothers, I say to the whole Yugoslav world that entire Dalmatian people never trampled their own nationality, nor it ever will. (...) It would be a betrayal, it would be the last folly, would be the largest shame, what centuries would never wash, but what could never tarnish the true Dalmatian. I say *true Dalmatian*, because true Dalmatians are not those people who do not even want to know our own mother tongue. (...) I am just asking, whose representatives can be considered as a natural and legitimate deputies of Dalmatian people; those who will require in Dalmatia Dalmatian language and national alliance with the brothers (...); or others that will require in

¹⁴ ILIRSKA, D. *Uломак još jednoga Sreznjevskova dopisa*, vol. 22, Zagreb, 1842, p. 2 – 3.

¹⁵ Dalmatinska Zora (newspaper), vol. 11, Zadar, 1847, p. 1 – 4.

¹⁶ Šime Starčević (1784 – 1859) – priest and linguist from Lika, uncle of famous Croatian politician and writer Ante Starčević. In: *Zora Dalmatinska* from 1847 we can find a proper eulogy to Šime Starčević by Franjo Turić Ličanin: „From our great native priest Mr. Šime Starčević, who is doing everything to support and raise our country to the level of rejoicing, I received volumes of *Zora* from this year (...) I can not guess why our people are so careless about *Zora*. Well Dalmatian language is our language too. Lika and Dalmatia are two twin sisters.” (source: Turić, Franjo, *Slavno uredništvo*, in: *Zora Dalmatinska*, vol. 4, Zadar, 1847, p. 1.)

¹⁷ STARČEVIĆ, Š. 1847. Priateljska opomena. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 17, p. 1 – 3.

¹⁸ BERLIĆ, I. 1847. O izobrazbenju i knjixenstvu. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 20, p. 2 – 3.

Dalmatia Italian language..."¹⁹ However, as Ivo Banac said, although Matija Ban presented himself as a Slav from Dubrovnik, he was greatly influenced by what Banac defined as *linguistic Serbianism* (referring his poetic greeting to *mother Serbia*, from 1844) (Banac, 1983, p. 459).

During 1849 Ante Kuzmanić, editor of *Zora Dalmatinska*, publishes articles with escalation of convictions towards national separatism in Dalmatia: „But foreign boyarship after realizing that the scope of *Italianism* wasn't helpful, invented *Dalmatianism* to separate us (...) from our oldest brothers, like there behind Velebit everything is woof; like that Dalmatians are some particular nation in the world, without knowing that in Bosnia, Herzegovina, Serbia, Banat, Slavonia, etc. people are singing and talking in the same way like those here at Kolar, and through the other Dalmatian krajinas. (...) This sermon of mine, all the way is related to the basis of our society, to our Croatian nationality, which could not have two languages (...). We hold firmly to our brothers Croatians; their merits are great (...); their heritage, it should be our heritage too.”²⁰

In this context, we can say that *Zora Dalmatinska* or its editorial staff, acted from Croatian national positions, which however did not have an anti-Serb subtext (on the contrary). It was further seen in Kuzmanić's articles („Serbs our brothers”), but also in epistle of *Lička pastirica* (Shepherdess from Lika, again pseudonym of Šime Starčević) – *From the Serbs*, in which Starčević disputes the etymological derivation of the word *Serb* from Latini Servus, Serbula, Servii (serves), and insists on their Illyrian origin.²¹

It is interesting to mention the writing of Josip Grubišić and his essay *Protresanje* (Shake) about *Croato-Dalmatians*: „Our brothers from upper Croatia overtook us with their order in people's literature, courage, in the patriotism, and we Dalmatians cannot do anything else but to honour our older brothers Croatians, who are inspiring us with such nobility of courage and patriotism”.²² In one of the next issues Grubišić published article *Opomena mojim zemljacima* (Warning for my Compatriots), in which he expressed the desire for union of Dalmatia and Croatia, but he also says: „Dalmatian nation does not have to give up its own nationality, and in defiance to all Italian converts, and German converts, has to be worshiped as one, and not the last, glorious branches of the wide Slavic tree.”²³

The construction *Dalmatian nation* was not the only one which was mentioned in that time. In 1848 Croatians and Slavonians, or „*Croato-Slavonians*” have made demand for binominal *Croato-Slavonian* nation, which included Orthodox Christians too, because „52 of 105 present MPs, all traders, intellectuals and military frontiersmen, were of Orthodox religion” (Kordić, 2010, pp. 208, 209).

In the magazine *Bosanski prijatelj* from 1850, which was published in Zagreb and edited by Ivan Franjo Jukić, in the chapter *Bosnian Literature* (subtitle: Writers, who have written in Cyrillic alphabet) states: „In addition Bosnian manuscripts and later printed books were written in pure Illyrian language. This Cyrillic was used, not only by the Bosnian Catholics, but also in Dalmatia, Slavonia and Serbia”.²⁴ Description continues with the list of writers who were using Cyrillic alphabet, especially friar Matija Divković and his writing *Plać blažene djevice Marije* (Cry of Blessed Virgin Mary): „It begins with different prayers, very beautiful, valuable and useful, as much for the monks, so for the secular people; and those prayers were collected and

¹⁹ BAN, M. 1848. Domovini mojoj. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 18, p. 2.

²⁰ KUZMANIĆ, A. 1849. Slovo rečeno u Zadru (...). In: *Zora Dalmatinska*, vol. 6, p. 2 – 4.

²¹ Poslanica Ličke pastirice. Od Serblah. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 5, 1848, p. 3 – 4.

²² GRUBIŠIĆ, J. 1848. Protresanje. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 34, 1848, p. 3.

²³ GRUBIŠIĆ, J. 1848. Opomena mojim zemljacima. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 41, p. 3.

²⁴ Književnost bosanska. 1850. In: *Bosanski prijatelj*, vol. 1, Zagreb, p. 26.

translated from Latin language into Bosnian language, with Serbian letters by divine (...) in Venice (1632)."²⁵

However, in the journal *Napredak* from 1873, which was published in Zagreb and was presented as the voice of the *Croatian Teaching and Literary Assembly*, Janko Tomić in his text *Croatian writers*, in the context of the Cyrillic alphabet, says: „Stjepan Matijević translated into Bosnian language *Izповиједаоник* (Rome 1630) and its language is beautiful.” Tomić further interprets the reasons for the publication of similar religious books: „It was a pity small group of Bosniaks, who took a care of salvation for the souls of their faithful, the way that they considered seemly. But although Bosnia needed more religious books, Roman propaganda was not so inflammable in its work, like during the cultivation of Glagolitic; it preferred to publish the writings printed in Latin, which outweighed Cyrillic in Bosnia during 17th and 18th century, with complete overcome in the 19th century.”²⁶

The events in the Dalmatian parliament (Dalmatinski sabor) of that time are worth mentioning. *The Report of the Committee for the equalization of the Italian and Slavic language* was asking from the parliament that „during this session it is necessary to take legal measures to equalize properly Slavo-Dalmatian language with Italian language, equalize it as much in teaching as in criminal and civil jurisdiction” (*Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora*, 1864, p. 100).

This proposal was further observed by the representative of the municipality of Dubrovnik and Cavtat, Juraj Pulić (January 16, 1863), in which he asks: „Let this Excellent Parliament (...) find and decide (...) that the mother and the national language of Dalmatia, Slavic language (indicated too as Slavo-Dalmatian) (...) is equal with the benevolent guest language of the province, Italian” (*Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora*, 1864, *Ibidem*) A year later, however, during a session of the Dalmatian parliament, Pulić requested the introduction of the Croatian language: „Let this Excellent Parliament and the Government of His Majesty recognize: a) exigency to introduce native vernacular Croatian language in auxiliary and smaller classrooms...” (*Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora*, 1864, p. 118).

At that time the famous Split mayor and autonomist ('Italianist') Dr. Antun Bajamonti intensively promoted the idea of a separate Dalmatian identity towards Croatian: „What is a better opportunity for us autonomous people to show how much honesty and truthfulness was in our speeches? What is a better opportunity to show that, while opposing the union with Croatia, we did not fight against our language and our ethnicity? What is a better opportunity to prove, with one word, that our promises and our arguments are corresponding with the proclamation *Slavs tomorrow, but Croats never?* (...) On the other hand, gentlemen, the solution to the disagreement on the union with Croatia does not depend on us. If, in addition, the supreme state's interest is to Croatize us, we will have to accept it; if on the contrary it is necessary to leave us as we are Slavo-Dalmatians, we will stay that way” (*Spisi Dalmatinskog Pokrajinskog Sabora*, 1864, p. 111)

From this we can see that the people of today's Croatia, in its historical regions: inner Croatia, Slavonia and Dalmatia, harboured multiple identities. Some were considered members of the Dalmatian people (nation?), but were in favour of the primary political unity with the Croatians and Slavonians, while considering themselves at the same time as members of the Illyrian or Slavic nation, which included other South Slavic peoples such as the Serbs. Some considered Dalmatian people as historical part of the Croatian nation, without negating the affiliation of this dualism with wider *Illyrian / Slavic nation*. The minority still insisted on complete individuality of Dalmatian people towards the Croatian nation. The same categorical framework can be applied to the practices of language naming. While some were saying that they have their Dalmatian or Bosnian language, considering it as the same with the Croatian and

²⁵ *Ibidem*, p. 30.

²⁶ TOMIĆ, J. Hrvatski pisci. In: *Napredak, Zagreb*, 1873, vol.14, p. 424.

other South Slavic languages (Serbian), others believed that the Dalmatian or Bosnian language are part of the wide Croatian language, which is the same with the Serbian language; and both are usually the common language known as *Illyrian* or *Slavic*.

On political and linguistic unity of Croats and Serbs

In parallel with nationalistic tensions, we can find multiple examples of Croatian-Serbian cooperation and interdependence. Thus, for example, Ban Josip Jelačić²⁷, in his *Proclamation to Croat and Serb people* from 1848 says: „Receive fraternal and affectionate greetings to all our people, and to the clergy of both churches...”²⁸

On the other hand, it is interesting to mention the speech of Serbian politician Božidar Petranović in Knin, on 6 July 1848: „My loving brothers (...) I will try hard (and I know my brothers that you will willingly hear this) I will try as soon as possible to introduce our beloved Croatian language in the schools and in the courts. So you my labour brothers will understand everything which will be discussed in the court (...) We are Croatians, so we have to keep our nationality and language as the apple of the eye, and to defend it until the last drop of blood – my brothers *Ristians and Christians*, we are all children of one father, who is in heaven, we are all the truly one-blood brothers.”²⁹ Although Petranović’s words can be interpreted in two ways, if we take into account that a decade earlier he claimed that the inhabitants of Dalmatia are Serbs (Banac, 1983, p. 454), it is certain that in the context of this statement he wanted to say that Croats and Serbs actually belong to the one Croatian nation, in political sense.

In the journal *Napredak*, Antun Pechan in his work *Nešto o Obradoviću i duhu njegovih djela* (Something about Obradović and the spirit of his works) observes the life and ideas of Dositej Obradović³⁰, and very affirmatively concludes: „Obradović did not deal with the name of the nation and nationality (in the narrow sense). He witnessed already then in his soul that the name or term are not related with the literature or people’s education, but that the language is a proof of people’s unity. Therefore, he did not ask who is Croat, who is Serb, Šokac or Bunjevac, but in his noble spirit, he was asking: „Who speaks my language?“³¹ It is interesting to say that the editorial board of *Napredak*, at this Pechan’s conclusion added a footnote: „Travelling with Vuk (Karadžić) through Croatia and Dalmatia was exceedingly pleasant. When someone told him he spoke Croatian, he would add: But it is Serbian; to whom he said, I speak Serbian, they would respond: that’s truly Croatian. And so it is.“³² Pechan was also very particular about the existence of the Croato-Serbian or Serbo-Croatian common literature referring to the Dositej’s statement: „Who does not know that the people of Montenegro, Herzegovina, Bosnia, Serbia, Croatia, Slavonia, Syrmia, Banat and Bačka, except Vlachs, speak the same language?“ Pechan then very suggestively concludes: „If Croats and Serbs would have more people like Obradović today, when our every writer and patriot, before he tackles the job, would have in mind Obradović’s words, there would be less fragmentation among the people

²⁷ Josip Jelačić (1801 – 1859) – Croatian ban, which will abolish serfdom in Croatia. He initiated the establishment of *Croatian Theater* and was responsible for raising the *Diocese of Zagreb* to the rank of Archdiocese. On his initiative, the *Society of Yugoslav History* will be founded in 1850.

²⁸ Narodu hrvatskome i serbskome u trojednoj kraljevini Dalmacie Hrvatske i Slavonie ljubezni pozdrav. In: *Zora Dalmatinska*, vol. 29, Zadar, 1848, p. 2 – 3.

²⁹ Slovo rečeno u Kninu na 6 serpnja tek. Od gosp. D.ra Boxidara Petranovicha prid izbiracima.... In: *Zora Dalmatinska*, vol. 29, Zadar, 1848, p. 1 – 2.

³⁰ Dositej Obradović (1742 – 1811) – Serbian writer, philosopher and one of the creators of Serbian national revival.

³¹ PECHAN, A. 1873. Nešto ob Obradoviću i duhu njegovih diela. In: *Napredak*, vol. 4, Zagreb, p. 58.

³² Ibidem

and the book, less justice to the name of a Croat and a Serb, but generally more useful and concise books, which would represent to the whole world the uniqueness of language of all the aforementioned peoples. If we are to benefit from Obradović's idea, we should leave fighting each other for the name of a Croat or a Serb, therefore we should not make excuses whether to say Croatian, Serbian, Croato-Serbian or Serbo-Croatian language, but to work with the concerted forces on the education of our people with beautiful literary language, which is indeed one common language.”³³

Furthermore, Ivan Mažuranić in his grammar *Slovnica Hrvatska* from 1859 states: „The Croatian language is a Slavic dialect, which is spoken in both parts of Croatia (Austrian and Turkish), Dalmatia, Istria, Serbia and Montenegro, although it is called Serbian by Serbs. [...] In addition to the absence of general national name, our language could be called by Kopitar: Croato-Serbian, or: Serbo-Croatian” (Kordić, 2010, p. 274). In the same year, Vatroslav Jagić in the magazine *Narodne novine*, argues that the Croats mostly spread the idea of a common south Slavic nation: „from north to the south, from east to the west, Illyrian responded to Illyrian, or as we now say Yugoslav to Yugoslav; and in all this who was the leader? Kajkavian Croats” (Kordić, 2010, p. 209).

It is particularly interesting to note that the Croatian Parliament (Hrvatski sabor) in 1861, voted to name the official language as Yugoslavian: „Let them arise gentlemen, who is to be called (language) 'People's' (a small minority). – Who is to be called 'Croato-Slavonian'? (Nobody). – Who is, to be called 'Croatian or Serbian'? (Minority) – Who is, to be called 'Yugoslavian'? (Majority)” (Kordić, 2010, p. 274). At the very end, officials from Vienna refused this request, so the Parliament in 1867 declared the name of official language as ‘Croatian or Serbian’, which was acceptable. Ten years later, the Dalmatian Parliament voted for the name Croato-Serbian or Serbo-Croatian, as the official language.

Dr. Đuro Šurmin in his *Povijest književnosti hrvatske i srpske* (History of Croatian and Serbian Literature), from 1898 states: „Naming of the language “Dubrovnikian”, “Dalmatian”, “Bosnian”, “Croatian”, “Slavonian” proves fragmentation (of Croats). If that was so among educated people, simple people had no idea about anything. The names Slavic or Illyrian are showing that there was a thought of unity, but it was impossible to implement it.” (Šurmin, 1898: 149) Šurmin further adds: „Without one common literary language we could not reach national unity. There were some initiatives, in order to arrange some kind of bond, because we can see that already Šporer (Matić) in his “Illyrian” almanac for the year 1823 fought for a standard language for all of southern Slavs” (Šurmin, 1898, p. 150). Regarding the name of the language, he continued: „It has been mentioned that today for the language which is used by Croats and Serbs, we have two main names: Croatian language among the Croats and Serbian language among the Serbs. In order to prove as much as unity of language, they began to call it Croatian or Serbian language, although it is justified to have only one national name. In the old monuments for the whole at first we knew only for those national names; but when splitting of political life came, then they went to the regional names in Dalmatia, Dubrovnik, Bosnia, Slavonia and others. To even greater confusion, writers brought in general names: Slavic and Illyrian. (...) Many times we have read it in the books; it was created because of ignorance of some foreign writers, who held that the Croatian and Serbian people are Slavic, so that was only generally written”³⁴ (Šurmin, 1898, p. 8).

Conclusion

It follows that political circumstances greatly influenced the definition of official language policy in Croatia, in the 19th century. This period was marked by an acute dilemma: How to call a common language? Illyrian, Slavic, Yugoslavian, Croato-Serbian, Serbo-

³³ Ibidem, p. 59.

³⁴ Ibidem, p. 8.

Croatian...? Examples of regional linguistic particularism / separatism (Dalmatian, Slavonian, Bosnian...) almost disappeared before the end of the 19th century.

The decision of philologists from Zagreb to adopt the Štokavian dialect (the most widespread among the South Slavs) as the official one, although in Zagreb they spoke Kajkavian, was a proof of desires for a general Croatian linguistic standard, which would unite with Serbian standard (which was totally Štokavian) and thus establish the common language of the Croats and Serbs.

A two-part name: Serbo-Croatian or Croato-Serbian was used by Jacob Grimm in 1824, followed by Jernej Kopitar in 1836, and from 1854 it was regularly used in grammars that were published in Zagreb (Kordić, 2010, pp. 127, 128). Pero Budmani published in Vienna his *Grammatica della lingua serbo-croatica (illirica)*, as a result of work in the *Dubrovnik High School*, where Serbo-Croatian was also taught as a first language (Rešetar, 1873, p. 49).

Accordingly, if we take into the account that there are four languages which have been standardized on the basis of the Serbo-Croatian language, we can say with complete certainty that these are only four standardized variants of one polycentric standard language, especially because the differences between the standards are inessential and not systemic and do not affect the criterion of mutual intelligibility.

In the 19th century and today, the language-naming practices have been conditioned by different historical and political circumstances. In this sense, we should not ignore the irresistible dynamics of changes in the local and global level, which imposes new conditions and new needs. Especially if we consider that global trends are intensively affecting disappearance of a large number of languages, around the world. Which includes the fact that maybe in the future the existence (and survival) of the language will become much more important than its name.

Bibliography

- BÁNA, I. 1983. The Confessional "Rule" and the Dubrovnik Exception: The Origins of the "Serb-Catholic" Circle in Nineteenth-Century Dalmatia. In: *Slavic Review*, Vol. 42, No. 3.
- HORVAT, V. 1993. *Bartol Kašić i njegov Ritual rimske u razvoju hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Ritval Rimski (reprint), Kršćanska sadašnjost.
- KORDIĆ, S. 2010. *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux.
- REŠETAR, M. 1873. *Izvješće o C. K. Višoj Dubrovačkoj Gimnaziji, koncem školske 1872 – 73*. Dubrovnik.
- ŠURM, Đ. 1898. *Povijest književnosti hrvatske i srpske*. Zagreb: Knjižara Law Hartmana.
- VERENAZIO, F. 1595. *Dictionarium quique nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Damaticae et Ungaricae*. Apud Nicolaum Morettum.

Kontakt

Mr (MA) Nikola Zečević
 University of Donja Gorica
 Humanistic Studies
 Department: International Relations and Diplomacy
 Oktoih 1, Donja Gorica
 81000 Podgorica
 Email: nikola.zecevic@udg.edu.me

VPLYV EMÓCIÍ NA PROCES UČENIA SA CUDZÍCH JAZYKOV

IMPACT OF EMOTIONS ON LANGUAGE LEARNING

ELENA SMOLEŇOVÁ

Abstrakt

Emócie zohrávajú kľúčovú rolu v procese učenia sa cudzích jazykov. Výskumy zaoberajúce sa touto problematikou v ostatných rokoch napredovali veľmi rýchlym tempom. Najnovšie poznatky z oblasti psychológie, sociológie, kognitívnej lingvistiky a neurofyziológie vniesli svetlo do ponímania podstaty emócií. Moderné teórie zo sféry jazykovednej edukácie vychádzajú z poznatku, že človek je ovládaný ráciom aj emóciami a obidve dimenzie sú dôležité pre pochopenie jeho konania. Cieľom tohto príspevku je poukázať na funkciu emócií pri učení sa cudzích jazykov a ich vzájomnej interakcie s motiváciou a pamäťou.

Kľúčové slová: emócie, učenie sa cudzích jazykov, motivácia, emočná inteligencia, pamäť.

Abstract

Emotions play a key role in language learning. Research on emotions has developed intensively over recent years. New findings from psychology, sociology, cognitive linguistic and neurophysiology has shed more light on nature of emotions. The modern language teaching theories assume that human beings are governed by reason and emotions, and that both are important to understand why they act the way they do. The aim of this article is to illustrate the function and importance of emotions in language learning and their interactions with motivation and memory.

Keywords: emotions, language learning, motivation, emotional intelligency, memory

Úvod

Emócie sú našou neodmysliteľnou genetickou výbavou a vplývajú na nás, či už pozitívne alebo negatívne, v každej sfére nášho života. Pomáhajú nám pri plánovaní, rozhodovaní a v neposlednom rade nám slúžia ako dôležitý dorozumievací prostriedok. Keď hovoríme o emóciách, každý z nás si ich vie predstaviť, no napriek tomu predstavujú veľmi zložitý a rozmanitý fenomén, ktorý púta pozornosť mnohých odborníkov z viacerých vedeckých odborov. Moderní učitelia jazykov a odborníci z oblasti lingviodidaktiky si uvedomujú ich nepopierateľný význam v procese cudzojazyčnej edukácie. Tlaky na znalosť cudzích jazykov zo strany zamestnávateľov sú čoraz silnejšie, a preto si učitelia neustále kladú otázku, ako skvalitniť a zefektívniť edukačný proces. Pre dosiahnutie úspechu v tomto úsilí je nevyhnutné hlbšie poznanie faktorov, ktoré determinujú natoľko komplikovaný jav, akým je učenie sa cudzích jazykov. V modernom humanistickom ponímaní učenia sa, zameranom na študentov a ich potreby, sa vyzdvihuje čoraz častejšie psychologická dimenzia tohto procesu. Racionálny a emočný spôsob myslenia pôsobia vo vzájomnej interakcii. Poznaním princípov fungovania ľudského mozgu a pochopením ľudských emócií a ich vzájomného vplyvu na motiváciu a kognitívne funkcie sa vynárajú nové výzvy v oblasti lingviodidaktiky.

Vymedzenie pojmu emócie

Emócie sú nenahraditeľnou súčasťou života každého človeka a nevyhnutnou potrebou pre jeho prežitie. Považujú sa za jeho vlastníctvo a sú vzácnym zdrojom potrebným pre vzdelenie. Každý z nás prežíva emócie v každodennej živote a vie, čo znamenajú, napriek

tomu je obzvlášť náročné ich zadefinovať. Ľudské emócie sú rôznorodé, univerzálne a kultúrne podmienené. Ide o natoľko zložité javy, že je takmer nemožné sformulovať ich stručnú a presnú definíciu. Z tohto dôvodu možno hovoriť skôr o ich vzniku, vlastnostiach a zložkách.

Známy český psychológ M. Nakonečný (2000) ich definuje nasledovne: „Emoce jsou fenomenálne specifické a komplexní psychické jevy hodnocení situace či stimulace; mají komponentu zážitkovou (citovou), ktorá je klíčová, protože konstituuje v jednotke s poznávaním významu situace, a ďale komponentu behaviorální (inkluzívne výrazovou) a somatickou (zejména viscerální); ako takové jsou reakcii na životně významné situace, ktorá vedle identifikace jejich významu zahrnuje také aktivaci individua k účelné adaptaci daným situacím. Emoce jsou klíčové fenomény, protože vytvárají základ organizace i motivace chování, a tím mu propôjujú psychologický smysl“ (1, 2000, s. 16).

Napriek tomu, že nie je možné jednotne zadefinovať pojem emócie, odborníci sa zhodujú v definovaní ich znakov (2, 2014, s. 8 – 9):

- emócie sú subjektívne a jedinečné,
- len ľažko sa dajú vyjadriť slovami,
- sú prítomné pri každej duševnej činnosti,
- sú neopakovateľné – nie je možné opäť si ich vybaviť,
- môžu pretrvávať, aj keď situácia, ktorá ich vyvolala, už pominula,
- väčšina emócií je bipolárna: láska – nenávist, radosť – smútok atď.,
- sú zmiešané – ambivalentné: láska môže vyvolávať radosť a šťastie, ale aj žiarlivosť, nenávist, strach a pod.,
- vnímame ich v kategóriách príjemný – nepríjemný,
- ľažko sa analyzujú.

Vývin vedeckého skúmania

Poznávanie emócií prešlo dlhou a strastiľnou etapou. Názory na význam a funkciu emócií sa v priebehu vývoja ľudstva menili. Egyptania verili, že všetky dobré a zlé skutky zaznamenáva srdce, nie mozog. Význam mozgu spoznali až v 5. storočí pred Kr. Hippokrates úplne stotožnil mozog s myšľou a vo svojich práciach sa zmienil o význame ľudských emócií. Aristoteles považoval za centrum emócií srdce a povýšil ho za sídlo myšle. Prvým vedomom, ktorý vyvrátil túto tézu bol Galenos, ktorý za centrum emócií označil mozog (Restak, 1995). V 17. storočí sa začali vtedajší mysliteľia ako R. Descartes a B. Spinoza intenzívnejšie zaoberať emóciami a chápali ich ako samostatné procesy. Americký psychológ William James sa prvýkrát v histórii zaoberal úlohou telesných funkcií počas prežívania emócií. Ich chápanie emócií bolo založené na predpoklade, že telesná zmena predchádza vzniku emócií a nie naopak. Objektom systematického výskumu sa emócie stali začiatkom 20. storočia, v období vzniku psychológie.

Vedecký výskum zameraný na didaktiku cudzích jazykov bol dlhodobo orientovaný na racionálnu oblasť poznávania. Obdobie začiatkov 20. storočia sa spája s prvými systematickejšími pokusmi o skúmanie procesov učenia sa cudzích jazykov. Pre toto obdobie bolo charakteristické skúmanie jazyka bez prihliadania na študenta ako najdôležitejšieho aktéra procesu učenia sa a jeho psychických procesov. V období štrukturálnej lingvistiky a behavioristickej psychológie sa skúmal samostatne jazyk a emocionálna dimenzia sa dostala do periférie záujmu. Paralelne popri týchto smeroch sa začali objavovať snahy upozorniť na dôležitosť využívania psychologických poznatkov v pedagogickej praxi. Kvôli nesystematickému prístupu sa však odborníkom nepodarilo dosiahnuť relevantnejšie výsledky v oblasti metodiky (Lojová, 2014).

K významnému zvratu dochádza v období vzniku kognitívnej a neskôr humanistickej psychológie. Významným charakteristickým znakom humanistického prístupu sú zmeny v ponímaní role učiteľa a študenta. Učiteľ zastáva úlohu poradcu, facilitátora a do centra pozornosti sa dostáva študent, ktorý už nie je iba pasívnym recipientom informácií, ale aktívne

sa podielá na priebehu vyučovania. Z pohľadu psycholingvistiky je pre tento prístup charakteristická snaha zapojiť do procesu výučby študenta so svojou osobnosťou a individuálnymi potrebami a zároveň zohľadňovanie nielen racionálneho rozmeru učenia sa, ale aj motivačného a emočného (Balboni, 2015). Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že do procesu učenia sa cudzích jazykov sú zapojené obidve mozgové hemisféry, ktorých činnosť prebieha vo vzájomnej interakcii. Kým ľavá hemisféra zodpovedá za logické, analyticke a racionálne myšlenie, pravá hemisféra spracováva informácie holisticky, globálne a intuitívne. Pri učení sa cudzieho jazyka dochádza najskôr ku globálnemu spracovaniu učebnej látky a následne ku analytickému, a preto nemožno považovať racionálnosť a emócie za protichodné jednotky (Daloiso, 2009). Ľavá mozgová hemisféra je spájaná s logickými prvkami jazyka, ako syntax, sémantika a pravopis. Pravá hemisféra zodpovedá za myšlenie pomocou obrazov a symbolov, vďaka čomu sa študent czieho jazyka dokáže orientovať v obrazných pomenovaniach, v polysémii, a vie pracovať s rytmom jazyka. V neposlednom rade má pravá hemisféra významnú úlohu pri neverbálnej komunikácii (Janíková, 2011). Študenti s dominantnou ľavou hemisférou obľubujú pri štúdiu cudzieho jazyka predovšetkým nasledovné aktivity (Lojová, Vlčková, 2011):

- Radi zbierajú informácie o jazykovom systéme.
- Pri učení im pomáhajú rôzne tabuľky, diagramy a klasifikácie.
- Radi sa učia gramatiku.
- Vďaka svojej schopnosti analyzovať obľubujú cvičenia, pri ktorých majú možnosť výberu z viacerých možností.
- Aj pri praktickom používaní jazyka vedome aplikujú naučené pravidlá.

Študenti s dominantou pravou hemisférou uprednostňujú nasledovné aktivity:

- Radi si vytvárajú asociácie pomocou ilustrácií, kartičiek, plagátov a iných názorných materiálov.
- Pri učení sa gramatiky im pomáhajú cvičenia hrou, humorné cvičenia a úlohy s viacerými možnými riešeniami.
- Obľubujú úlohy založené na intuícii.
- O intuícii sa opierajú aj pri praktickom používaní jazyka.

Súčasný stav výskumu

V súčasnosti sme vďaka prudkému rozvoju neurologických vied svedkami prílivu najnovších poznatkov z tejto oblasti. Pedagógovia aj odborníci z oblasti lingvistiky stojí pred novými výzvami a hľadajú nové súvislosti a možnosti, ako tieto poznatky využiť v procese zefektívnenia procesu výučby. Odhalovaním nových súvislostí tak prispievajú k budovaniu „spojuvacích mostov“ medzi didaktikou a interdisciplinárnymi odbormi ako psycholingvistika a neurolingvistika. Lingvodidaktika ako veda o jazykovom vzdelávaní s veľkým záujmom sleduje najnovšie poznatky, týkajúce sa mechanizmov odohrávajúcich sa v ľudskom mozgu s cieľom vypracovať nové teórie e metódy pre výučbu cudzích jazykov.

Význam emočnej inteligencie

V minulosti bol pojem inteligencia úzko chápaný len ako komplex kognitívnych predpokladov k riešeniu praktických aj teoretických problémov. Neskôr vďaka novým poznatkom vznikla potreba zadefinovať aj iné druhy inteligencie. V 80.rokoch 20.storočia vznikajú nové teórie a ich zástancovia kritizujú výskum, na základe ktorého by sa mali merat výlučne kognitívne schopnosti. H. Gardner (1999) vypracoval novú teóriu, podľa ktorej by sa chápanie inteligencie nemalo obmedzovať len na kognitívne predpoklady a predstavil celú škálu nových druhov inteligencie. Navrhol úplne nový pohľad na ľudský talent, známy pod názvom viacnásobná inteligencia (Multiple intelligences model). Podľa tohto modelu rozlišuje 7 základných zložiek inteligencie:

- lingvistická (prípadne verbálno-lingvistická)
- logicko-matematická
- priestorová inteligencia
- kinestetická inteligencia
- hudobná inteligencia
- interpersonálna
- introspektívna

Za významný prínos pre komplexné chápanie inteligencie sa považujú teórie psychológa D. Golemana, ktorý ako prvý navrhol pojem emočná inteligencia a emočný kvocient (EQ). Jeho dielo „Emotional intelligence“ sa stalo svetovým bestsellerom. Vo svojom diele upozorňuje na nevyhnutnosť emócií pre racionálne rozhodnutia a zároveň pripisuje racionálnemu myšleniu vedúcu úlohu v našich emóciách. „V jistém smyslu tedy máme dva mozky, dva druhy myšlení a dva odlišné druhy inteligence: emoční a racionální. Jak jsme v životě úspěšní, to závisí na obou – nejenom na IQ, ale také na naší citové inteligenci. Bez emoční inteligence není intelekt schopen využít všech svých potenciálů. Svou vzájemnou komplementaritou se stávají limbický systém a neokortex, amygdala a prefrontální laloky rovnoprávnými partnery v psychickém životě. Pokud spolupracují dobře, emoční inteligence vznáší – stejně jako intelektuální schopnosti“ (3,1997, s. 35). Zároveň zvyšovanie EQ odporúča rozvíjať nasledovné schopnosti:

- ✓ poznávanie vlastných emócií – sebauvedomenie,
- ✓ ovládanie vlastných emócií,
- ✓ schopnosť samomotivácie,
- ✓ vnímavosť k emóciám iného človeka – empatia,
- ✓ umenie medziľudských vzťahov.

Emócie a motivácia

Ako sme už spomenuli, učenie je veľmi zložitý proces, na úspešnosti ktorého sa podieľa množstvo vonkajších a vnútorných faktorov, ktoré navzájom úzko súvisia. Učenie je psychický jav, na ktorom sa zúčastňujú kognitívne procesy aj emócie. Ak chceme správne uchopiť podstatu učenia sa, musíme ich považovať za vzájomne koexistujúce jednotky, medzi ktorými funguje silné vzájomné prepojenie. Emócie majú silný vplyv na kognitívne procesy a zároveň pôsobia vo vzájomnej interakcii s ďalšími vnútornými faktormi učenia sa, ako motivácia, pamäť, či schopnosť sústrediť sa. Emócie vplývajú na proces učenia sa cudzích jazykov rôznymi spôsobmi. Do akej miery bude proces učenia úspešný, závisí od toho, či ide o emócie pozitívne alebo negatívne. Každý z nás pozná z vlastnej skúsenosti, že pocity ako šťastie, či radosť nám umožňujú vidieť nové možnosti riešenia problémov a nachádzať nové súvislosti. Pozitívne emócie pomáhajú rozširovať myšlenie a vytvárať nové myšlienky a slúžia nám aj pri triedení informácií na zaujímavé a menej zaujímavé, či rozlišované, čo je dôležité a čo menej. Vďaka nim je možné zvládnuť prekážky, ktoré sa zdali neprekonateľné a dosiahnuť študijné výsledky, ktoré sa na začiatku zdali nereálne. Okrem toho pozitívne emócie úzko súvisia s motiváciou, ktorá je jedným z najdôležitejších vnútorných faktorov, vplývajúcich na proces učenia sa. Podľa Nakonečného (2012) vyplýva interakcia emočných a motivačných procesov zo skutočnosti, že motiváciu prezíva človek ako snahu s jasným vedomím cieľa. Od motivácie závisí samotné rozhodnutie študenta zvoliť si štúdium cudzieho jazyka, vytrvať v ňom a dosiahnuť stanovené ciele. Úspešne dosiahnuté študijné ciele vyvolávajú ďalšie pozitívne emócie, ktoré u študenta posilnia vôle uľapieť napredovať v štúdiu jazyka a vytvoriť si k nemu pozitívny vzťah. Základom optimistického prístupu je viera vo vlastné schopnosti a možnosti. Optimisticky naladený a motivovaný študent dôjde k presvedčeniu, že všetko má vo vlastných rukách, a ak by sa aj objavili prekážky, dokáže sa s nimi bez problémov vysporiadať. Vďaka

pozitívnym emóciám môže pristupovať k čoraz náročnejším úlohám. Často sa práve najlepší študenti odlišujú od ostatných spolužiakov s podobnými predpokladmi schopnosťou húževnatou študovať. Táto výtrvalosť závisí práve od emočných kvalít, hlavne nadšenia a schopnosti prekonávať prekážky. Nie každý študent má rovnaké podmienky na dosahovanie úspešných výsledkov v štúdiu cudzieho jazyka. Ako sme už uviedli, do náročného procesu učenia sa cudzích jazykov vstupuje do hry množstvo rôznych faktorov. Niektorí študenti majú ľahšiu „štartovnú pozíciu“ vďaka tomu, že disponujú vrodenými dispozíciami pre učenie sa jazykov, majú lepšiu pamäťovú, lingvisticko-analytickú, či sluchovú schopnosť. Iní môžu byť zvýhodnení prostredím, v ktorom vyrastali a boli systematicky vedení k štúdiu jazykov a mali možnosti cestovať do krajín cieľového jazyka. V praxi sme však častokrát svedkami situácie, keď študenti s nižšou vstupnou úrovňou, vďaka silnej motivácii a radosti z učenia, dosahujú výborné študijné výsledky. Obzvlášť v prípade vnútornej motivácie, keď študent pocíuje radosť už zo samotného štúdia. Štúdium pre neho znamená okrem iného možnosť osobného rastu a pocit sebarealizácie. Napreduje aj vďaka zvedavosti, záujmu o zvolený jazyk a túžbe po nových poznatkoch.

Pozitívne emócie do značnej miery ovplyvňuje aj prostredie, v ktorom prebieha výučba. Učebné prostredie možno považovať za motivujúce, ak vyvoláva u študentov pozitívne emócie. Také prostredie je možné vytvoriť za predpokladu, že poznáme potreby, očakávania a priania študentov. Aby výučba cudzieho jazyka prebiehala v príjemnej atmosfére, je dôležité, aby boli dodržané nasledovné základné podmienky (Daloiso, 2009):

- ✓ Študent musí nadobudnúť pocit, že zadaná úloha je primeraná jeho vedomostnej úrovni,
- ✓ vzťah medzi učiteľom a študentom musí byť založený na vzájomne dôvere,
- ✓ počas výučby má byť vytvorená priaznivá atmosféra a študent musí mať pocit istoty, že počas učebných aktivít na hodine nebude skompromitovaný v očiach kolektívu spolužiakov,
- ✓ výber učebného materiálu by mal byť prispôsobený vekovej kategórii a záujmom študentov.

Emócie a pamäť

Pre proces učenia sa cudzích jazykov má veľký význam aj interakcia emócií a pamäti. Pamäť je najdôležitejšia kognitívna funkcia, bez ktorej by ľudská existencia nebola možná. Bez pamäti by sa nemohol vyvíjať ani jazyk ako jedinečný komunikačný prostriedok ľudstva. Emočná zainteresovanosť je najlepším prostriedkom na podporu činnosti mozgu, predovšetkým pamäťových schopností. Známy taliansky psychológ Boncinelli (2009) prirovnáva pamäť a učenie sa k dvom stranám tej istej mince. Proces učenia sa by nemohol prebiehať bez našej pamäti, no bez učenia by sme si nemohli udržiavať ani našu pamäť. Udalosti v našom živote spojené so silným emočným nábojom si zapamäťame lepšie ako tie, ktoré v nás nevyvolali takmer žiadne emócie. Niektoré významné udalosti nášho života, či už osobného alebo pracovného, v ďalších obdobiah pri podobnej situácii u nás vyvolávajú pocity, ktoré máme uložené formou pamäťovej stopy. Okamžitou analýzou sa z potrebných údajov porovná nová stopa so starými spomienkami a ich vzájomná prepojenosť nám umožní zaujať postoj k riešeniu problému v danom momente. Podobné situácie nastávajú aj pri učení sa cudzieho jazyka. Všetky pocity, ktoré študent vníma pri učení sa ukladajú ako zdroje v emočnej sfére v priebehu ďalšieho štúdia. Pozitívna skúsenosť, napr. nadpriemerné hodnotenie testu sa ukladá formou silnej pamäťovej stopy a pôsobí stimulujúco pri úsilí dosiahnuť podobné emócie opakovane aj v budúcnosti. Naopak, v prípade určitých nepríjemných alebo stresových situácií sa zachováva negatívny emočný vnem, ktorý pôsobí ako brzdiaci element pri podávaní výkonov. Toto poznanie by malo slúžiť ako základný princíp v prístupe pedagóga ku študentovi ako individualite, so svojimi špecifickými potrebami. Na základe týchto poznatkov je teda možné usúdiť, že pri posilňovaní motivácie a pamäťových funkcií zohrávajú pozitívne, ale aj negatívne emočné vplyvy v priebehu procesu učenia sa významnú úlohu. Poznanie týchto reakcií a ich vzájomných interakcií je možné priaznivo využívať pri hľadaní motivačných prostriedkov vo výučbovom procese.

Záver

Na záver môžeme konštatovať, že vedecké disciplíny, zaobrájúce sa výskumom emócií a princípov fungovania ľudského mozgu vo všeobecnosti, dosiahli vďaka svojím výskumom obdivuhodné výsledky, z ktorých čerpala aj lingvooduktika. Zároveň je však isté, že výskum v tejto oblasti zostáva nadálej otvorený. Napriek enormnému úsiliu zo strany výskumníkov je aj v súčasnosti mozog veľkou neznámou. Rýchlosť, akou sa v súčasnosti ubera moderný výskum v tejto sfére je príslušom, že možno už onedlho budeme mať prístup k úplne novým poznatkom, ktoré po aplikácii v modernej lingvooduktike umožnia budúcim študentom učiť sa cudzie jazyky omnoho rýchlejšie a efektívnejšie.

Zoznam citovanej literatúry

1. BARANOVSKÁ, A. 2014: *Emočná inteligencia – jej rozvíjanie u detí v predškolskom veku*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, s. 8 – 9. ISBN 978-80-8052-678-8. Dostupné na: http://www.mpcedu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/baranovska_3_0.pdf [14.02.2017]
2. NAKONEČNÝ, M. 2000. *Lidské Emoce*. Praha: Academia, s. 16. ISBN 80-200-0763-6.
3. GOLEMAN, D. 1997. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus, s. 35. ISBN 978-88-0447-376-3.

Zoznam použitej literatúry

- BALBONI, P. E. 2015. *Le sfide di Babele. Insegnare le lingue nelle società complesse*. Novara: De Agostini SpA. 257 p. ISBN 978-88-6008-453-8.
- BONCINELLI, E. 2000. *Il cervello, la mente e l'anima: le straordinarie scoperte sull'intelligenza umana*. Milano: Mondadori. 312 p. ISBN 978-88-0447-376-3.
- DALOISO, M. 2009. *I fondamenti neurologici dell'educazione linguistica*. Venezia: Università Cà Foscari. 136 p. ISBN 978-58-7543-231-7.
- JANÍKOVÁ, V. a kol. 2011. *Výuka cizích jazyků*. Praha: Grada Publishing, a. s. 200 s. ISBN 978-80-247-3512-2.
- NAKONEČNÝ, M. 2012. *Emoce*. Praha: Triton. 501 s. ISBN 978-80-7387-614-2.
- GARDNER, H. 1999. *Dimenze myšlení – Teorie rozmanitých inteligencií*. Praha: Portál. 301 s. ISBN 807-17-8279-3.
- GOLEMAN, D. 1997. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus. 348 s. ISBN 80-85928-48-5.
- LOJOVÁ, G. 2014. *Individuálne osobitosti pro učení sa cudzích jazykov I*. Bratislava: Univerzita Komenského. 200 s. ISBN 978-80-223-3519-5.
- LOJOVÁ, G., VLČKOVÁ K. 2011. *Styly a strategie učení ve výuce cizích jazyků*. Praha: Portál, s. r. o. 2011. 231 s. ISBN 978-80-367-876-0.
- PRESTAK, R. M. 1998. *Krajiny mozgu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 124 s.

Kontakt

Mgr. Elena Smoleňová, PhD.
 Ekonomická univerzita v Bratislavе
 Fakulta aplikovaných jazykov
 Katedra románskych a slovanských jazykov
 Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
 Slovenská republika
 Email: elena.smolenova@euba.sk

FECUŠOVÁ, J. 2017. *Príručka k dani z príjmov v Spojenom kráľovstve*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove [preklad z anglického originálu].

V základoch hospodárskej politiky sa čitateľ dozvie, že národochospodárska (hospodárska) politika v trhovej ekonomike sa opiera o tzv. magický štvoruholník hospodárskej politiky. Tvoria ho nasledovne štyri ekonomicke kategórie: ekonomický rast, miera zamestnanosti, miera inflácie a platobná bilancia. Akonále vláda svojou fiškálnou politikou pohne čo len jednou z týchto kategórií, pohnú sa aj všetky ostatné, ale nie vždy priamoúmerne a ziaducim smerom. V tom je objektívne veľká dilema a náročnosť zodpovedného vládnutia pre každú vládu. Jedným z najvhodnejších nástrojov na makroekonomickú reguláciu, t.j. aj na ovplyvňovanie magického štvoruholníka hospodárskej politiky sú práve *dane* v trhovej ekonomike. Preto sú také dôležité a úspešné sú najmä vtedy, keď sú motivačné (t. j. na dani z príjmov pod psychologickou hranicou 20%).

Daň je povinná platba, ktorá sa odvádzá do štátneho rozpočtu *priamo alebo nepriamo*. Je uvalená na dôchodky fyzických a právnických osôb, na mzdy, na spotrebne tovary a mnohé ďalšie položky. Dane slúžia na financovanie verejných statkov a na krytie výdavkov na všetkých úrovniach štátnej správy. Sú významným nástrojom vlády a hlavnou príjmovou položkou, ktorá slúži na financovanie verejných výdavkov.

Income tax v Británii je daň z osobných príjmov a je hlavným zdrojom vládnych príjmov určených k zabezpečeniu verejných služieb. Každý rok sa upravuje zákonom o dani z príjmu a vyberá ju daňový úrad *Her Majesty's Revenue and Customs* (HMRC). Ukladá sa daňovou sadzbou známou ako *standard rate*, ku ktorej sa pripočítajú postupné prirážky nazývané *higher rates* na vyššie zdaniteľné príjmy. Zvláštna sadzba sa pripisuje na investičný (alebo bezpráčny) príjem nad určitou úrovňou. Osoby dostávajú určité úľavy, ktoré znižujú výšku dane, ktorú platia.

Ako uvádza autorka prekladu, predkladaná publikácia *Príručka k dani z príjmov v Spojenom kráľovstve* sa zaobrá analýzou prekladu odborného textu v oblasti daňovníctva v Spojenom kráľovstve a procesom hľadania vhodných prekladateľských ekvivalentov. V tomto procese autorka využíva okrem tradičných slovníkov aj elektronické verzie a zdroje ako sú online slovníky, googlovanie a diskusné fóra. Autorka tvrdí, že „*pri hľadaní zodpovedajúcich terminologických ekvivalentov v slovenčine sme sa často stretávali s neúspechom. Príslušná reália v našom národnom jazyku bud* neexistuje, alebo slovenský ekvivalent nezodpovedá presne ekvivalentu v cudzom jazyku“ (s. 29). Veríme, že doposiaľ autorka vynaložila veľké úsilie pri preklade daného odborného textu. Vzhľadom na uvedenú skutočnosť by sme autorke odporúčali siahnuť po niektorých z odborných ekonomických slovníkoch, napr. *Longman Dictionary of Business English* (Adam, J. H., Harlow: Longman, Beirut: York Press, 2000) a jeho ekvivalent *Anglicko-český ekonomický slovník*, (Adam, J. H., Praha: Leda, 2000) ktorý zahŕňa základnú anglickú slovnú zásobu súčasnej ekonomickej praxe a teórie. Sú v ňom podrobne rozpracované termíny z odborov ako je bankovníctvo, dane, financie, národné hospodárstvo a rôzne iné, a výrazne sú v ňom zastúpené ekonomicke reálne anglicky hovoriacich krajín predovšetkým Veľkej Británie a USA. V súvislosti s odbornou terminológiou odporúčame autorke ďalej konzultovať aj Zákon č. 595/2003 Z. z. – Zákon o dani z príjmov. Autorka má možnosť porovnávať anglickú a slovenskú odbornú terminológiu, ktorej sa venuje napríklad v kapitolách č. 1, 4, 5, 10, 11, 14 15, 17, 18, atď. Slovenský daňový zákon rieši túto problematiku napr. v § 3 Predmet dane, § 5 Príjmy zo závislej činnosti – h) obslužné, § 11 Nezdaniteľné časti základu dane – na daňovníka, manžela (manželku), § 15 Sadzba dane, § 30 Účava na dani ..., § 32 Daňové priznanie, § 38 Ročné zúčtovanie, § 43 Daň vyberaná zrážkou, atď.

Čo sa týka formálnej stránky príručky odporúčame autorke upraviť číslovanie kapitol v prvej a druhej časti príručky. Ďalej navrhujeme zjednotiť preklad v obsahu príručky i v texte, napr. v podkapitolach a kapitolkách 3.1.2 *You have more than one tax code – Použite viacerých*

daňových kódov, 3.3.1 *If your tax code has a ‘K’ at the beginning – Ak daňový kód má písmeno „K“ na začiatku*, 3.3.2 *If your tax code has ‘W1’ or ‘M1’ at the end – Daňový kód s „W1“ alebo „M1“ na konci*, 3.6 *If you think your code is wrong – Ak kód je nesprávny*, 4.7 *If you need to change your return – Zmeny v daňovom priznaní*, 4.7.3 *If you used commercial software – Použitie komerčného softvéru*, 4.7.5 *If you’re owed tax – Ak osoba je dlužná na danú*, 4.7.6 *If you need to pay more tax – Ak vznikne povinnosť zaplatiť vyššiu danú, atď.* Autorka uvádza, že zdrojový text bol stiahnutý z webovej stránky HMRC. Napriek tomu, že sa v danom texte vyskytuje veľké množstvo skrátených tvarov pomocných a spôsobových slovies, napr. 11.3 *How you’ll get tax relief*, 12.3 *Who can’t use the tax checker*, 13.2 *You’re employed*, 13.3 *You’ve stopped work atď.* odporúčame autorke nepoužívať ich v písanom teste.

Reprezentatívny prieskum verejnej mienky a daňových znalostí v minulosti ukázal katastrofálnu neznanosť daňovej problematiky u slovenského obyvateľstva. Takmer tretina občanov si vôbec neuvedomovala ani len existenciu dane z pridanej hodnoty (DPH), ktorá je súčasťou takmer všetkých transakcií. Najmenej uvedomovanými daňami boli *nepriame dane*, medzi ktoré patria okrem DPH aj tzv. spotrebné dane. Veríme, že po úpravách bude daná príručka nepochybne užitočným zdrojom pre odborníkov na dane, prekladateľov, učiteľov, študentov a všetkých záujemcov o daňovú problematiku nielen v Spojenom kráľovstve ale aj na Slovensku.

Kontakt

PaedDr. Zuzana Hrdličková, PhD.

recenzentka

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta aplikovaných jazykov

Katedra anglického jazyka

Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava

Slovenská republika

Email: zuzana.hrdlickova@euba.sk

PALKOVIČOVÁ, E. 2016. Hispanoamerická literatúra na Slovensku optikou dejín prekladu a recepcie inojazyčných literatúr. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 176 s. ISBN 978-80-223-4062-5.

Autorka monografie Eva Palkovičová patrí medzi najvýznamnejších slovenských hispanistov a translatológov súčasnosti. Popri dlhoročnej prekladateľskej činnosti ocenenej siedmimi prémiami Literárneho fondu i cenou Jána Hollého a pedagogickom pôsobení na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského má na konte bohatú bibliografiu odborných štúdií zameraných predovšetkým na teóriu, didaktiku, recepciu a dejiny prekladu umelcej literatúry zo španielčiny.

Recenzovaná publikácia, pozostávajúca z 3 častí, spája prístupy všetkých oblastí, v ktorých Eva Palkovičová pôsobí. Prvá kapitola sumarizuje slovenské dejiny prekladu zo španielčiny od prvých prekladov až po dnešok. Sústredí sa najmä na preklady literatúry z hispanoamerickej geografickej oblasti, ale načrtáva aj vývin prekladania španielskej literatúry, keďže „prekladateľské začiatky slovenských hispanistov sú spojené najmä s dielami španielskych autorov“ (s. 26). Eva Palkovičová čerpá nielen z bibliografických údajov, knižných a časopiseckých prameňov a archívnych záznamov (ich preštudovanie, spracovanie a usúvzažnenie si nepochybne vyžadovalo obrovské množstvo mrvavcej práce), ale aj z osobných rozhovorov s prekladateľmi a zo skúseností, ktoré získala ako prekladateľka a literárna agentka. Tieto rozsiahle poznatky syntetizuje s obdivuhodným prehľadom a citom potrebným na otváranie komplikovaných témy, akými sú edičná prax, cenzúra a autocenzúra prekladov v totalitnom režime. Prináša tak zásadné východiská pre budúce (nielen) hispanicistické výskumy. Popri dejinách prekladu zo španielčiny sa v prvej časti publikácie rysujú aj profesionálne profily osobností slovenskej hispanistiky i dejiny akademického formovania hispanistov.

Druhá a tretia kapitola sú zamerané užšie na slovenskú recepciu tvorby Gabriela Garcíu Márquezova, na Slovensku najprekladanejšieho autora z hispanoamerického prostredia. Podľa Palkovičovej bibliografie v slovenskom preklade vyšlo doposiaľ 17 knižných titulov a vyše dvoch desiatok časopiseckých publikácií Márquezových textov. Jeho dielo je od 70. rokov minulého storočia v našom kultúrnom priestore „takmer nepretržite prítomné“ (s. 72) a prekladali ho prekladatelia rôznych generácií. Preto príbeh prenikania tvorby tohto kolumbijského prozaika k slovenským čitateľom, opísaný v druhej kapitole, odhaluje faktory, ktoré u nás v rôznych obdobiah determinovali i prekladanie (alebo neprekladanie) diel iných hispanoamerických autorov. Táto časť monografie predstavuje dôležitý výsek mozaiky dejín prekladu hispanoamerických literatúr na Slovensku (ktorej pôdorys vytýčila prvá kapitola) a zároveň môže poslúžiť ako metodický návod na doplnenie pomySELnej mozaiky.

Tretia kapitola monografie je zameraná na translatologické čítanie najznámejšieho Márquezovho románu *Sto rokov samoty* a na komparatívnu analýzu východiskového textu s rôznymi vydaniami jeho slovenského prekladu. Pod translatologickým čítaním autorka rozumie „rozkrývanie čo najhlbších vrstiev štruktúry originálu, vedúce k rôznorodým úvahám o zámere autora a spôsobe jeho umelckejho vyjadrenia“ (s. 8). Pri analýze prekladu skúma „mieru adekvatnosti, ktorú možno odčítať z cieľového textu“ a uvažuje „o okolnostiach (objektívnych a subjektívnych), ktoré mohli vplývať na prekladateľovo rozhodnutie o použití prekladateľskej stratégii“ (s. 8 – 9). Recepčné prijatie Márquezovho diela Palkovičová reflekтуje na základe ohlasov v slovenskej tlači, ktoré (spolu s bibliografiou knižných a časopiseckých prekladov Márquezových textov) sumarizuje v závere monografie.

Mimoriadne cenná publikácia, ktorá je vyústením autorkinho dlhoročného výskumu slovenskej recepcie po španielsky písaných literatúr, sprostredkúva vedecké poznatky pútavo a príťaživo nielen pre teoretikov prekladu a študentov translatológie. Veríme, že si nájde mnohých čitateľov a že bude jedným z impulzov, ktoré pomôžu literatúram hispanoamerických

krajín opäť vykročiť z periférie záujmu slovenského kultúrneho prostredia smerom k jeho centru.

Kontakt

Mgr. Barbara Ďurčová, PhD.

recenzentka

Univerzita Komenského

Filozofická fakulta

Katedra romanistiky

Gondova 2, 814 99 Bratislava

Slovenská republika

Email: barbara.durcova@uniba.sk

ŠTUBŇA, Pavol. 2015. *Základy simultánneho tlmočenia*. Bratislava: Univerzita Komenského. 162 s. ISBN 978-80-223-3943-8.

Učebnica *Základy simultánneho tlmočenia* nadväzuje na sériu odborných prác, ktoré vznikli na pôde FiFUK pre potreby odboru prekladateľ-tlmočník, ktorý tam má takpovediac svoje "rodisko". (Spomeňme *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia* od A. Keníža (1986), *Tlmočenie: Teória – výučba – prax* od T. Novákovej (1993), *Tlmočenie. Hranicná oblast medzi vedou, skúsenosťou a umením možného* od V. Makarovej (2004), príp. aj *Čo sa odohráva v hlave tlmočníka?* od J. Stahla (2013) z vydavateľstva IRIS.) Na rozdiel od poslednej spomenutej publikácie, ktorá sa sice rovnako venuje simultánnej technike tlmočenia, no určená je skôr znalcom v danej oblasti, vypĺňa učebnica P. Štubňu medzeru práve v oblasti podporných materiálov pre potreby pedagogickej praxe.

Učebnica sa skladá z teoretickej a praktickej časti. Obe vychádzajú z aktuálnych zistení súčasného translatologického výskumu. Sú nielen proporcionálne vyrovnané, ale s primeranou náročnosťou aj prepojené. Tým sa učebnica stáva vhodnou pomôckou nielen pre študentov, ale aj pre pedagógov tlmočenia. Navyše, jej všeobecný charakter ju predurčuje na výučbu simultánneho tlmočenia v rôznych jazykových kombináciach.

Theoretická časť obsahuje krátky súhrn historického vývoja tlmočníctva, pričom osobitnú pozornosť venuje modernému translatologickému bádaniu, ďalej objasňuje komunikačné a kognitívne procesy, na základe ktorých sa simultánne tlmočenie realizuje, zaoberá sa tiež špecifíkami tlmočníckeoho povolania (právne normy, etický kódex, psychologické factory a ďalšie) a v závere prináša návrhy výučbových a tréningových aktivít slúžiacich na rozvoj a upevňovanie príslušných tlmočníckych zručností. Mnohé sú určené pre skupinovú prácu študentov pod vedením pedagóga, avšak väčšina z uvádzaných cvičení má individuálny charakter, takže autor ich odporúča realizovať najmä formou samoštúdia. Tým si poslucháči – budúci tlmočníci súčasne zvykajú na samostatnosť a zodpovednosť pri výkone tohto náročného povolania.

Praktická časť publikácie oboznamuje študentov so spôsobmi efektívneho využitia jednotlivých tlmočníckych techník v praxi, pričom uvádzané teoretické poznatky autor vždy dopĺňa ukážkami z autentických orálnych komunikátov. Osobitnú pozornosť venuje autor frekventovaným tlmočníckym chybám (všeobecným či špecifickým pre konkrétnu kombináciu jazykov) pri simultánnom režime a ich prevencii. Užitočnú pomôcku pre tlmočníku prax predstavuje aj kapitola o núdzových (kompenzačných) stratégiah, pretože napriek svedomitej príprave tlmočníka sa v priebehu jeho pracovného výkonu môžu vyskytnúť situácie spôsobené externými (diktia prednášateľa, stav technického zariadenia) alebo internými faktormi (rozsah pamäte tlmočníka, tempo jeho reči, psychická kondícia), ktoré môžu kvalitu jeho výstupu negatívne ovplyvniť.

Učebnica podáva návody aj na prekonanie takých nástrah, akými je tlmočenie ambivalentných konštrukcií, tlmočenie vtipov a vulgarizmov, čo ešte znásobuje jej praktický prínos. Autor sa záverom praktickej časti venuje aj kritériám hodnotenia tlmočníckeho výkonu, čo začínajúcim tlmočníkom pomáha dosahovať zlepšovanie v jednotlivých tlmočníckych kompetenciách.

Základy simultánneho tlmočenia sú napísané odborným štýlom, no zároveň zrozumiteľne, prehľadne a štruktúrovane. Predstavujú dlho chýbajúcu pomôcku pre vysokoškolský odbor preklad/tlmočenie.

Mgr. Mónica Sánchez Presa, PhD., recenzentka
 Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta aplikovaných jazykov
 Katedra románskych a slovanských jazykov
 Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovenská republika
 Email: monica.sanchez@euba.sk

Mandelíková, Lenka. 2017. *Textová lingvistika*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov. 128 s. ISBN 978-80-8075-771-7.

Po temer dvadsiatich rokoch opäť vychádza vysokoškolská učebnica *Textová lingvistika*. Jej autorka PhDr. Lenka Mandelíková, PhD., odborná asistentka na Fakulte sociálno-ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne, sa tejto lingvistickej disciplíne dlhodobo venuje.

Textová lingvistika je pokračovaním vývoja lingvistiky, ale aj iných spoločenskovedných odborov. Skúmaním textu nadvázuje autorka nielen na výsledky lingvistiky, ale aj filozofie, sociológie, sociálnej a kognitívnej psychológie. To, že ide o kvalifikovaný pohľad, potvrzuje aj koncepcia učebnice a jej naplnenie. Ako dokazuje početný zoznam odkazov, východiskom spracovania učebnice je bohatá poznatková báza diel domácich i zahraničných autorov. Význam učebnice spočíva v tom, že encyklopedickým spôsobom poskytuje prehľad najdôležitejších aspektov produkcie a interpretácie textov ako základu komunikačného aktu z hľadiska obsahu i formy. Učebnica tak nadvázuje na staršie súhrnné diela v oblasti textovej lingvistiky zo slovenskej proveniencie a oživuje záujem o textovú analýzu.

Lingvistka L. Mandelíková prezentuje užšiu vedeckú disciplínu, existencia ktorej je prejavom úsilia postúpiť v poznaní jazyka od „tradičných“ úrovní jazyka nad úroveň vety. Množina jazykových úrovní v systéme jazyka teda nezahŕňa iba zvukovú, lexikálnu a gramatickú rovinu, „lež aj rovinu textovú, v ktorej text stojí na vrchole jazykovej pyramídy“ (c. d., s. 117). Vo svetle štruktúrno-funkčnej jazykovedy uvádza autorka hlavné textologické fenomény. Svoju pozornosť sústredí na viacaspektovosť textovej lingvistiky z hľadiska rôznych teórií textuality a usúvzažnenie textovolinguistických relácií v interpretačných súvislostiach. Autorka sleduje text ako jazykovú a rečovú jednotku. Pri určení definícii textu pokladá za vhodné zohľadňovať sémantické, gramatické a pragmatické hľadisko. Autorke je blízka predstava o teste „ako významovo a funkčne komplexnej jazykovej jednotke, ktorú utvára téma“ (c. d., s. 25). V učebnici uvádzá problematiku textovej lingvistiky z pohľadu mnohých teoretikov a erudovane ich usúvzažňuje tak, aby čitateľ nahladol nielen do jednotlivých teórií, ale pochopil aj odlišné perspektívy, ktoré autori vo svojich prístupoch uplatnili, čo je základom každej dobrej vysokoškolskej učebnice.

L. Mandelíková prezentuje názor, že ak chceme skúmať text, je potrebné vychádzať nielen z textovej roviny, ale aj z roviny syntaktickej stavby. Ani vetu nemožno posudzovať bez zreteľa na text, ani text sa nedá hodnotiť bez poznania vlastností jeho prvkov – viet. Autorka konštatuje, že zmyslupnosť textu je daná obsahovou a ilokučnou štruktúrou. Podmienkou textovosti je v zmysle jej koncepcie súdržnosť textu, pričom podstata textovosti spočíva v obsahovo-sémantickom základe textu. Autorka ďalej uvádza, že text nadobúda svoj zmysel v procese komunikácie tým, že je začlenený do sociálneho kontextu. Tento kontext zahrnuje všetky činitele komunikačného procesu. Každý text sa pritom zameriava na plnenie istej komunikačnej funkcie. Výsledky funkčne orientovanej lingvistiky sa tak stali nevyhnutným stupňom, ktorý lingvistika musela vytvoriť, aby mohla pristúpiť k všeestrannej analýze textu ako komplexnej komunikačnej jednotky.

Štruktúru učebnice tvorí osiem samostatných kapitol s bohatým vnútorným členením. Kapitoly na seba nielen logicky nadvádzajú, ale aj cyklicky rozvíjajú poznatky z predmetnej oblasti. Kladne hodnotí autorkin nový uhol pohľadu na usúvzažnenie poznatkov z textovej lingvistiky. V prvej kapitole osvetľuje vývoj textovej lingvistiky a uvádza jej predchodcov. Ďalej pokračuje textom ako centrálnym pojmom textovej lingvistiky. Vymedzuje predmet a fázy textovej lingvistiky a podáva definície textu. Definície textu sa však neobmedzujú iba na „chudobnú“ enumeráciu, ale majú komparatívno-explanačný charakter. Nasledujúca kapitola sa

zaoberá vlastnosťami textu a v ďalšej kapitole je opísaný komplex funkcií textu. Klúčovú časť tvorí piata kapitola, ktorá sa sústredí na štruktúru textu. Skúma obsahovú a ilokučnú štruktúru textu. L. Mandelíková sa zaoberá ilokučnou analýzou textu a reaguje na ukazovatele ilokučnej platnosti výpovede. Autorka tiež uvádza klasifikáciu komunikačných funkcií a charakterizuje zložky a fázy komunikačného aktu. Do tejto kapitoly je zahrnutý aj model komunikačného procesu a textu. Napokon vysvetľuje princíp intencie a kooperácie. Kedže L. Mandelíková vníma text ako výsledok aj proces, v práci sa nachádza aj kapitola o produkcií textu. Ide o šiestu kapitolu, ktorá obsahuje genézu tvorby textu, objasňuje pojem textotvornej kompetencie a uvádza vlastnosti, znalosti a stratégie tvorby textu. Učebnica je v predposlednej kapitole doplnená o interpretáciu textu. Rieši aspekty a roviny interpretácie textu a vysvetľuje pojem inferencie. Posledná, ôsma kapitola sa zameriava na druh a typ textu a prináša klasifikáciu textov.

Oceňujem, že kniha dôsledne spracúva lingvisticky relevantné aspekty textu a viedie k systémovému pohľadu na textovú lingvistiku. Nadväzuje na výsledky predchádzajúcich skúmaní z textovolinguistickej problematiky a ukazuje, že jazykové jednotky nižších rovín nachádzajú svoje funkčné uplatnenie pri vytvorení textu. Zvlášť vyzdvihujem opis odborného zázemia disciplín, z ktorých sa textová lingvistika formovala a precíznosť v spracovaní obsahovej, gramatickej a pragmatickej roviny textu. Kedže ide o učebnicu, L. Mandelíková nezabudla na názornosť poznatkov v podobe prehľadných grafov i ilustračných príkladov. Ide o pomerne zložitú problematiku, no autorka ju prezentuje prístupným spôsobom. Jej štýl je dobre čitateľný a pritom nanajvýš odborný. Som presvedčená, že práca osloví nielen lingvistov, ale aj filozofov, psychológov a kulturológov. Kniha je určená všetkým záujemcom o náuku o teste. Má umožniť mnohostranné poznanie textovej lingvistiky ako samostatnej jazykovednej disciplíny v súčasnom interdisciplinárnom priestore. V otázke textu sa totiž podľa L. Mandelíkovej najviac prejavuje podstata interdisciplinárnosti.

I keď je učebnica predovšetkým zamýšľaná pre vysokoškolských študentov, nebolo by na škodu ponúknut' ju stredným školám, pretože práve chápanie roly textu v komunikácii a jeho analýza absentuje v repertoáre výbavy stredoškolákov, ktorí prichádzajú študovať na vysokú školu. Dielo je, nepochybne, významným prínosom pre slovenskú lingvistiku svojou šírkou a hĺbkou záberu a vytvára spoľahlivú poznatkovú základňu pre študentov.

Doc. PhDr. Helena Šajgalíková, PhD.
recenzentka
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra anglického jazyka
Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: helena.sajgalikova@euba.sk

ERASMUS+ – UČITEĽSKÁ MOBILITA VO FÍNSKU

V dňoch 3. – 7. októbra 2016 v rámci programu Erasmus+, Mobility učiteľov vysokých škôl, navštívila PaedDr. Zuzana Hrdličková, PhD. *Haaga-Helia University of Applied Sciences* v Helsinkách. Počas pobytu na jednej z fakúlt hostiteľskej univerzity – *Pasila Campus* – prednášala v rámci predmetu *Business English* na vopred dohodnuté témy – *komunikácia a medzinárodný obchod*.

Prednášala nielen študentom dvoch bakalárskych studijných programov *International Business* a *Business Information Technology*, ale aj zahraničným Erasmus+ študentom. Zároveň mala možnosť prezentovať Slovenskú republiku ako predsedajúcu krajinu Rady Európskej únie a predstaviť Ekonomicú univerzitu v Bratislave prípadným budúcim záujemcom o štúdium. Keďže program Erasmus+ je zameraný na modernizáciu a zvyšovanie kvality vysokoškolského vzdelávania, hlavnou motiváciou absolvovala Erasmus+

učiteľskú mobilitu bolo nadobudnúť znalosti a špecifické know-how zo skúsenosti v krajinе, ktorá má jedny z najlepších škôl na svete.

Vzdelávanie na piatich fakultách univerzity *Haaga-Helia University of Applied Sciences* v Helsinkách je založené na reálnych situáciach zo sveta obchodu a podnikania. Univerzita ponúka studijné programy, ktoré sú silno prepojené na priemysel a služby, a ktoré výborne pripravujú budúcich absolventov pre prax. Počas štúdia sa študenti aktívne učia tým, že sa zapájajú do skutočných projektov reálne existujúcich korporácií.

Univerzita pripravuje odborníkov pre obchod a služby prostredníctvom vzdelávania, výskumu a vývoja. Svojim študentom ponúka široký výber štúdií, skvelú príležitosť získať špecializáciu v jednotlivých odboroch, vzdelávanie na vysokej úrovni vo finčine a angličtine, a prístup k obchodným sieťam v priebehu štúdia. Približne 10 500 študentov a 650 zamestnancov zakladajú svoju činnosť na veľmi vyspelej vnútrostártnej a medzinárodnej expertíze. Odborná skúsenosť sa zameriava na obchod a služby, informačné technológie, komunikáciu a informácie, a wellness zahŕňajúce zdravie a šport. Vzdelávanie učiteľov je dôležitou súčasťou ich práce.

Východisko pre vzdelávaciu činnosť spočíva v potrebách obchodu a podnikania. Univerzita uspokojuje dopyt tým, že zabezpečuje vzdelávanie súvisiace s pracovným trhom. Svojim študentom poskytuje vedomosti a zručnosti pre celoživotné vzdelávanie a rozvoj na pracovisku. Na univerzite *Haaga-Helia University of Applied Sciences* je možné získať vzdelanie bakalárskeho i magisterského stupňa, ale aj učiteľské vzdelanie, a po ukončení magisterských studijných programov umožňuje absolventom podieľať sa na výskume a vývoji. Univerzita poskytuje aj výcvik a školenia osôb pre rozličné organizácie.

Haaga-Helia University of Applied Sciences je medzinárodnou univerzitou. Má približne 200 partnerských univerzít po celom svete. Medzinárodné studijné programy prilákajú študentov z viac ako 90-tich krajín. Kultúrna citlivosť a rozmanitosť sú súčasťou každodenného univerzitného života. Štúdiom a absolvovaním pracovných stáží v zahraničí a participovaním v medzinárodných projektoch získavajú študenti medzinárodné skúsenosti.

Univerzita ponúka osem študijných programov na bakalárskom stupni štúdia a päť študijných programov na magisterskom stupni štúdia vo finčine a angličtine. Ako bolo vyšie uvedené, nám sa podarilo prednášať študentom dvoch študijných programov. Cieľom študijného programu *International Business* je poskytnúť študentom vzdelanie, ktoré zodpovedá požiadavkám rýchleho a neustále sa meniaceho podnikateľského prostredia. Na dosiahnutie tohto cieľa, program kombinuje praktické a teoretické vedomosti na vytvorenie individuálnej oblasti odborných znalostí. Preto študenti absolvujú študijný program so širokým rozsahom vedomostí a praktických zručností v oblasti medzinárodného obchodu. Absolventi študijného programu majú solídne základy z rôznych aspektov medzinárodného obchodu, z cudzích jazykov, z kultúrnej komunikácie a skúseností z tímovej práce. Študijný program *Business Information Technology* ponúka motivujúce študijné prostredie, v ktorom vyrastajú dynamickí a nadaní študenti ako budúci IT špecialisti, ktorí sú pripravení čeliť meniacim sa medzinárodné podnikateľské prostredie. Program je otvorené a neustále sa rozvíjajúce vzdelávacie prostredie umožňujúce získať nové kompetencie v obchodných operáciách a informačných systémoch v spolupráci s okolitými podnikmi. Študenti si tiež osvojujú kooperačné a komunikačné zručnosti potrebné pre dnešné multikultúrne pracovné prostredie, posilnené štúdiom v interkultúrnych projektových tímovach.

Pobytom na danej fakulte sme zistili, že vedomosti a zručnosti finských študentov i študentov programu Erasmus+ sú na vyšej úrovni. Ich výučba je zameraná na rozvoj písomných a komunikačných zručností, t.j. písanie obchodnej korešpondencie v angličtine, príprava odborných článkov, esejí a správ, príprava diskusií, sledovanie videí a diskusií napríklad z *Mobile World Congress 2016*, osvojovanie si prezentačných techník, vedenie stretnutí a rokovaní, atď. Týmto sme mali možnosť získať náhľad do výučby *Business English* a porovnať obsah finskeho a slovenského sylabu. Nadobudnuté znalosti sú relevantné pre našu súčasnú prácu a profesijný rozvoj. Nimi rozšírime kompetenciu v danom predmete, aplikujeme nové vyučovacie metódy a v budúcnosti zvýšime kvalitu a význam výučby *Business English* na Fakulte aplikovaných jazykov Ekonomickej univerzity v Bratislave.

Kontakt

PaedDr. Zuzana Hrdličková, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta aplikovaných jazykov

Katedra anglického jazyka

Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava

Slovenská republika

Email: zuzana.hrdlickova@euba.sk